KĀVYAMĀLĀ. 90.

THE YĀTRĀ PRABANDHA

OF

SAMARAPUNGAVA DĪKṢITA

EDITED BY

PAṆḌITA KEDĀRANĀTHA

SON OF

MAHĀMAHOPĀDHYĀYA PAṆḌIT DURGĀPRASĀDA

Second Edition.

PUBLISHED

BY

PĀNDURANG JĀWAJĪ,

PROPRIETOR OF THE 'NIRṆAYA SĀGAR' PRESS,

BOMBAY.

1936.

Price 1 Rupee.

Publisher:-Pandurang Jawaji, } Nirnaya Sagar Press,
Printer:-Ramchandra Yesu Shedge, } 26-28, Kolbhat Street, Bombay.

काव्यमाला ९०.

समरपुंगवदीक्षितविरचितो

यात्राप्रबन्धः ।

जयपुरमहाराजाश्रितेन महामहोपाध्यायपण्डितश्रीदुर्गाप्रसाद-
तनयेन पण्डितकेदारनाथेन च संशोधितः ।

द्वितीयावृत्तिः ।

स च

मुम्बय्यां

पाण्डुरङ्ग जावजी

इत्येतैः स्वीये निर्णयसागराख्यमुद्रणालये

मुद्रयित्वा प्रकाशितः ।

शकाब्दाः १८५८, सनाब्दाः १९३६.

मूल्यं १ रूप्यकः ।

समरपुंगवदीक्षितः, तदीयो यात्राप्रबन्धश्च ।

अतिरात्रयज्वा वाधूलकुलजलधिकौस्तुभः कनकाठपाठबिरुदाङ्कः श्रीसमरपुंगवदीक्षितनामायं कविः षोडश्याः क्रिस्तशताब्द्याः (१५७४ क्रिस्ताब्दात् परम्) अन्ते दक्षिणदेशे वटवनाभिधाननाम्नि नगरे श्रीवेङ्कटेशादनन्तम्मायां जन्म लेभे इति तदीये यात्राप्रबन्धे लिखितया ग्रन्थनायकजननकालिकया ग्रहस्थित्या, द्वितीयाश्वासे 'सौभागिनेयः स तदा शोभायै श्रुतिसंपदाम् । असेवत शिवाकल्पकल्पमप्पय्यदीक्षितम् ॥' इत्यादिना कृतेन तदात्व एव वर्तमानस्य सुप्रसिद्धस्य विद्वद्वरेण्यस्य श्रीरङ्गराजाध्वरेस्तनूद्भवस्य चित्रमीमांसाद्यनेकनिबन्धरचयितुः श्रीमदप्पयदीक्षितस्य वर्णनेन च सुस्पष्टमभ्युपगम्यते ।

सा ग्रहस्थितिर्यथा—

'अथाध्युषितकेसरिण्यहिमभासि मेषं गते
कलावति तुलाधरोदयमुपेयुषि स्वामिनि ।
स्वतुङ्गजुषि वाक्पतौ मकरभाजि मित्रात्मजे
शुभैकजनने दिने सुतमसूत शातोदरी ॥
सिंहिकातनुभुवा सह योगः सांप्रतं मृगपतेरजनीति ।
स्पर्धमान इव पुत्रमुदारं प्रत्यपद्यत स पूरुषसिंहः ॥' इति ।

श्रीमदप्पयदीक्षितस्य समुद्भवसमयस्तु संस्कृतचन्द्रिकायाः षष्ठे खण्डे तदीयजीवनचरितोपन्यासेऽस्मत्प्रियसुहृत्प्रवरैः श्रीमद्भिर्विद्यावाचस्पतिभिः श्रीमदप्पाशास्त्रिभिर्बहुभिः प्रमाणैः श्रीमद्दीक्षितवंशोद्भवैः श्रीवैद्यनाथशास्त्रिभिः प्रेषितैस्तत्स्थितिसूचकश्लोकैश्च १५५४ क्रिस्ताब्दो निर्णीत

एव । उपरितना ग्रहस्थितिरप्पयदीक्षितजन्मनो विंशतेर्वर्षेभ्यः परमासीदिति नातिरोहितं ग्रहस्थितिविदाम् । एतावता पर्यवसितं यत्किल कविरयं १५७४ खिस्ताब्दात्परं बभूवेति ।

कवेरस्य अनन्ताम्मा श्रीवेङ्कटेशश्च पितरौ । द्राविडजातीय एवायं भवेदिति तदीयबिरुदावल्या तन्नाम्ना चानुमीयते ।

ग्रन्थोऽयं समरपुंगवदीक्षितेन स्वस्य ज्येष्ठभ्रातुस्तीर्थयात्रामधिकृत्य विरचित इति दक्षिणेषु तीर्थयात्राप्रबन्धनाम्नाप्यस्य प्रसिद्धिः ।

ग्रन्थस्यास्य पुस्तकमेकमध्यर्धसप्तमाश्वासपर्यन्तं स्वर्गवासिभिः श्रीकाशीनाथपरबमहोदयैः प्रेषितम् । अध्यर्धसप्तमाश्वासात् समाप्तिपर्यन्तं मद्रपुरस्थराजकीयपुस्तकालयात् श्रीमतां रावबहादुरपदविभूषितानां श्रीरङ्गाचार्यमहोदयानामनुज्ञया श्रीवरदाचार्यमहोदयैः प्रेषितमिति तयोः कृतज्ञाः स्मः । शेमुषीदोषादक्षरयोजकदोषाद्वा यदत्र स्खलितं स्यात्तत्क्षाम्यं श्रीमद्भिरिति शम् ।

केदारनाथशर्मा

काव्यमालासंपादकः ।

यात्राप्रबन्धस्य विषयक्रमः।

श्रीसमरपुंगवदीक्षितविरचितो

यात्राप्रबन्धः।

प्रथम आश्वासः।

श्रियं स पुष्णातु वृषध्वजो मे जिगीषतो यस्य पुरानुपूर्वीम्।
चक्रीभवद्भूधरचापसङ्गी बाणोऽपि चक्री भवति स्म जैत्रः॥ १॥

पौलोम्यर्पितपादुका चरणयोः पाणिस्फुरद्वेत्रया
भारत्या पुरतो निवारितजना पद्माकरालम्बिनी।
प्रक्रान्तस्तुतिरद्रिराजतनया प्राचीनवाचां गणै-
रायान्ती पतिमन्दिरं निजगृहादन्तर्मम द्योतताम्॥ २॥

वामस्तनवल्गदाननमन्यकुचादानतरलहस्ताग्रम्।
आत्मजमवलोकयतोः शिवयोरेकः स्मिताङ्कुरो जयति॥ ३॥

विरलीभवद्विलोकनतरलीकृतगोपभीरुचैतन्यम्।
करलीलया मुखार्पितमुरलीवादनपरं महः सेवे॥ ४॥

आनन्दायास्तु कालिन्दी पुरः स्वाम्मे सरस्वती।
निह्नुतां जह्नुतनया रंहसा राशिमंहसाम्॥ ५॥

काञ्चीमुखानि परमावधिकाशिकानि
पुण्यस्थलानि कतिचित्क्षितिभूषणानि।
चारूणि योजयितुमग्रजसत्कथायां
कुर्वे मतिं गुणततावित मौक्तिकानि॥ ६॥

देशिकस्य कृपया हि देहिनामापतन्ति पुरुषार्थसंपदः।
तत्कथारसनिमज्जनं विना मत्कृतेरनघता कथं भवेत्॥ ७॥

कल्याणनिधिमाचार्यकटाक्षं किमिति स्तुमः।
ईश्वराणां प्रसादोऽपि यस्यावसरमीक्षते॥ ८॥

कालिदासकविमुख्यभारतीपारणाकृतिन एव पण्डिताः।
भाषिते मम भजेयुरादरं स्वादुसेविन इवाम्लवस्तुनि॥ ९॥

फाणिताञ्चितपयःसहोदरे गद्यपद्यमयकाव्यगुम्फने।
चापलं किमपि मे रसज्ञया स्वानुरूपमनयानुभूयते॥ १०॥

पद्येषु बाहुल्यमिह प्रबन्धे मितानि गद्यानि तु तावतापि।
अस्त्येव लक्ष्मानुगमो रसज्ञैर्विच्छित्तिभेदाः परमीक्षणीयाः॥ ११॥

महाकविसरस्वती मधुरकाव्यनिर्वर्तने
प्रसन्नपदलिप्सया परमुखानि नापेक्षते।
अलंकृतिविधौ मणेरधिगमाय किं गाहते
ध्रुवं त्रिदशधाम वा भुजगराजसीमन्तिनी॥ १२॥

अस्ति समस्तविश्वण्डरञ्जनोच्चण्डताण्डवोदञ्चितचरणकंजनखमयूखशशाङ्कोदयसंकोचितभद्रकालीमुखनालीकस्य भ्रमणाटोपपर्यस्तजटाजूटगमस्तिझाटघटनाम्रेडिततडित्पुञ्जपिञ्जरिम्णो डामरडमरुडाङ्कारप्रतिरवपूरितामरालयस्य भ्रमरालकानुरागसमरापाङ्गभृङ्गास्वादितवदनारविन्दसौन्दर्यमकरन्दस्य चिरंतननर्तकशिखामणेरानर्तकभूमिर्भूमिरापदामनेककलोकादायविभक्तरागाभिनिवेशविलासिनीकुचपीठमर्दकपीठमर्दकविटविदूषकजनावटवनाभिधाना राजधानी।

यस्यां वचःस्वादिमभिक्षुरिक्षुर्यानप्रशंसाकृत एव हंसाः।
वन्दी मुखस्येन्दुरणूदरीणामिन्दीवरश्रीर्नयनांशुवन्दी॥ १३॥

तत्र जयति विचित्रतरचरित्रातिशयसपत्राकृतात्रिमुखतपोधनानुभावैः स्वभावविमलमनीषादर्शदर्शनीयषड्दर्शनीरहस्यः प्रशस्ततरप्रादेशनयशोदेशिकान्तेवसदरविन्देक्षसुतमन्दारजलदचिन्तामणिः शैवागमजैवातृकोदयशैवालिनीपतिर्नैष्ठिकाचारप्रतिष्ठापनगरिष्ठापदानो मन्मथविजयकर्मण्यपर इव पिनाकी धर्मशिवयोगी ।

व्यत्यासं व्याससूनोर्विनिमयममराचार्यवर्यस्य वीप्सां
पाराशर्यस्य मैत्रावरुणिगुणनिकां धर्मसूनोर्विभाषाम् ।
प्रत्यादेशं दधीचेः सनकपरिणतिं नाममेदं मृकण्डो-
स्तण्डोः पर्यायमत्रेर्यमकमिह सुधीधुर्यमाहुर्यमार्याः ॥ १४ ॥

कलानिधेरस्य विधोरिव श्रीः कापि स्वसा काञ्चनपेशलाङ्गी ।
श्रीवेङ्कटेशव्यपदेशभाजो वरस्य जाया हृदयंगमासीत् ॥ १५ ॥

अस्याः किल रमणीमणेरपरगृहिणीसमाजदुरवापा गुणकलापास्तरुणिमारम्भ एव जजृम्भिरे ।

तस्याश्चङ्क्रमणे विलम्बनमभूदन्या न दीनावने
तारस्यं दृशि नेन्द्रियेषु तनुता मध्ये न नित्योत्सवे ।
वामत्वं भ्रुवि न प्रियानुभरणव्यापारलीलाविधौ
काठिन्यं च कुचे न चेतसि कचे नामापणे वक्रिमा ॥ १६ ॥

एनां भरद्वाजकुलैकभूषामनन्तमाख्यामधिगम्य योषाम् ।
याधूलवंशप्रभवोऽनुरूपां सुधीमणिः सोऽयमवाप शोभाम् ॥ १७ ॥

निरतिशयानुकूल्यनिष्ठागरिष्ठयोररुन्धतीवसिष्ठयोरिव परस्परानुभूतिसुभगमाधवन्धमेदुरमनुपलम्भसरणिगोचरविमलम्भरसोदयमल्पुविसम्भमरनिवारितरहस्यार्थनिगूहनमनिवेदितोपगादितहिताहितविधिप्रतिकारमखिलगृहमेधिपरिषदनुकरणीयसौगत्यमनयोरजायतानुकूल्यदांपत्यम् ।

नारीललामन्यरितैस्दारैर्दूरीकृतस्वर्गसुखाभिलाषः ।
प्रज्ञाधिभूरेष पिनाकपाणेराज्ञा धिया कर्म समाचचार ॥ १८ ॥

एष पुनरशेषधर्माचरणकर्मणि साचिव्यमाचरन्त्या नितान्तमसितेक्षणया प्रतिक्षणमापादितमनःसमाजनः सदनवर्तनमेव सकलपुरुषार्थमवधारयन्कदापि न वाराणसीप्रभृतिसेवासु भावमाबबन्ध ।

सेयमनिशुकरूपा श्रीपर्वतनिर्विशेषवक्षोजा ।
पुष्करमुखी न कस्मै बभूव कान्तस्य कामनासिद्ध्यै ॥ १९ ॥

तस्य च सुमेधसः मबोधतरङ्गिणीपतिकुरङ्गलाञ्छने वाञ्छितवरमदानसंतानशाखिनि मन्दाकिनीतरङ्गमालतीदामशेखरे सागरमेखलाशताङ्गसंचारकारिणि वारिधरमेचकांशुवास्तव्यकन्धरे सिन्धुरधूर्यहाजिननिर्व्यूढचेलकर्मणि सहधर्मिणीविवर्तभेदशरीरार्धमनोहरे वनेरुहंभवादिशस्तचरितस्तोमशालिनि केलीविटायलेपनिर्वापणनिरीक्षणे सरीसृपाभरणधारिणि वरीयसि महसि गरीयसी भक्तिरभूत् ।

वेधःशौरी मुकुटचरणौ वीक्षितुं यस्य नालं
प्राप्तौ युद्धे यदुपकरणीभावमेव प्रपञ्चः ।
यस्मिन्विश्वाधिक इति पदं याति विश्रान्तिमुद्रां
कण्ठेकालः स खलु भुवने कस्य न स्यादुपास्यः ॥ २० ॥

मानं यस्य निवेदिताक्षिकमलो माहानुभाव्ये पुमा-
न्दातृत्वे वपुरर्धलाभमुदिता दाक्षायणी साक्षिणी ।
शत्रौ दण्डपरान्मृकण्डुतनुभूर्द्रष्टा दयागौरवे
सेव्यश्चन्द्रशिखामणिः स हि कृतश्रेयोमिलापैर्जनैः ॥२१॥

संप्रदायसुगमं निगमानां तं भयच तरुणेन्दुकिरीटम् ।
देवतान्तरगिरापि दरिद्रां भावयन्स जगती प्रजहर्ष ॥ २२ ॥

तस्य च सदनान्तरे हृदन्तरालविहरदीशानमुकुटभूषामणीकृतसोदर्यप्रीतिपरवशेव सरसिजालया चिरमुवास । कुमारिकावलोकनकुतूहलसमागतः कलशतरङ्गिणीपतिरिव तदीयशृङ्गिणीनां परिणाहमेदुरेषु परभूधःप्रकरेषु विरेजे पयोतिरेकः । तस्य तपस्विजनभागधेयस्य दयाविधेयमतेरधिनिकेतनमत्यादरोपनीतमभिजातगुणकरम्बितव्यञ्जनपरम्पराश्रितमतिबहुलहैयंगवीनधारानुषङ्गसुरभिलं करनखंपचस्पर्शकमनीयभावसंभृतममृतरसातिशायिमाधुरीविशेषसंपन्नमनेकमस्त्यशाठ्यमवनीमखभुजो बुभुजिरे ।

भूसुरेषु गृहे तस्य भुञ्जानेषु न केवलम् ।
असंख्यानममूत्तेषामवस्थानदिनेष्वपि ॥ २३ ॥

महीसुरातिथ्यमहोत्सवेषु समेधमाने श्रमगौरवेऽपि ।
प्रभातपद्मप्रतिमं प्रियाया मुखं स पश्यन्मुमुदे मनीषी ॥ २४ ॥

क्रतुभिरिहाल्पदानविभवैरपि कन्दलितै-
रनुदिवसोऽव्यक्तक्षुविबुधावलितृप्तिविधेः ।
न खलु निकाममस्य हुतशेषममूदमृतं
विघसपदाभिधेयमपि भोजनशेषमहो ॥ २५ ॥

उपासनाभुक्तिरकृत्रिमेव प्रसूय कांचिन्नयमं कुमारीम् ।
पुत्रोदये प्रत्ययजन्मनीव कुटुम्बिनी तस्य विलम्बते स्म ॥ २६ ॥

अथ कदाचिदपरिणतमणिसमूहामिव रोहणमहीधरतटीम्, अजनितपटीरसालामिव मलयशैलमेखलाम्, अपरिफुल्लरुचिरपल्लवामिव सुरविपिनवल्लरीम्, अनङ्कुरितपतङ्गकिरणजालमिव प्रभातवेलाम्, अनधिगतकनकारविन्दामिव मन्दाकिनीम्, अनासादितसुधांशुबिम्बामिव जम्भारिककुभम्, अनवद्दृसमाप्यनिर्वर्तनामिव यजनभावनाम्, अचि-

भातव्यङ्ग्यामिव काव्यभङ्गीम्, अघटितसुखप्रकाशामिव ब्रह्मविद्याम्, अनासादितसमीरसारथिमेव वितानवेदिम्, अनुपनततनयजननामसितनयनामवेक्ष्य हृदयसरणिघृतव्यथः परिणीरिदमभाणीत् ।

आह्लादावहमञ्जनं नयनयोरङ्गे सुधालेपनं
धैर्यं चेतसि खेदनामनि गदे तत्तादृशं भेषजम् ।
क्रीडापोतमिह प्रसूतिजलधौ गेहे प्रकाशोदयं
पुण्यैरायतलोचने परिणतैः पुत्रं लभन्ते जनाः ॥ २७ ॥

उरोरुहादुद्गमितैः पयोभिरापूर्य केल्या निजमास्यगर्भम् ।
फूत्कृत्य मातुर्वदने हसन्तं तनूभवं पश्यति कोऽपि धन्यः ॥ २८ ॥

सप्तद्वीपवसुंधराधिपतिना संक्रन्दनेनाथवा
पाथोजातभवेन कैटभजिता पद्मविटालेन वा ।
पुंसा केनचिदन्तरेण भुवने पुत्राभिधानं धनं
शक्या किं द्रविणान्तरैर्निरसितुं सा संपदि न्यूनता ॥ २९ ॥

किं बहुना ।

वाधूलवाचंयमशैलवर्यात्संभूय संतानलता प्रवृद्धा ।
नवाङ्कुरोद्भेदविलम्बिनीयं न सांप्रतं मे हृदयं धिनोति ॥ ३० ॥

श्रीसनाथमपि मे निकेतनं बालकेन रहितं न भासते ।
कंसशासनभुजान्तरं यथा कौस्तुभेन मणिना विनाकृतम् ॥ ३१ ॥

रङ्गवल्लिरचनादि भवत्या प्रस्तुतं किमपि पाणितलेन ।
अन्यथा विरचयन्पृथुको मे हा कदा भवतु लोचनलेह्यः ॥ ३२ ॥

अथवा हरिणाक्षि चिन्तया कृतयैतर्हि कृतं दुरन्तया ।
विधुरेव विधास्यति प्रियं मदिराक्षोमयवामविग्रहः ॥ ३३ ॥

अद्यप्रभृति समाराध्यतां कुमारावतरणाय वटवनीनिकेतनो भगवान्वृषभकेतनः ।

मृकण्डुनाम्ने मुनिपुंगवाय दीर्घायुषं दत्तवतस्तनूजम् ।
सपर्यया यस्य रमाकुटुम्बी साम्बेन लेभे सह शम्बरारिम् ॥ ३४ ॥

इति प्रियतमादेशमिन्दीवरविलोचना ।
निशम्य परिजग्राह नियमाचरणक्रियाम् ॥ ३५ ॥

तथा हि । अहरहरियमवगाहनाय निर्गत्य निवासभवनादवनीविलासमुकुरशेमुषीगोचरमरविन्दकरनिष्यन्दमानमकरन्दसलिलदानमन्दीकृतमसलपान्थकुलपरिश्रान्तिगौरवं सरसबिसभङ्गभोजनसमाजितविशदद्विजपरिषदनुवेलपरिशीलितं तरलतरपवनकीर्णतामरसपरागपालिकामण्डितमज्जनागतनागरमत्तकाशिनीकुचकलशकुङ्कुमाङ्गरागमम्भोजसौधविम्बोकलालसकलशजलधिकन्यकाजघनमेखलाकलापकलकलानुसारिसारसनिनादमेदुरम्, अन्तरङ्गमिव तरङ्गिणीपतेः, प्राणसहायमिव मानसस्य, सोदर्यमिव पृथूदकस्य, पृथक्करणमेदमिव पुष्करस्य, विलासविशेषमिव प्रभासस्य, बिम्बान्तरमिव पम्पायाः, सगन्धमिव समन्तपञ्चकस्य, सामन्तमिव बिन्दुसरसः, दुरन्तदुरितघोरणीनिवारणनिपुणशीकरासारमाससाद विमुक्तिकासारम् ।

व्यालेन्द्रनिर्धार्यगभीरभावो विभाव्यते यः परिणाहशाली ।
श्वासादगस्त्यप्रभवात्कुतोऽपि तरङ्गमालीव निलीनमूर्तिः ॥ ३६ ॥

पयोमृणालीप्रमुखेन वर्तनं वितन्वती मूर्तिविलेपनिर्मला ।
अनेहसो यापनकर्म यत्र सा तनोति हंसावनिरात्मचिन्तया ॥ ३७ ॥

अस्तातपं क्षितिरुहैरधिगम्य तीरं
यस्याध्वनीनमुदृशो दिनयौवनेषु ।
कान्तोपनीतमधिपत्रपुटं नलिन्या
कह्लारकैरवसुगन्धि पयः पिबन्ति ॥ ३८ ॥

अथ तथात्वमवैरघसंहतिमहनिवारणयत्नगणैरिव ।
उपनतावृतिरूर्मिकदम्बकैरकृत तत्र निमज्जनमङ्गना ॥ ३९ ॥

कल्लोलगतिभिरुल्लोलमम्बुजनिकुरुम्बमपहाय समुच्चरन्ती षट्चरणपङ्क्तिरखिलजनपावनजलावगाहनसुकृतभयपलायमाना कुमारोदयविघातदुरक्षरावलिरिव मृगेक्षणायास्तत्क्षणमलक्ष्यत ।

कृतेऽपि कैवल्यसरोवगाहे पश्चादमूद्बन्धविधिर्ममेति ।
पयःकणव्याजविमुक्तबाष्पां स्नातोत्थिता सा कबरीं बभार ॥ ४० ॥

अनन्तरं सा हरिचन्दनाद्यैरर्कं समभ्यर्च्य तटे सरस्याः ।
धरातलस्थापितजानुहस्ता स्तुत्यानया स्यूतमुखी ववन्दे ॥ ४१ ॥

त्रय्यात्मा त्रिगुणमयस्त्रिमूर्तिरूपः सृष्टिस्थित्यवधिकरो जगत्त्रयस्य ।
कालेषु त्रिषु विधिकल्पितोपचारस्तापानां सृजतु शमं रविस्त्रयाणाम् ॥ ४२ ॥

यत्सत्त्वाव्यपगमयोरिहाखिलार्थप्रत्यक्षीकृतिपटिमा पटुत्वलाभः ।
भक्त्या मत्परिकलितेयमस्तु तस्मै देवाय त्रिभुवनचक्षुषे नमस्या ॥ ४३ ॥

ध्वान्ते घनतिमिरोदयापदेशादाकाशे निपतति सत्यवाप्तमोहान् ।
काल्ये तस्करनिकरैरुदस्तलोकान्भास्वन्तं भजत पुनः प्रबोधयन्तम् ॥ ४४

नैराश्यादधुषु निजप्रवासरूढादालेढुं कमलकरोदरार्पितानि ।
व्याधूय भ्रमरविषाणि यः कराग्रैः प्रत्यूषे रमयति पद्मिनीस्तमीडे ॥ ४५ ॥

भास्वत्या द्युतिमुषि भासि केऽपि लीनाः श्रीनीविद्रुहि महसीतरे निमग्नाः ।
सक्तोऽयं जन इह तेजसि त्रिवेदीसीमन्तारुणमणिमण्डनायमाने ॥ ४६ ॥

आलीभिरवनीदेवकेलीसहचरी ततः ।
कालीनिकेतनं भक्तिव्यालीढहृदया ययौ ॥ ४७ ॥

तत्र च नृशंसतरकंसहृदन्तरालसंताडनपाटलीकृतपदारविन्दां मधुकैटभतमिस्रहारिविधुपाटवविशेषदाननिषण्णपक्षविभावरीं सैरिभदानवा-

चलेपसरसिजावसादतुषारधारां शुम्भनिशुम्भदनुजकुम्भिनीधरविभेदनदम्भोलिकेलिकां निरवधिभुजप्रतापदीपशलभीकृतरक्तबीजपुरोगमदैत्यावलिमवलोकतकात्यायनीम् ।

निद्रा हरेरमरशक्तिनिकायमूर्ति-
रङ्गाद्गेन्द्रजनुषः कृतसन्निधाना ।
दुर्गेति पद्मनिलयेति सरस्वतीति
शब्दैरनन्यविषयैरनुभूयते या ॥ ४८ ॥

प्रणिपत्य भगवतीं परमाणुमध्यमेयमित्यवादीत् । 'अविमृश्यकारिणी हरिणीदृशां प्रकृतिः' इति निरपवाद एव निखिलजनवादः ।

विश्वत्रयाशयविमोहनताण्डवेन
केलीसखेन कृतविग्रहया भवत्या ।
विघ्ने विभाविनि तदात्वविकारजन्ये
प्रस्तावि·········महो बत साहसेन ॥ ४९ ॥

महिषदनुजेन्द्रमस्तकनृत्तभवा देवि निपुणता किं ते ।
नटनायकेन सार्कं नाट्यविधाने ततान वैयात्यम् ॥ ५० ॥

अनन्तरमियमहरन्वविहरमाणखण्डपरशुताण्डवावलोकनसमयसमञ्जसादरोद्घाटयोर्मुद्रिकेशकार्कोटयोराविष्कृतनमस्कृतिरदसीयसंप्रदायपरम्परान्तेवासिनमनघचरितानुबन्धमासिनं धर्मशिवदेशिकाभिधानमखिलनिर्मभजनप्रधानं प्राणंसीत् ।

पन्नग इव भयम·········भक्तिं भगवानिवेश्वरः साक्षात् ।
स्त्रीणां पितेव विनयं दर्शनमात्रेण यः स्मरविजेता ॥ ५१ ॥

तदनु तदनुमदगजगतिरवनिसुरयुवतिरियमचलपतिदुहितृसखसमयनमुखसदनविहितरतिमवनतपरिषदभिलषितफलवितरमपुरविपिनतरमु-

रुकरटतटगलितमदलहरिपरिमलमिलदलिनिकरमुखरमतिविमलवमथुसं-
मुदयकपटनटदुडुपटलविहितगगनपथमिभवदनमभजत ।

क्रीडाविधौ यः कलधौतशैले रन्ध्राणि दन्ताहतिभिस्तनोति ।
पौरस्त्यविश्लेशितसंधिबन्धदार्ढ्याय शङ्कूनिव दातुकामः ॥ ५२ ॥

द्विस्त्रेधा वक्त्रमम्भोरुहपरिहसनारम्भलोलं प्रवाल-
व्रीलानिर्माणलीलाचतुरमपि करांस्त्रिश्चतुर्धा वहन्ती ।
उत्तुङ्गे पश्चिमाङ्गे मरकतसुषमागर्हिणो बर्हिणस्य
क्रीडामाम्रेडयन्ती ततिरिह महसां कापि भेजे कृशाङ्ग्या ॥ ५३ ॥

तदनु सुतनुरियं परिजनकरापवर्जितभाजनसलिलकृतचरणनिर्णेजना
निटिललोचनभवनकक्ष्यान्तरमुपेत्य दाक्षायणी यवाधिरोहणविधिपूततर-
मतितुङ्गशृङ्गभासुरमपरमिव रजतभूधरं महोक्षाधिराजमद्राक्षीत् ।

यदीयनासाविवरोपरूढप्रौढानिलावर्तजुषो भजन्ते ।
वातूलवेगाकुलतूलरीतिं सेवागतब्रह्मविमानहंसाः ॥ ५४ ॥

कृतानतिर्गिरिशशाकरयोरथाग्रे
भक्त्या प्रदक्षिणपरिक्रमणानि सापि ।
सा तन्वती तनयसंभवकारणानि
विद्योतते स्म सुकृतानि विचिन्वतीव ॥ ५५ ॥

अथाभिधानान्तरमन्तकारेरन्तःपुरद्वारि कृताधिकारम् ।
नाथं गणानां सुयशा सनाथं ननाम सा नन्दिनमानताङ्गी ॥ ५६ ॥

अजोऽहमीशोऽहमहं मुरारिर्विज्ञापनीयो विभवे त्वयेति ।
याच्ञावचो यं प्रति देवतानामुदेति सेवार्थमुपागतानाम् ॥ ५७ ॥

अथ तदानीम्

उर्व्यां न्यस्यापसव्यं चरणसरसिजं सव्यमुत्क्षिप्य कुर्व-
न्पाणिं तस्योपरिष्टात्परिकलिततिरोबाहुविक्षेपशालि ।
स्वङ्गद्गङ्गातरङ्गं तरलतरजटाजूटरिङ्खन्मृगाङ्कं
भ्राम्यद्भूषाभुजंगं पयसिरुहदृशाद्दर्शि नृत्यन्नटेशः ॥ ५८ ॥

दृष्ट्वा च समष्टमूर्तिमादराविष्टमतिरवनतशिरःस्पृष्टभूतला हरिणशा-
वदृष्टिरभिष्टुष्टाव ।

पश्चादुधालम्बनवाममागं पायादिदं वस्तु भवाभिधानम् ।
यस्ते यदीये भलशासनाधा दिवौकसश्चित्रदशामयन्ते ॥ ५९ ॥

सोऽयं मदीयाशयरङ्गमध्ये सायंनटस्ताण्डवमातनोतु ।
पदारविन्दाभरणे यदीये दधाति नीलोत्पलतां मुरारिः ॥ ६० ॥

.....................शीकरकणैरार्द्रा न चेज्जित्वर-
स्फीतालीकदृगर्चिषा कथमसौ चान्द्री कला जीविता ।
तद्यादक्षफणीन्द्रपक्ष्मलविपज्ज्वालावलिं वा भवा-
न्सोढा किं शिव कालकूटकलनापाण्डित्यमालम्ब्यते ॥ ६१ ॥

अस्याङ्घ्रिरम्भोजममुष्य मन्युं समुद्यतं चण्डकरं च जित्वा ।
तत्सन्दनं दण्डधरं जघान व्यथावहो विक्रमिणा विरोधः ॥ ६२ ॥

चेतः कदाचिदपि मुञ्च न मुञ्जकेश-
कार्कोटकव्रतिमनःकमलोदयार्कम् ।
चञ्चलसांशुराशिमुद्रितभद्रकाली-
वक्त्राम्बुजं वटवनेशितुरङ्घ्रिपद्मम् ॥ ६३ ॥

अनन्तरमसौ निरन्तरपरिष्क्रियमाणनयदलीकयामपद्यौ कलधौत-

मूधरावलम्बिनीमिव कादम्बिनीमगराजनन्दनामभिवन्द्य वसुंधरासुरचकोरलोचना वाचमेवमवोचत ।

निखिलचराचरपटलीनिर्माणमहेन्द्रजालशीलस्य ।
चण्डि शशिखण्डमौलेर्भवतीं शिखिपिञ्छमालिकां मन्ये ॥ ६४ ॥
छायेव चण्डधाम्ना ज्योत्स्नाकलिकासुधाकरेणेव ।
मणिना प्रभेव मातर्दीव्यसि मिलितादरेन्दुचूडेन ॥ ६५ ॥
तीव्रतपःस्फारदिने गतया पार्श्वस्थितिं गिरीशस्य ।
हरकोपातपपीडा चित्तभुवः कालिके त्वया जह्रे ॥ ६६ ॥
मेह्लदपाङ्गितबाणा वेल्लद्भ्रूवल्लिकार्मुकोपेता ।
सेनेव चित्तयोनेरहृत विमोरङ्गमम्बिके भवती ॥ ६७ ॥
शिखरितनये भवत्या स्वीकृतमविचार्य पशुपतेरर्धम् ।
शिरसि तदूढसपत्नीचरणाहतिरम्ब न खलु सहनीया ॥ ६८ ॥
दुरक्षराणि द्रुहिणार्पितानि समार्जयन्तीव सरोरुहाक्षी ।
मूर्तिं तदा पूजकलोकदत्तां हस्तेन काले स्वयमाततान ॥ ६९ ॥

आबद्धखेलनमथो निगमाटवीषु
रूपश्रिया हिमरुचेरपि लोभनीयम् ।
रंहोनिवारितरतीशगजावलेपं
सिंहोदरी शिवमसेवत देवसिंहम् ॥ ७० ॥

समाचरितनमस्या मनस्येवमकरोत्सा

गङ्गानीरतरङ्गहारिशिरसे गेहीकृतच्छन्दसे
संध्यानर्तनसाक्षिलेखसदसे सत्यां नटच्चेतसे ।
तत्तादृग्गरलान्धसे निरिलद्दग्धाङ्गजातैधसे
सिद्धयेणिदिशासहस्ताङ्घ्रिरजसे सेयं नतिस्त्र्यंसे ॥ ७१ ॥

अथ कमपि सा जटालं हीरच्छायालमिन्दुचूडालम् ।
श्रितवटमूलमविद्याजृम्भणमूर्च्छालमेपजं भेजे ॥ ७२ ॥

नानाशाखाविवृतमहिमा नाटितश्रान्तहर्षो
मौनालम्बी प्रवितजटामण्डलोदारपार्श्वः ।
न्यग्रोधोऽयं विलसति वियन्निम्नगासन्निमूर्धा
प्रत्यासत्तेरिव पशुपतेः प्राप्य सारूप्यलक्ष्मीम् ॥ ७३ ॥

विश्वोन्मेषप्रभृतिरचनां व्यापरीतं धुरीणे-
रार्यैर्विद्यागुरुभिरभितो भूषितान्तेवसद्भिः ।
धन्यामाशामभिमुखतया तन्वती कुम्भयोने-
रीशस्याव्यादिह वटतले भद्रपीठासिका माम् ॥ ७४ ॥

अध्यासीना वटतरुतलं हासदिग्धारुणोष्ठी
शार्दूलस्य त्वचमधिकटि श्लाघनीयां वसाना ।
बद्धेणाङ्का शिरसि दधती पाणिना बोधमुद्रां
कण्ठे श्यामा जयति करुणा कापि परयस्थिटाला ॥ ७५ ॥

अङ्कस्थायाः किमपि मलता हैमवत्याः कुचाग्रे
व्याचक्षाणं मदननिगमान्वामहस्ताम्बुजेन ।
अन्येनार्थानकृतकगिरामञ्चता बोधमुद्रा-
मेक्षे साक्षादखिलजगतामीशमाद्यं गुरूणाम् ॥ ७६ ॥

साक्षात्कृत्य श्रवणमननोपासनाभिर्भवन्तं
द्रक्ष्यन्त्यन्यत्किमिह यमिनस्तावकीनोपदेशैः ।
चिन्तारूढां शिव तव चिदानन्दसत्त्वादिरूपा-
माकाशास्यामखिलजननीमद्रिजामन्तरेण ॥ ७७ ॥

मोहातीतस्त्वमिह भगवन्मूर्तिमास्थाय तां तां
देवालब्धिव्यवहृतिरतो मूढवन्नाटीषि ।
आत्मत्राणं भवजलनिधेरात्मनैव प्रणेतुं
वाटे मूले वससि यदियं भाति ते कापि लीला ॥ ७८ ॥
दूरीकर्तुं प्रभवति तवोपासनैव प्रजाना-
मेनोराशीनिति पशुपते वक्ति वाणी पुराणी ।
ध्वस्ताहंयुद्रुहिणवदनस्त्वं वटद्रोरधस्ता-
दातः किंवा सृजसि भगवन्नीदृशीमालचिन्ताम् ॥ ७९ ॥
शान्तेरेकं सदनममृतासारशीतं प्रकृत्या
हन्तेदानीं भवति भवतो रूपमालोकनीयम् ।
ब्रह्माण्डानां प्रसभकवलीकारकाले तु तस्मि-
न्नुग्रं दृष्ट्वा त्रिनयन भवानेव शक्तो भवन्तम् ॥ ८० ॥
बिम्बोष्ठीनामिव बहुविधाकूतपारिप्लवाना-
मात्मायत्तीकरणघुटिकापङ्क्तिमाम्नायवाचाम् ।
पाणेरस्य प्रसवकलिकां पल्लवस्य स्मरारे
स्तौमि ज्योतीरसमणिकृतां तावकीमक्षमालाम् ॥ ८१ ॥
पाणिच्छायाततिभिररुणा स्फाटिकीनाक्षमाला
बीजश्रेणी परिणतिमती दाडिमस्येयमास्ते ।
चिन्मुद्रैषा शिव तव समादाय सत्रैकमेकं
हस्तोपान्तस्थितशुकमुखेष्वर्पयन्तीव भाति ॥ ८२ ॥
प्रज्ञावल्लीपरिणतिकृते भक्तिबीजव्रजानां
पुष्यन्तीव व्रतिजनमनोभूमिषु न्यासलीलाम् ।
अर्थान्दातुं समभिलषितानाददानेव मह्यं
भाक्तीयं त्रिभुवनगुरो भासते बोधमुद्रा ॥ ८३ ॥

पाठीनाङ्कप्रमथनविधिप्रेष्ठ गीर्वाणमध्ये
सद्योजातं सकलनिगमाः संगिरन्ते भवन्तम् ।
सत्यप्येवं कथमिव पुनः साधवस्त्वामजातं
निश्चित्यैकं निरवधिभवक्लेशभीत्या भजन्ते ॥ ८४ ॥
दारान्धन्यूनपि तनुभुवस्तावकीनैर्वचोभिः
सन्तस्त्यक्त्वा सकलमपराधवृत्तयः क्वापि यान्ति ।
कृत्वा कण्ठे गरलमलघुव्याहृतोदारसूक्तै-
र्विन्दन्त्येते न खलु भवतो विप्रलम्भं पुरारे ॥ ८५ ॥
विश्वस्य क्षेमविधृतामभितां विरक्तिं
पार्श्वे तपस्विजनता भजते गुरोस्ते ।
त्वं दक्षिणाभिमुखतामुपदेशकाले
पुष्णासि चेत्पुररिपो किमियं विपश्चाम् ॥ ८६ ॥
विलसति वटमूले व्यञ्जितज्ञानमुद्रा-
मतिशयरमणीयामासिकामादधाना ।
अनिशमुपदिशन्ती योगिनामागमार्था-
न्दरहिमकरचूडा देवता सावतान्माम् ॥ ८७ ॥
ओमित्यक्षरलक्ष्यमैन्दवकलामाविभ्रतं मौलिना
नद्या कल्पितशेखरं मरकतच्छायां दधानं गले ।
श्रीकारार्धविदं निटीमुखपदन्यस्तारविन्देक्षणं
वासःस्थानकृताजिनं यतिमनःसौधस्थमीशं भजे ॥ ८८ ॥
कमपि जटालंकरणं मुक्तेर्वटमूलभणितटालंकरणम् ।
श्रयत महासमयानां जनकं निगमागमेतिहासमयानाम् ॥ ८९ ॥

नियतवचा रुद्राक्षस्रगलंकरणो गुणास्तचारुद्राक्षः।
आर्तसमाजपवटभागवतु गुरुर्यस्य हिमसमा जपवटभा ॥ ९० ॥
महती काचिन्मुद्रा करगतरुद्राक्षमालिकाचिन्मुद्रा।
निगमादिव्याख्यानस्वातन्त्र्यवती पुनातु दिव्याख्या नः ॥ ९१ ॥
पुररिपवे भसितेन स्फुरता लिप्ताय वासवेभसितेन।
घटजन्माशास्याय क्रियतां प्रणतिर्महच्चराशास्याय ॥ ९२ ॥
शान्त्या परमो दान्तः स गुरुर्जगतां चकास्ति परमोदान्तः।
शाम्यति तापः स्मारं स्मारं चरतां यमर्दितापस्मारम् ॥ ९३ ॥
अञ्चितहासाननया रक्षन्त्या जातजनिजिहासाननया।
असि भृशं पावन्या धन्या कृपया जटास्तशम्पावन्या ॥ ९४ ॥
पावनपादपरागः फलघटनधृताक्षकल्पपादपरागः।
इह महसामतिरेकः क्रीडति हृतनम्रतापसामविरेकः ॥ ९५ ॥
स्मरभेदि प्रकटाक्षस्रगुपेतकरः प्रसादद्प्रकटाक्षः।
जगदधिकं पाति शयस्थायि सुधागुण्डिकोऽनुकम्पातिशयः ॥९६॥
जननरुजातापघनश्रेणिशरण्यः सुधाभिजातापघनः।
स्वदते मायातीतः शिव एव वरोरुचित्तमायातीतः ॥ ९७ ॥
एष महीयानवतात्रिपुरं जिग्ये यतो महीयानवता।
यस्य च पञ्चाक्षरतस्तरति भयं विषयसप्रपञ्चाक्षरतः ॥ ९८ ॥
मिलदुमया देवतया जितमधिकसदक्षथालया देवतया।
सृजति च सेवनमस्या द्युसदामखिलापि धृतरसेव नमस्या ॥ ९९ ॥
इति संभावयामास स्तुतिगुम्फसृतैरियम्।
दक्षिणाभिमुखं दीनरक्षणे रसिकं महः ॥ १०० ॥

चण्डेशमानस्य ततस्तदग्रे चकार तन्वी करतालशब्दान् ।
विभासयन्तीव वृषाङ्कभक्तिश्रालिद्रुहो दुष्कृतपक्षिसङ्घान् ॥ १०१ ॥

सा मण्डपे शैलभुवो मुहूर्तमतिष्ठदीशानमनुस्मरन्ती ।
पुरारिसंसेवनपुण्यभारोरसादितेः स्पन्दितुमक्षमेव ॥ १०२ ॥

तदनु मदनाभियातिसदनादधिगम्य निजनिकेतनमनुमेयमध्यमा सकलभूतसमुदायामोदसमर्पणकोविदमतिमात्रविशदगोत्रैकमण्डनमकुण्ठतरवृषभचारमात्मनेतरमपरमिव ताराधिपशेखरमाराधयामास ।

इत्यादिनियममातविध्याहितमहोत्सवा ।
दिनानि कतिचित्साध्वी निनाय निमिषं यथा ॥ १०३ ॥

अथ कदाचिदखिलजनतापातिरेकसमापादनदुरितपरिणतेरिव परिक्षीणतामुपेयुषि वासरायुषि, नवकुसुमसंभृतकमलिनीपरिरम्भजन्मनो दुष्कृतस्येव निष्कृतिं विधातुमाचरति चरमसिन्धुसलिलावगाहनमरविन्दिनीपतौ, रविपतनवेगदूरापसृतनीरवाराकरोदरकुरुविन्दकिरणसंदोह इव वरुणहरिदन्तरालमुपकल्पयति संध्यारागे, संध्यानलकीलचुम्बितव्योमाटवीधूम इव धरणीमण्डलमवकुण्ठयति तिमिरखण्डमाविते जःसरोरुहपटल इव समुन्मीलति दीपिकाजाले, नटनकेलीविहितोद्यमरजनीनर्तकविमुक्तपुष्पाञ्जलिनिकर इव गगनमञ्चति तारकापुञ्जे, सकलदिग्वधूव्यालसमाक्रमशीलतिमिरकोपादिव पाटल्वपुषि विजृम्भमाणे विभावरीकुटुम्बिनीवकुलान्धकारपरिपन्थिविजयशीतलन्दस्य चन्द्रमसो यशःपुञ्ज इव भुवनमानन्दयति मरीचिकन्दले, मयातिक्रयामायां त्रियामायामासादितनिद्रारसानुभूतौ परिणेतरि तदीयपदसदेश एव पतिदेवतेयमाश्रयनियेशितपद्मदलीकचरणा सुष्वाप ।

द्विगुणीकृतदोर्लतोपधाना तरुणी स्थण्डिल एव सा शयाना।
निजनेतरि निद्रयोपगूढे विदधानेव रुपं तदा व्यलासीत् ॥ १०४ ॥
व्रतसिद्धिमासमये तरुण्याः पुण्येन साकं परिपाकभाजि।
अगेन्द्रकन्यापरिणीरमुष्याः स्वप्ने स्वयं लोचनगोचरोऽभूत् ॥ १०५ ॥

उच्चावचानां जगतामुपरि स्थितिमानपि।
भद्रासनवरं किंचिदध्यासीनः सहोमया ॥ १०६ ॥
मौलिमम्बिच्छतो वक्राम्मरालस्य परिच्युतम्।
मृणालवलयं तत्र मृगाङ्कच्छद्मना वहन् ॥ १०७ ॥
संभिन्नदलिके किंचिच्चक्षदग्निशिखाङ्कुरम्।
वतंसेन्दुसुधालोभवलज्जिह्ममिवेक्षणम् ॥ १०८ ॥
कात्यायनीमुखाम्भोजनेत्रोत्पलविकासिकैः।
आलोकैः प्रकटीकुर्वन्नक्ष्णोरर्केन्दुरूपताम् ॥ १०९ ॥
सहजक्ष्वेलसौहार्दादधिगत्य गलान्तरम्।
निःसरन्तीमिव सुधां वधानः स्मितचन्द्रिकाम् ॥ ११० ॥
केलीपरवशां मूर्ध्नि गङ्गामसहमानया।
कण्ठे गाढमिव श्लिष्टः कलिन्दगिरिकन्यया ॥ १११ ॥
कस्तूरिकामिवालिप्य कंधरामितराङ्गके।
परागैरिव कार्पूरैः परिक्लृप्तानुलेपनः ॥ ११२ ॥
मनोवागपरिच्छेद्यमहिम्नि स्वस्य तादृशे।
विश्वविस्रम्भणायेव तन्वन्परशुधारणम् ॥ ११३ ॥
द्वीपिचर्माम्बरालोकत्रासेन भ्रुकुटीविधोः।
निष्क्रान्तमिव सारङ्गमुद्वीवं धारयन्करे ॥ ११४ ॥
आगतं गिरिजोत्सङ्गादङ्के कृत्वा षडाननम्।
कराकृष्टजटाजूटखण्डेन्दुमुपलालयन् ॥ ११५ ॥

वितताार विभूषणाहिमौलेर्मणिमादाय मृडस्तदा नताङ्ग्यै ।
सुरनाथदिशो सुमेरुपार्श्वादहरारम्भ इवारविन्दबन्धुम् ॥ ११६ ॥
तादात्त्विकीभिः प्रमदातिरेकतरङ्गिणीवीचिपरम्पराभिः ।
नीतेव कुत्रापि सुमध्यमाया निद्रा सहैव क्षपया व्यरंसीत् ॥ ११७ ॥
तथा हि ।
भूषामणिं दत्तवतः पुरारेश्चूडामणौ स्वार्पणशङ्कयेव ।
शनैर्गलत्यम्बरतो जहास प्राचीदिशा पाण्डुरिमापदेशात् ॥ ११८ ॥
घनकज्जलकर्दमापदेशान्मलिना मन्दिरदीपवर्तिरासीत् ।
प्रमथाधिपतिं विहाय देवं प्रतिमेव श्रितदेवतान्तराणाम् ॥ ११९ ॥
दिशि सांध्यरागमपदिश्य हरेः समये समेधयति वह्निशिखाम् ।
भयसंवृताः प्रतिदिशं सपदि व्यघटन्त संतमसगन्धगजाः ॥ १२० ॥
अभ्यस्य ताराकपटाक्षराणां पङ्क्तिं विहायःफलकाधिरूढाम् ।
वर्णान्तरन्यासकृते ममार्ज कालाभिधानः किल कोऽपि बालः ११२१ ॥

क्षणदायां प्रयातायामपि तस्या मृगीदृशः ।
सा दिनारम्भवेलेव क्षणदा समवर्तत ॥ १२२ ॥

अनन्तरमरविन्दलोचना सरयमुत्थाय समाचरिततीर्थाभिषेचनविधिरपर्णासखवितीर्णमणिसदृक्षतामिव परीक्षितुं प्रभातसमयवणिजा विभावितमम्बरमणिं प्रणिपत्य कृतकर्तव्यकलापा स्वापावसरविलोकितशोभनोदन्तभाषणैः प्राणबन्धुमानन्दयामास ।

प्रासादमासेदुषि नीलकन्धरे दुरन्तसंतापमिदाधुरंधरे ।
दधार गर्भे तनयं धरेव सा करीरमत्युन्नतवंशवृद्धये ॥ १२३ ॥

इति श्रीसमरपुंगवस्य कृतौ यात्राप्रबन्धचम्पूकाव्ये प्रथम आश्वासः ।

द्वितीय आश्वासः ।

दिनेषु यातेषु ततोऽमितेषु पचेलिमे तादृशि मागधाये ।
वामालका व्यक्तमुवाह गर्भं निधानमम्भोनिधिमेखलेव ॥ १ ॥

सा कृशाङ्गी शरीरेण शरकाण्डविपाण्डुना ।
अत्यशेत दिशं प्राचीमत्यासन्नविधूदयाम् ॥ २ ॥

आह्लादकारिण्यखिलप्रजानां जैवातृके जग्मुषि गर्भसीमाम् ।
मत्यमलोध्रप्रसवाभिराममवाप सा रूपमपश्चिमेव ॥ ३ ॥

उदरे किमप्यमृतमुत्पलेक्षणा तपसार्जितं तनयनाम बिभ्रती ।
अतिसौहितीमधिगतेव भोजने बिभरांबभूव विगतादरं मनः ॥ ४ ॥

मृत्स्नान्ववायाभरणा स्वगर्भे दधौ न सा प्रागिव मण्डनानि ।
आसक्तिरर्थेषु शरीरभाजां विशिष्यवस्त्वन्तरलम्भनान्ता ॥ ५ ॥

हन्त मध्यमपरिष्करणार्हं वंशरत्नवरभूषितमासीत् ।
इत्यसौढवदिवाननि तस्याः श्यामिकाञ्चितमुखं स्तनयुग्मम् ॥ ६ ॥

कुलाङ्कुरादर्शनखेदजन्मा वामभ्रुवो वक्त्रविवर्णभावः ।
गर्भोदयामोदभुवः प्रसादाद्भीतो नु भेजे कुचभूधराग्रम् ॥ ७ ॥

साधयिन्खेदमिथ्यात्वमर्दयन्मध्यशून्यताम् ।
अर्भको गर्भगस्तस्या निर्ममे संमदाद्वयम् ॥ ८ ॥

कार्श्यं जहौ गर्भगते कुमारे वल्लभमस्या इति किं विचित्रम् ।
समृद्धिमाधातुमकिंचनेषु संतानशाखीव स हि प्रवीणः ॥ ९ ॥

अल्पानामपि च महत्त्वमाशु दातुं सर्वेषां प्रकटयितुं च सूक्ष्ममर्थम् ।
निष्णातं पृथुकमवोचदस्य योगात्तन्मध्यो धृतमहिमप्रकाशभावः ॥ १० ॥

---

१. 'माद्य' इति पाठः.

चामभ्रुवो मध्यवलित्रयाभ्यां किं व्यत्ययेन स्वगुणौ दधाते ।
आद्यं यदत्राजनि दर्शनीयं परं तु नीक्षापदवीमहासीत् ॥ ११ ॥

विद्यानिधाने सविधं विभूषयति तादृशे ।
अतिहर्षादिव जहौ नाभिरस्या गभीरताम् ॥ १२ ॥

भक्तिभारमनि विधास्यतः शिशोः पालनाय परमग्रगङ्गया ।
स्थापितेव यमुना तदन्तिके रोमराजिरकुचन्मृगीदृशः ॥ १३ ॥

विरलाभरणं विपाण्डुवक्त्रं त्रिवलीभङ्गदरिद्रमध्यभागम् ।
मलिनीकृतचूचुकं मृगाक्ष्या वपुरासेचनकं बभूव भर्तुः ॥ १४ ॥

जठरविहरमाणमाणवगुणानुसारिः परमाणुमध्यमाया बभूवुरध्यवसायाः ।

व्याहर्तुं मृदुलाक्षरामपि गिरं वैक्लव्यमुद्रावती
साटोपं विवरीतुमैहत वधूः सर्वाणि शास्त्राण्यपि ।
रूढाशक्तिभरापि चत्वरगतिक्रीडासु वाराणसी-
पूर्वाणि स्पृहयांचकार चरितुं पुण्यानि तीर्थान्यहो ॥ १५ ॥

पाणिर्बभार किमपि प्रसवापचाये
ग्लानिं द्वितीयकुसुमग्रहणेऽपि यस्याः ।
सा बिल्वपत्रनिकरैः स्वकरोपनीतै-
रीशानपूजनमियेष मुहुर्विधातुम् ॥ १६ ॥

किमङ्गरागेषु परिष्क्रियासु वा तवेष्टमालीति धवेन सा रहः ।
कृतानुयोगा निजगाद काङ्क्षितौ विभूतिरुद्राक्षमणी विलासिनी ॥ १७ ॥
प्रियमभिलषितोपहारशीलं निजहृदये नितरामधत्त साध्वी ।
उदरविहरदर्भकोपलम्भव्यतिकरलोभवशादिव प्रविष्टम् ॥ १८ ॥

अथाध्युषितकेसरिण्यहिमभासि मेषं गते
कलावति तुलाधरोदयमुपेयुषि स्वामिनि ।
स्वतुङ्गजुषि वाक्पतौ मकरमाजि मित्रात्मजे
शुभैकजनने दिने सुतमसूत शातोदरी ॥ १९ ॥

सिंहिकातनुभुवा सह योगः सांप्रतं मृगपतेरजनीति ।
स्पर्धमान इव पुत्रमुदारं प्रत्यपद्यत स पूरुषसिंहः ॥ २० ॥
तस्योदये वातुरचाप लामं बुधो न तत्पुष्यति विस्मयं नः ।
स्वयं कुजन्मापि धनाधिनाथो भूत्वा स रामामधिगम्य रेमे ॥ २१ ॥

निशाङ्क्य पृथुकात्ततो निजनिकारमास्तां तदा
कविः स्वभवने हरिं शरणमेतु तेजोनिधिः ।
अजाश्रयणतत्परो भवतु स द्विजाधीश्वरः
कुलीरसदनान्तरं कथमसौ जगाहे गुरुः ॥ २२ ॥

निजहृदयकण्टकायमानकुमतमण्डलीसमुद्धरणनिपुणविद्वद्वरणामोदसमासादितप्रसादशालिनीनामाशाविलासिनीनां सुखसरोजनिःसृतो निश्वासविसर इव सहजतुषारसौरभासारतुन्दिलो मन्दमन्दमस्पन्दत गन्धवाहः ।

अथारविन्दोपममायताक्षं सुतानन सुन्दरमीक्षमाणा ।
तपांसि सर्वाणि तदात्महर्षे प्रसूरपर्याप्ततमानि मेने ॥ २३ ॥

क्षणमीक्षणमुद्रणां तदानीं न विमुञ्चन्नयमर्भको व्यलासीत् ।
निजसूतिविलम्बखेदिताया वदनं मातुरवेक्षितुं विलक्षः ॥ २४ ॥
सुकुमारपाटलकरं निजोदरादुदितं वितीर्णजनलोचनोत्सवम् ।
अरुणं तमङ्कभुवि पङ्कजेक्षणा दधती पुरंदरदिशेव सा बभौ ॥ २५ ॥

निहिताः पुरतो निविष्टदीपाः शुभयष्टीरपदिश्य सूतिगेहे ।
अभजन्फणिनो नु रत्नचूडा हरमूषाहिमणेरमुं विवर्तम् ॥ २६ ॥

अथ तदानीमङ्कुरित इव मङ्गल्यावेदनकुतूहलमन्थरेतरपुरंध्रिकुलसंजल्पितैः, पल्लवित इव नानाविधदानविस्तारैः, कोरकित इव विविधराजयोगविभाजकसैद्धान्तिकलोकसूक्तावलिभिः, फलित इव द्विजाशीर्वचोभिर्विशेषैरशेषमपि बन्धुजनमानन्दमनयत तनयोत्सवः ।

गुरुरादरादथ कुमारमैक्षत प्रमथाधिनाथमिव बालताजुषम् ।
रुरुटङ्कसंवहनरूढवासनाकुलमुष्टिबन्धविलसत्कराम्बुजम् ॥ २७ ॥

प्रागेव कण्ठनिनदैः श्रवणाभिरामै-
रावेदितामथ विलोचनलोभनीयैः ।
आम्रेडितामवयवैरथ भाग्यवत्तां
निर्धार्य तस्य जनको नितरां ननन्द ॥ २८ ॥

स क्षोणीविबुधो मन्त्रै रक्षोनिरसनक्षमैः ।
पूतजन्मभृतस्तस्य जातकर्मविधिं व्यधात् ॥ २९ ॥

असौ पुनरवनीसुरकुमारको मुहुः समाराधयिष्यति मामिति हृष्यन्मना इव दमुना हविर्ग्रहणकर्मणि तत्क्षणं प्रदक्षिणावर्तशिखः प्रणनर्त ।

तस्य वाधूलसंतानतपःसमुदयाकृतेः ।
धर्माभिधानकरणात्पितृभ्यां दर्शितौचिती ॥ ३० ॥

नरनारायणनर्मगेहमेतत्परिपाल्यं भवतीति शार्ङ्गिणेव ।
वहति स्म निवेदितं स धीरो हृदि पद्मायुधमीपणं मनोज्ञम् ॥ ३१ ॥

अमृतं नभःसरित एव सूनवे दिशति स्म सा घृतमुरोजकुम्भयोः ।
स विहाय वारि सकलं कथं भवेत्परथा तदेकभजने कृतादरः ॥ ३२ ॥

साधुसंघटितमुष्टिबन्धनं प्रत्यहाञ्चितपयोग्रतक्रियम् ।
आत्मसूनुमसकृत्मसमुदा पश्यति स्म शिशुमावदीक्षितम् ॥ ३३ ॥

कलिना मलिनीकृतां पदाभ्यामवनीं स्प्रष्टुमवेक्षितुं च दृष्ट्या ।
घृणया मुहुरुच्यताच्छिरासीदपि चोत्तानशयः स पूतजन्मा ॥ ३४ ॥

कुत्रापि धामनि कुलादिसुतासनाथे
दृष्टिं मुहुस्तरलतारहितां निधातुम् ।
अभ्यस्तवेव पटुतामनुना व्यलोकि
निष्पन्दपक्ष्मनयनेन निशि प्रदीपः ॥ ३५ ॥

मातृवल्लिकुचमञ्जरीमृतां माकरन्दलहरीं धयंधयम् ।
पाणिपङ्कजवनीषु योषितां खेलनं व्यधित बालषट्पदः ॥ ३६ ॥

जनकः कृतजानुयानकेलिं तनयं वीक्ष्य तमादरोत्तरङ्गः ।
चतुरश्चरणान्निधाय धात्र्यां विहरन्तं वृषमेव मन्वते स्म ॥ ३७ ॥

जानुद्वयीचङ्क्रमणक्रमेषु रत्नस्थलीलक्षितमात्मबिम्बम् ।
हस्तेन संताडयति स्म सोऽयमात्मीयसाम्यासहं एव बुद्ध्या ॥ ३८॥

पञ्चषाण्यथ पदानि निधातुं प्रस्खलच्चरणपल्लवमेषः ।
मा[र]भन्नपरभस्फुटनीयद्वर्णवस्तुतरमप्यभिधातुम् ॥ ३९ ॥

अजनि खुरलीकेलिस्तीर्थाभिधावनकर्मणि
त्रिचतुरपदन्यासक्रीडैव तस्य गृहाङ्गणे ।
फणितिरभवन्नान्दी स्पष्टेतराक्ष[र]मञ्जुला
विबुधहृदयग्राहिव्याहारनाटकनिर्मितौ ॥ ४० ॥

तन्वीपयोधरपयःकणिका निपत्य
तस्यामिरूप्यजलधेर्मुखशुक्तिकायाम् ।

मुग्धद्विजाङ्कुरततिव्यपदेशशालि-
मुक्तात्मना परिणतिं किल बिभ्रते स्म ॥ ४१ ॥
तस्यालकप्रकरकुण्डलपद्मराग-
मन्दस्मितद्युतिभिरुन्मिषितां त्रिवेणीम् ।
पित्रोरजस्रमवगाह्य मनोविषादं
तत्याज संसृतिपथभ्रमणोपजातम् ॥ ४२ ॥

अयं पुनरवनिनिलिम्पशावकः शुभसमयनिर्व्यूढचूडामङ्गलो निरङ्कुशविहारकेलिनिर्माणतरलमानसं समानवयःसनाथमाणवमनःसभाजनं खेलनापहृतगृहोपकरणायासितवामालकाजनं वचनसीमातिलङ्घितकुतूहलं कौमारमभजत ।

सध्रीचीनकुमारकैरभिवृतश्छात्रायमाणैः स्वयं
शास्त्रव्याकरणाभिनीतिमकरोदारोपिताचार्यकः ।
काशीति त्रिदशापगेति कलयन्विश्वेश इत्यप्यसौ
केल्यामाकलयति स्म पांसुषु पुरीं शैवालिनीदेवताम् ॥४३॥
क्रीडां विधाय पृथुकैर्गृहमापतन्तं
क्लान्तं क्षमातलरजोभरदूषिताङ्गम् ।
आरोप्य वक्षसि कुमारममुं करेण
खिन्नं तदीयवदनं जननी ममार्ज ॥ ४४ ॥
हरस्तुतीनां गुरुकीर्तितानामनूक्तिभिः प्रीणितया जनन्या ।
प्रदिष्टमिष्टं लभते स बालः सहैव गण्डस्थलचुम्बनेन ॥ ४५ ॥
कुशाग्रबोधो गुरुणा ततः सकृत्प्रकाशितां वर्णपरम्परामसौ ।
मनोऽप्यनाविष्कृतमस्य किंचिन्महीसुराग्रेसरसूनुरग्रहीत् ॥ ४६ ॥
पुनःपुनर्भूमितले स बालो वर्णावलीविन्यसनं व्यतानीत् ।
विधाय शङ्के बहुधा परीक्षां पद्याक्षरीसंघटनं प्रणेतुम् ॥ ४७ ॥

अन्वितानि शुभस्पर्शैरन्तरूष्माश्रितान्यपि ।
व्यञ्जनानि बटोर्जिह्वा सस्वरं समसेवत ॥ ४८ ॥

तदनु निटिलेक्षणाभिधामुपदेक्ष्यमाणमन्त्राधिदेवतामिव विभावयि कुबेरदिशामासेदुषि वासराधिपतौ भूसुरापत्यमिदमध्यापयितुमिव कलाकलापमह्नाय संगृह्णति द्विजाधिराजे निजापचितिमागामिनीमिव परिग्रहीतुमाविष्कृतप्रकाशातिरेकेषु कविगुरुपुरोगेषु समागते च शिवतातिदिने जनक एव कृपानिधिरेनमुपानयत ।

स निर्मलात्मा गुरुणा समाहितं त्रयीनिदानं तदवाप्य वाङ्मयम् ।
अशोभत स्वैरममीशुमालिना शशीव संचारितमंशुमण्डलम् ॥ ४९ ॥
स यज्ञसूत्रच्छलतस्त्रयीमधान्मुखस्फुरन्मात्रसमावृतक्षमाम् ।
पराभिचारप्रतिपादनाविलां मृषेतरोक्तिं न मृगत्वचो मिषात् ॥ ५० ॥
तत्त्वादर्शी गामिव तातदत्तां पालुं नियन्तुं च स बालवर्णी ।
पाणौ दधाति स्म पलाशदण्डं मौञ्जीं कटीसीमनि मेखलां च ॥ ५१ ॥
शशिपाण्डरेण समिदग्निभस्मना विहितात्रिपुण्ड्रवितती रयं मति ।
प्रथमागमे गिरिशभक्तिसंपदो रचिता इवाप(ह)रत रङ्गवल्लिकाः ॥५२॥
कल्लोलिताद्भजनकर्मविलम्बनेन
कोपादिव प्रकटगुम्फितशोणभावे ।
संप्रीणयन्निव मुहुश्चरणारविन्दे
पित्रोरवन्दत कृती प्रवदन्निजाख्याम् ॥ ५३ ॥
उपसंग्रहणच्छलादसौ युगलेनात्मकरारविन्दयोः ।
सकृते बहुतीर्थचारिणी किमु पित्रोः समवाहयत्पदे ॥ ५४ ॥
द्राघिष्ठमायुस्तनये निधातुं प्रकाममिच्छाभरितेन पित्रा ।
अस्य सुधालंकृतिमौलि नाम प्रयुज्यत प्रत्यभिवादनेषु ॥ ५५ ॥

समाश्रितस्याङ्घ्रिसरोजनावं कुमारमेनं गुरुकर्णधारः ।
प्राचीनवाणीकुहनापयोधेः पारं मितैरेव दिनैरनैषीत् ॥ ५६ ॥

वाक्यैर्विवृण्वती भावं वस्तुस्वरपदक्रमैः ।
कण्ठमेतस्य सुदृढं कान्तेव श्रुतिरग्रहीत् ॥ ५७ ॥

अपि च अस्य निपुणदेशिकोपदेशसलिलविमलीकृतमतिरहिराजवचनकुटजाटवीनवजीमूतमालिकां साहित्यवाहिनीपतिशीतद्युतिं कौमारिलवचोरसालकुसुमाकरश्रियं निगमान्तकुमुदिनीधवदिवसान्तसमयलक्ष्मीमक्षचरणपक्षराजीवतापनरोचिश्छटां प्रौढिमाढौकत ।

कविवाचस्पतिबुधाः कस्यापि न तत्समाः ।
मूढता मुहुरेतेषामापतत्यनियन्त्रणा ॥ ५८ ॥

निःसीमपश्यन्निटिलानुभावप्रकाशनं प्रत्युपकारयन्ती ।
स्वशीलिनः संततमस्य मोदं वेदादिविद्याविततिर्व्यतानीत् ॥ ५९ ॥

अस्य पुनरभ्यस्यतः कलां गुरुतर्कनिवासजनुषमुरुतरक्लेशमसहमान इव शनैः शनैरपसरति शैशवे सकलकलाधिकारसहकारिबालतापनोदपरिणतं क्रोधमपनेतुकाम इव कामरिपुचरणपरिचरणोपकरणानां करणानामतिनिपुणिमानमुपपादयन्नवतरुणिमा वपुरसोढकुसुमायुधमसेवत ।

सभजनोचितवस्तुविवेचनं समभिलष्य किमस्य विलोचने ।
श्रवणयोरवकर्णितशास्त्रयोः सविधभूमिममूमयतामुभे ॥ ६० ॥

कलितस्पृहमेव कालकण्ठस्थितिपर्याप्ततमावकाशमावे ।
अदसीयहृदन्तरालमासीत्परिणाहातिशयप्रणीतशोभम् ॥ ६१ ॥

बालोऽयमाजानुविलम्बिबाहुरालोकि लोकैरतिरूपशाली ।
आराधनैः प्रीणनमात्मशत्रोः कर्तुं क्षितौ काम इवावतीर्णः ॥६२॥

तदनु द्विजकन्याया धन्यायाः सदृशैर्गुणैः ।
संतानसंपदे तेन पाणिमग्राह्यत्पिता ॥ ६३ ॥
पार्श्वभूषा भवानीव पद्मेव हृदयंगमा ।
सरस्वतीव सा मुख्या भर्तुरासीत्पतिव्रता ॥ ६४ ॥
अजायत तयाक्रान्तममुष्य हृदयं तथा ।
यथान्तरं न विन्देरन्नीपदप्यन्ययोषितः ॥ ६५ ॥
शुभलक्षणशोभिन्या भावनापरिशुद्धया ।
पुरंध्र्या सोऽरुचद्वेदः पूर्वमीमांसया यथा ॥ ६६ ॥

अहो महीसुरसुवो महाभागस्य भागधेयपरिपाकः, यदेष मदनगजराजमदभेपजे रजोभरविजृम्भमाणमातरिश्वनि विषयमृगतृष्णिकाजलविभावनोष्णसमये तमोविकारसंपादननिशावतारसंपदि कुपथावगाहघटनहरिन्मोहगौरवे पटुतरविवेकिशाखिपाटनविधानहस्तिनि तथादृशि वयसि वर्तमानोऽपि भगवति मृगाङ्कशेखरे समनोनदीलल्लामनि शुद्धतीमयार्थविग्रहे महती भक्तिरजनि ।

चन्द्रमसि चन्दनतरौ सुदृगाश्लेषे सुधांशुभूपे च ।
स्निह्यति न कस्य चेतः कठोरसंतापकन्दलीहरणे ॥ ६७ ॥
अनूढभसितो मन्त्रैरशीलितषडक्षरः ।
अपूजितपुरारातिरभुङ्क्त न कदाप्यसौ ॥ ६८ ॥
आगामिनामङ्गजवैरिमेघे हृदम्बरालम्बिनि हर्षवृष्टे ।
पांपैकहेतुं पुलकाङ्कुराणाममूमुषयद्गात्रमसौ विमत्या ॥ ६९ ॥
नदीं महोक्षं शिशिरांशुरेखां वातादानेन्द्रं यजनं च मूर्तेः ।
वाञ्छन्स पञ्चाक्षरमप्रलक्ष्यादाचष्ट तद्वाचि पदादिवर्णान् ॥ ७० ॥
शंभोरजस्रं जलगन्धपुष्पैराप्लावनालेपनमण्डनानि ।
आत्मीयतापत्रितयापनीतिं विधातुकामः स कथं व्यतानीत् ॥ ७१ ॥

अन्नमर्पितमगात्मजापतेरस्तुतं प्रतिनिलिम्पमोजनम् ।
अद्भुतं तदनिवेदितं त्वभूदोदनोऽयममुनैव सेवितः ॥ ७२ ॥
सरिद्वितंसस्य जलाभिषेको बालेन्दुमौलेः प्रसवोपहारः ।
स्यात्किं मुदे तस्य कृते मयेति समादि(धि)दम्भादकरोत्स चिन्ताम् ७३
भक्तेषु प्रमथपतेः पदार्चनायां पर्याप्तं बलिमुतमेष मन्यते स ।
पौलोमीपरिवृढमुख्यसावलोके ध्यालेन्दुं विविधगुणप्रशंसनेषु ॥ ७४ ॥
चेतोनिविष्टस्य सितांशुमौलेः परिच्युतं मौलिपदारसगर्भे ।
प्रालेयधामानमदच्छ(स्छ)लेन मारुत धन्या भवनं कु(क)लानाम् ॥७५॥
अनिशं गिरिशातिवादशीलं परमेष्ठी किममुं प्रणेतुकामः ।
अपदिश्य घटीभवादिसर्गान्पठिमाभ्यासविधिं परं वितेने ॥ ७६ ॥
किमेष नन्दी शिवधर्मवक्ता किं वा कुमारः श्रितनीलकण्ठः ।
आहो मुरारिः कृतदृष्टिरीशे पार्थोऽथवा पाशुपताभिमानी ॥ ७७ ॥
एवमुदैक्ष्यत जनैरेषमानकुतूहलैः ।
बाल एव परां कोटिं शिवभक्तेः श्रयन्नयम् ॥ ७८ ॥
अपि सकलार्थविदोऽभूदर्थत्रयमेव चिन्तनीयं मनसि ।
मोहोच्चाटनमूलिका तनुभृतां पुण्यप्रना कारणा
दूती भाग्यवतामधर्मकलमस्तोमावसादस्थली ।
लीलाताण्डवशालिका पशुपतेर्लक्ष्मीमणिपेटिका
कलिजन्मनि लोचनातिथिदशां गाहेत वाराणसी ॥ ७९ ॥
कैवल्यामृतकन्दली वसुमतीकान्ताभवून्सतं
मौलिक्षौमपटी हरस्य हिमवन्मानक्षगुण्डालताम् ।
स्वर्गारोहणमार्गमौक्तिकशिलासोपानसंस्पर्शी
मान्दैरभ्यधिका जना भगवतीं पश्यन्ति भागीरथीम् ॥ ८० ॥

सुखनिधिमपहृत्य मायया स्वयमतिसंनिहितोऽप्यलक्षितः ।
सुकृतिभिरधिकाशि गृह्यते श्रुतिकथितः स हि तस्कराग्रणीः ॥ ८१ ॥

अकथयच्च सच्छात्रान् ।

तीर्थावगाहस्थितिकल्पनायामर्चाविधौ वा यदि वोऽभिलाषः ।
नदीषु गङ्गां नगरीषु काशीं देवेषु विश्वेश्वरमाश्रयध्वम् ॥ ८२ ॥

जिज्ञासवे श्रुतिशिरोनिकरान्मवक्तु-
मादौ यदक्षरमुपाददते महान्तः ।
श्रोत्रे तदेव विनिवेद्य जनान्भवाब्धे-
रुत्तारयन्तमुपधावत विश्वबन्धुम् ॥ ८३ ॥

अधिकाशि देशिकानामवतंसमणिं तमेव सेवध्वम् ।
यो रहसि किंचिदक्षरमुपदिश्य जनान्करोति सर्वज्ञान् ॥८४॥

अथ भक्तिवशादमुष्य काशीं प्रति यातुं स्पृहयालुचेतसोऽपि ।
अभवज्जनकाङ्घ्रिपद्मसेवानियमातिक्रमभीतिरन्तरायः ॥ ८५ ॥

असौ पुनरात्मपितरावेव महीधरापत्यकुसुमास्त्रशासिनौ तदधिवासवसुमतीमेव सुरस्रवन्तीमनुचिन्तयन्यथोदितसमयविधेयनियतकार्यपरायणमनाः सूर्यनारायणसमरपुंगवाभिधानाभ्यामसमानविनयधुर्याभ्यां सोदर्याभ्यामश्रान्तरचितचरणारविन्दपरिचरणो निरवधिस्नेहपरिवाही जनकविहिताभिलषितकर्मा सहधर्मिणीमणीतसमधिकानुरोधविधिरतिमहान्तमन्वभूदानन्दम् ।

सौभागिनेयः स तदा शोभायै श्रुतिसंपदाम् ।
असेवत शिवाकल्पकल्पमप्पय्यदीक्षितम् ॥ ८६ ॥

पुस्तककरा बुधावलिरुच्चव्याख्याकृतः पुरो यस्य ।
पटुवाग्रसप्रवाहप्लवनावष्टब्धपोतफलकेव ॥ ८७ ॥

निन्दति मकरन्दरसं न्यक्कुरुते शर्करां पयो जयति ।
मोचामदमाचामति वाचामधिपस्य वैखरी यस्य ॥ ८८ ॥
यन्मुखविगलद्वाग्भुसुरपुरतटिनीजडीकृता विदुषाम् ।
फणितिर्दन्तपटाभ्यामजीघटद्गाढमात्मसंवरणम् ॥ ८९ ॥
वादिमतपुण्ड्रवाटीनिष्पीडननर्मयुक्तियन्त्रेण ।
भुवि यः सृजत्रजृम्भयदवदातं ख्यातिफाणितव्रातम् ॥ ९० ॥

यस्य च मनीषिणामग्रगण्यस्य शिविकाप्रसीमनि वैतालिकवदननिःसृता सरस्वती शश्वदेवमघोषम् ।

दुरभ्यस्तविद्यालवेनापि केचिद्दुरन्तामहन्तामयन्तां कृतं तैः ।
प्रशस्ते कवित्वे समस्तेऽपि शास्त्रे भवत्यप्ययज्वायतंसात्कृती कः ॥९१॥

रे रे गृह्णत घोषणानि विमताः सैवध्यमद्रिद्वयी-
मप्यप्याध्वरिणो घटेत भवतामेतत्प्रसादस्तदा ।
तुष्यन्त्यधिगतेष्वपि प्रपतनात्सन्तः समृद्धागसः
काकुत्स्थानतिकारिणो हि दयते किं नो रघूणां प्रभुः ॥ ९२ ॥

यस्याजस्रमुदित्वरेण हविषाक्रान्ते दिशामन्तरे
तस्तम्भे कुमुदस्पयेन चकुशे ताराधिपच्छायया ।
सस्रंसे शरकाण्डपाण्डुरतया मम्ले मरालश्रिया
बभ्रंशे बिसकान्तिभिर्विजगले डिण्डीरखण्डांशुभिः ॥ ९३ ॥
यत्कीर्तिप्रकरद्विपस्य विहृतिस्थानं जगन्मण्डलं
घण्टे चण्डमयूखशीतकिरणावालानमद्रीश्वरः ।
कक्ष्या व्योमतरङ्गिणी वमथवस्तारागणाः सप्तधा
निर्मुक्ता मदवारिनिर्झरपरीवाहाः पयोराशयः ॥ ९४ ॥
कर्णः श्रीचिन्नबोम्मक्षितिपतिरभितो लम्भयन्शातकुम्भ-
स्तोमं हेमाभिषेकप्रणयनसमये यस्य मूर्तिं प्रशस्याम् ।
रेजे श्रीरङ्गराजाध्वरिवरकलशाम्भोधिलब्धप्रसूते-
र्विद्याकल्पद्रुमस्य स्वयमिव कलयन्जातरूपालवालम् ॥ ९५ ॥
नीलकण्ठमतनिर्वहणोत्कादुक्तिवृष्टिमुपलभ्य तदंशात् ।
ईशयोग्यमयमाशमभूमौ बोधशालिभरमेधयति स्म ॥ ९६ ॥
अहो विबुधवर्गाय सकलाः सकला अपि ।
दिशन्निशमेताभिर्द्विजाधिपतिरैधत ॥ ९७ ॥

इति श्रीसमरपुंगवस्य कृतौ चम्पूप्रबन्धे द्वितीय आश्वासः ।

तृतीय आश्वासः ।

शक्तिमस्याभिरूपस्य सकलागमशोधने ।
पटीयसीमिवासृष्यन्प्रादुरास मधुस्तदा ॥ १ ॥
मध्येवनं भूरिदिनोपजातमौनव्रतानां कलकण्ठयूनाम् ।
समग्रवाग्वैभवसंप्रदायसंसिद्धिहेतुः समयो जजृम्भे ॥ २ ॥

दिनान्यभूवन्नवचीधुनापि विना जनानां मदसाधनानि ।
कंदर्पवाहाविजयाङ्कगीतसंदर्भनिष्णातशिलीमुखानि ॥ ३ ॥
मधौ मिलत्संपदि क्रूरभावा सीदद्वि⋯⋯ति शिशिरं धरित्री ।
शनैः शनैर्यद्विजहौ वधूनां साधारणीनां प्रकृतिः किलेदम् ॥ ४ ॥
वियन्महोदन्वति दक्षिणाशाव्यापारभाजस्तरणेर्निवृत्तिम् ।
तदात्ववातानुगुणां ततान सांयात्रिकः किं समयाभिधानः ॥ ५ ॥
शीम्ना जडिम्नः शिशिरेण दत्तामात्माकृतेः संकुचितामवस्थाम् ।
दिनानुपूर्वी त्यजति स्म जाते सुखैकहेतौ सुभगे वसन्ते ॥ ६ ॥
स्वीकर्तुमुर्वी शिशिरर्तुभूपे विजृम्भमाणे भृशविस्तृताभिः ।
गते तु तस्मिन्क्षणदाभिधाभिर्निमीलितं नीलपटीकुटीभिः ॥ ७ ॥
प्रादुर्भवन्ती बहिरब्जिनीनां संवर्तिकासंहतिराबभासे ।
नीहारवर्षात्ययनिर्णयाय प्रसारिता पाणिपरम्परेव ॥ ८ ॥
मनो वशीकुर्वति माधवेन व्यक्तीकृते कोकिलवंशनादे ।
वल्ली शुचा वल्लवसुन्दरीणां पटैरिवात्रस्यत पाण्डुपर्णैः ॥ ९ ॥
तपोनभस्वत्प्रभवेन कृत्तां त्रासेन नीहारसमावृतिं वा ।
वसन्तविश्लेपवलक्षपातां जहौ जरत्पत्रमिषेण वल्ली ॥ १० ॥
समं पुराणच्छदनैर्लतानामणूदरीणामतिधैर्यभारम् ।
बालानिले मुष्णति पल्लवेषु बभूव चित्तेषु च रागबन्धः ॥ ११ ॥
समीरणं चापलकृत्तपाण्डुपर्णांशुकाकर्षणपारवश्यम् ।
वल्ली वलत्पल्लवपाणिनेव निवारयन्ती नितरां चकाशे ॥ १२ ॥
आरामसीमामधिजग्मुषे नु दातुं वसन्ताय गणैस्तरूणाम् ।
प्रवालकौसुम्भपटोपहारसनाथशाखाग्रकरैर्बभूवे ॥ १३ ॥

पर्यायतः पाटलमञ्जरीषु चरन्त्यलीनां पटली चकाशे ।
तत्तन्मधुस्वादिमतारतम्यविवेचनायै विहितोद्यमेव ॥ १४ ॥
अनङ्गबाणावलिरध्वनीनवान्तेषु शोकज्वलनाकुलेषु ।
निपातजातं किल नीलिमानं निलीनलोलम्बनिभाद्बभार ॥ १५ ॥
माकन्दवाटीषु मधुव्रतानां कुलं वितेने कलकूजितानि ।
पिकावलेरञ्चितपञ्चमायास्तानार्पणायेव धृताभिलाषम् ॥ १६ ॥
गलन्मरन्दप्रमदाश्रु गीतमाकर्णयन्कौकिलमाम्रशाखी ।
शाखाञ्चलेनानिलचञ्चलेन श्लाघानलम्मौलिरिव व्यलासीत् ॥ १७ ॥
कोशान्तमिन्दिन्दिरघोषलक्ष्यात्सिकारवालोलितया प्रसाद्य ।
समीरपोतं सहकारवाटी धन्या मधुस्त्यन्दरसैरपुष्णात् ॥ १८ ॥
सकिङ्किणीकः कलचञ्चरीकैः प्रसूनधूलीपरिधूसराङ्गः ।
अङ्कानुपाल्य दिगङ्गनानां बालानिलः साधु बबन्ध लीलाम् ॥ १९ ॥
वने वने वल्गुगिरां पिकानां कलस्वनाकर्णनकौतुकं वा ।
परागपालीषु परिभ्रमो वा मरुद्विहारेऽजनि मान्द्यहेतुः ॥ २० ॥
पिकद्विजं च स्पृहणीयवाचं मधुद्विरेफं च मधुः पुपोष ।
सतो गुणानप्यसतोऽपि दोषाञ्ज्ञात्वा विहीनो न विवेकुमीष्टे ॥ २१ ॥
वसन्तलक्ष्म्या वनकेलिभाजो लाक्षारसार्द्राः पदपङ्क्तयो वा ।
छिन्नस्य वा किंशुककैतवेन शीतस्य रेजुः सरसैकदेशाः ॥ २२ ॥
पान्थप्रियालस्य भरकहेतोरपि प्रियालस्य गुणानभिज्ञाः ।
उद्यानचित्ता भृङ्गमुल्ललाक्ष्यो गानैर्विकासं घटयांबभूवुः ॥ २३ ॥
दृष्ट्या वधूनां तिलकद्रुमस्य स्वच्छन्दमासीत्सुमनोविलासः ।
सचेतनानां किमु शम्बरारिशरावलीजर्जरिताशयानाम् ॥ २४ ॥

कथाभिधानैः सुहृदामुदारैरसंमृताध्वश्रमसंप्रदेषः ।
आवासमद्वैतरसालनेतुराकल्पमुर्व्याः पुरमभ्ययासीत् ॥ ३६ ॥

अथ तस्य नयनपथमासीदति शुनासीरवसतिरपि भूषितमहीतला, समधिगतदक्षिणपथापि सर्वोच्चरस्वभावा, पावनतरानुभावापि पल्लवेषु कृतस्थितिः, अयोध्यापि भोगवती, विशालापि मथुरा, महोदयापि द्वारवती, वाराणसीव वरणोपवेष्टिता, वस्त्रोकसारेव घनदोपशोभिनी, वारवधूटिकेव वशीकृतधूर्तावतंसा, कंसारिमूर्तिरिव कमलाकरोपगूढा, रूपकपरम्परेव रुचिरविधिविराजिता, संगीतविद्येव सारङ्गनाटिकावती, पार्थसमृद्धिरिव पाञ्चालिकाञ्चिता काञ्चीपुरी ।

स्पर्धां विधाय प्रभुणा गिरीणां संवर्धमानो दिवि यत्र सालः ।
विचिन्त्य विन्ध्याचलशासिशर्कि तिष्ठन्निवाभाति भियार्धमार्गे ॥३७॥
आनन्दामृतनिधिमर्धचन्द्रमुद्रं भोगेन स्फुटमभिवेष्ट्य सालनाम्ना ।
पूर्वार्धे भुजगपतेरिव स्थितस्य प्रोत्तुङ्गं विलसति गोपुरं यदीयम् ३८

यद्गोपुरं निशि समुच्छ्रितशृङ्गसीम-
विश्रान्तशीतकिरणच्छुरितं दधाति ।
पद्मासनस्फटिकपात्रपतज्जलौघ-
संप्लाव्यमानकमलासचिवाह्निलीलाम् ॥ ३९ ॥

महीयसा गोपुरमन्दरेण प्रमथ्य सिन्धुं परिखाभिधानम् ।
आसादितस्येव नवामृतस्य तृप्यन्ति यत्र क्षितिमादधानाः ॥ ४० ॥
प्रतप्तजाम्बूनदपेशलाभिः पराजिता यत्प्रमदातनूभिः ।
सौदामिनी साप्त्वसधारवस्यादश्रान्ततारल्यमहो जिहीते ॥ ४१ ॥
कुचाचले लोचनकोणमार्गे कचान्धकारेऽपि च कामिनीनाम् ।
जागर्ति यत्राहितसंनिधानात्पिनाकिनो भीतमना मनोभूः ॥ ४२ ॥

शश्वत्प्रतोलीसरणीषु कामं परम्परा भ्राम्यति यत्र यूनाम् ।
शातोदरीलोकदरावलोकसंमोहनास्त्राहतिविह्वलेव ॥ ४३ ॥

प्रविश्य तां विपश्चितामपश्चिमोऽयमाश्चर्यवीतमतिरेतदवादीत्— 'अशेषजननयनयोग्यममुष्याः किमपि सौभाग्यम्, यदवलोकनलोलुपतया भृशमनेकपशैलराजशिखरमरविन्दलोचनोऽपि भगवानतिदिवसमधिवसति ।

वाणीसहचरस्यास्य वाजिमेधाध्वरक्षितौ ।
गोपुरावलिकूटेन भाति यूपपरम्परा ॥ ४४ ॥

अस्याः प्रभावेण जनस्य वाणी मन्दापि धाटीमधिगन्तुमीष्टे ।
विधेः विधेयोदाहरणं किलात्र सा मन्थरा वेगवती भवन्ती ॥ ४५ ॥
प्रसार्य नानाविधपण्यजातं प्रातः क्षपायामुपसंहरन्ति ।
इयं पुरारेरनुयाति लीलां प्रपञ्चसर्गप्रलयैकशीलाम् ॥ ४६ ॥
शरीरिणोऽस्या मणिसालगर्भप्रवेशनिष्क्रान्तिशतापदेशात् ।
विवोढुमक्षाय विमुक्तिकन्यामाकृष्य जन्मान्यनुभुञ्जते किम् ॥ ४७ ॥
कल्याणसंतानतरुं कयापि श्लिष्टं जगन्मङ्गलकल्पवल्ल्या ।
आसीनमस्या वरणालवाले फलार्थिनः केऽपि भजन्ति धन्याः' ४८

तत्पूर्वतीर्थयानोऽपि तत्र भूसुरनन्दनः ।
समवर्तत निर्व्यूढसर्वतीर्थावगाहनः ॥ ४९ ॥
अथ वेदशिरोनिष्ठानपि तीर्थतटीजुषः ।
अनङ्गीकृतकन्दर्पानपि सत्याधितेक्षणान् ॥ ५० ॥
अपि माधुकरीं वृत्तिमधतो भ्रमवर्जितान् ।
अपि निःसामकारुण्यानशनिमदनिर्दयान् ॥ ५१ ॥
शाम्यद्द्विपथसंचारानपि प्रमजनाश्रयान् ।
राजहंससमारम्भसेवानप्यजडाशयान् ॥ ५२ ॥

रुपमंहसि विद्यासु लोभमात्मनि रागिताम्।
अज्ञस्त्रमन्यनिन्दासु यतोऽपि जितषड्रिपून् ॥ ५३ ॥
शर्वरीसमयारम्भानिव संभृततारकान्।
भीमसेनभुजाटोपानिव दण्डितकीचकान् ॥ ५४ ॥
अनल्पमसितालेपविलसद्विग्रहाम्छुचीन्।
प्रावृट्प्रशमिताटाच्यान्वरहंसधुरंधरान् ॥ ५५ ॥
असमुत्तम्भितमांशूलधौतविमलात्मनः।
अखातगम्भीरतरानहिमाक्रान्तशीतलान् ॥ ५६ ॥
कदम्बमुकुलाकारैः कण्टकैरुपशोभितान्।
.................................तैरिव ॥ ५७ ॥
तत्र कुत्रचन स्वात्मनयनीपावनाकृतीन्।
कर्मन्दिनः प्रणम्यैव गाहते स महोन्नतिम् ॥ ५८ ॥
भृतकल्याणगुणानपि परकनकरुचित्यजोऽपि सर्वज्ञान्।
अपिना.........................भवानपि महोराशीन् ॥५९॥
शैवालापसममान्भ्रमरहितान्भक्तिसमधुराजीवान्।
विमलान्तरङ्गवार्तान्माद्यानिव पुण्यकासारान् ॥ ६० ॥
उन्मत्तपत्रपुष्पैरुत्पादितविभ्रमाद्नङ्गरिपोः।
आदातुमीटमानानावृतमानन्दमिव च सर्वस्वम् ॥ ६१ ॥
सकलागममधुदिवसान्श्रीकण्ठसक्तकर्कंसर्वैरिभुजान्।
नवमूर्तिथीदृग्गृहान्पुरुषानमत्तपरत्र सुधीः ॥ ६२ ॥
आर्यसेवी स निघ्यातुमगादेकाम्रनायकम्।
वर्धते सुकृतश्रद्धावार्धकं वरिवस्यताम् ॥ ६३ ॥
ततः क्रमेण समतिक्रम्य कतिचिदेव कक्ष्यान्तराणि साक्षादकृत

कृतकेतरादरः स्वयंवरवल्लभ इति श्रुतिपल्लवाधराभिः, अगदंकार इति भवरुजातङ्कवाहिभिः, आहितुण्डिक इति कालकुण्डलिना, वाडवशिखीति वार····महार्णवेन, कूटपाकल इति कुसुमेषुदन्तिना, पुरंदरायुधमिति जलंधराचलेन, करुणापयोधिरिति शरणाभिलापिभिः, एकस्वभावमपि बहुधा विभावितम्, आत्मविवर्तजगदम्यागारिकम्, अखिलविधण्डमण्डलीखण्डनवैतण्डिकम्, अतिकरालकाकोलमुष्टिंधयबन्धकविलासिनीकपोलमकरिकाभरणपश्यतोहरम्, अहरवधिनटनविभ्रमालंकर्मीणम्, अद्भुतगरिमकार्मणविविधकेलिनिर्माणम्, चलतनयानयनपरमानन्दनाडिंधमरूपधेयम्, आपीडवदनिवेशितसगरकुलभागधेयम्, असहायरसालतरविहारिणम्, आरग्वधमालभारिणं त्रिपुरवैरिणम्

विध्यादिविहितान्वेषं निध्याय महसां निधिम् ।
अद्रिकन्याकुचाभोगमुद्रितं मोदते स सः ॥ ६४ ॥

अभिवन्द्य तमखिलभुवनवन्दनीयचरणारविन्दमकृत्रिमवचःप्रशस्तापदानमस्तौषीत् ।

हन्त च्छन्दःपारिजाताग्रभाजो माधन्मायामाक्षिकोत्सारपूर्वम् ।
यस्यास्वादं कर्तुमार्या यतन्ते माध्वीकं तद्भाति माकन्दमूले ॥ ६५ ॥
त्रसदद्रिसुताद्दढोपगूहनमदाद्वैतपदाधिकारदात्रीम् ।
वलयाङ्क निधेहि मूर्ध्नि कम्पां धृतया किं फलमभ्रगङ्गया ते ॥ ६६ ॥

अर्धः पिधातुमजिनादिविरागचिह्नैः
क्षीवश्यतां त्रिपुरशासन ते श्रमोऽयम् ।
गात्रं तवैव कमनीयकुचाङ्कमस्या
विख्यापने विजयडिण्डिमतां दधाति ॥ ६७ ॥
सत्यं जितोऽसि मदनेन यतः सकम्पं
काञ्चीपदे कलयसि क्षितिमञ्जारे ।

साहाय्यनिर्वहणसस्पृहकामकोटिः
शक्तिः किलैकसहकारवतोऽभिपन्ने ॥ ६८ ॥
संपत्त्यै समिदुच्चयस्य परशुं भद्रं मरानीतये
पाकाय ज्वलनं जलाय तटिनीं पत्रोपक्लृप्त्यै वटम्।
माकन्दं च फलाय मन्मथरिपो संगृहति त्वय्यमू-
रकामाक्ष्या विकलेतरः परिकरो नित्यान्नविश्राणने ॥ ६९ ॥
भावना मे महादेव·······························।
नौस्तम्भलग्ना काकीव नान्यत्र लभते गतिम् ॥ ७० ॥

अपि च।

भगवति शंभावनया शिवया सह शीलिते भृशं भावनया।
तदधिगमोदस्तस्य क्लेशात्पुंसो भवेत्प्रमोदस्तस्य ॥ ७१ ॥
····देव्या पारेकम्पं क्ष····या दयास्पदे व्यापारे।
परिचितमधिकाञ्चितया पश्यदलीकं भजेयमधिकाञ्चि तया ॥७२॥
वरमेकरसालपतिः श्रुतिरमुमेव स्फुटाधिकरसा लपति।
वपुरसमा तारमतेः स्वीकृत्यामुष्य विश्वमाता रमते ॥ ७३ ॥
सुरभिरमाकन्दस्य स्फूर्जति मूले निविश्य माकन्दस्य।
प्रमथेशो भाति शये भृतमृगपरशुर्जिताब्जशोभातिशये ॥ ७४ ॥
नाथशरीरं भायान्नगभुवि मुदितं नटत्परीरम्भायाम्।
भीत्या कम्पारयतः प्लावयितुं भुवनगोलकं पारयतः ॥ ७५ ॥
परिचितवेदान्तानां प्रणिहितमनसामुमाधवे दान्तानाम्।
अलघुभवाटव्यसनं विरचयतां केन्द्रवेशवाटव्यसनम् ॥ ७६ ॥
दक्षसमावस्कन्दे पटुरवतु शिवो निरूढगावः स्कन्दे।
स्त्री कृतकरणीयस्य स्मृतिभवचेतोविशल्यकरणी यस्य ॥ ७७ ॥

तमुपासे वासवतः परममरादपि च सारसे वासवतः ।
अस्त्रितसारसनाभिं कमपि करासक्तकृष्णसारसनाभिम् ॥ ७८ ॥
अतिरेकं दर्पस्य क्षपितवदक्ष्णा निजेन कन्दर्पस्य ।
प्रशमितसद्मदेनः स्मरत ज्योतिर्हृदावसद्मदेन ॥ ७९ ॥
पृथुकटकैलासस्य प्रसवसुगन्धैः पतिः स कैलासस्य ।
भाति भवानीकान्तस्त्रिपुरान्धकमुख्यदानवानीकान्तः ॥ ८० ॥
पटुरनुसार्य नटने समतां सिंहस्य रंहसा यन्नटने ।
मा भजमानं दयतां पशुपतिरातङ्कमाजमानन्दयताम् ॥ ८१ ॥
सरसिजधामादिशते पदजुषि वियां पृथग्विधामादिशते ।
विभवे विप्रसवाय प्रणतिरियं ध्वस्तविधिजविप्रसवाय ॥ ८२ ॥
अधिफणिहारमरालः पतिरवतु कृपासरोविहारमरालः ।
अघतटिनीरच्छा यं श्रमेत्य तरन्ति गाङ्गनीरच्छायम् ॥ ८३ ॥
बलदहिदाम वसानं त्वचमीडे देवदुर्हृदामवसानम् ।
जगदतिसंधामाद्यत्नलिनशरप्लोषलालसं धामाद्यम् ॥ ८४ ॥
पुरजेता मम नाथो रणदमितविपक्षराजमानसमुदयम् ।
.... ॥ ८५ ॥

मतिभृङ्गि महेशाङ्घ्रिसारसं दोहलालसे ।
आश्रयानन्दमाध्वीकसारसंदोहलालसे ॥ ८६ ॥
शंभोरवतु मामेकसहकारतलासिका ।
ऋते गिरिसुवं तेन सह का रतलासिका ॥ ८७ ॥
सोऽव्याद्बृहन्मुरोचंसमकरन्दरसं पदे ।
दिशन्नरिं ध्वजारूढमकरं दरसंपदे ॥ ८८ ॥
वेदविदध्वान्तस्य व्यतिकरमबलादिसौहृदध्वान्तस्य ।
प्रमदाम्भोजहितेन प्रत्ययरविणाम्बिकाविभो जहि तेन ॥ ८९ ॥

तं भजे बुभुजे येन तरसा गरलं घनम्।
यत्परैः सुकरं मद्वेत्तरसागरलङ्घनम् ॥ ९० ॥
राजतेजा गरादी नः सविता नयशोधनः।
राजते जागरादीनः सवितानयशोधनः ॥ ९१ ॥
उषितः समया रसालसालं स्वमुपासीदति या रसालसालम्।
गिरिजां मुहुराहिताङ्कपालीप्रणयः स्तौति गिरा हितां कपाली ॥९२॥
अद्वितीयाम्रमूलासिकालालसं नृत्तलीलारसोल्लासिकालालसम्।
मामकी दुर्मनोभावनागाहतेः श्रीगिरीशं भिया भावना गाहते ॥९३॥
अमितविभव सर्वदैव तेषु त्रिजगति ते भव सर्वदैवतेषु।
नतिरतिरसभावितायमानैः स्फुटमिह धीरसभावितायमानैः ॥ ९४ ॥
फणाभृति तवेश दोर्णवपटीरसालासिका-
रते नटति कम्पितार्णवपटी रसा लासिका।
सतीं प्रणयसंपदा समधिकामनङ्गाहतेः
स्मरान्तक तवान्तरं समधिकामनं गाहते ॥ ९५ ॥
इह खलु तामरसाक्षीमयवामतनो स्वमानतामरसाक्षी।
इयमनुकम्पालय ते नतिरीश नमस्यतोऽधिकं पाल्यते ॥ ९६ ॥
गिरिश गभीरं हस्तस्फुरदायुधमत्र केऽपि भीरहस्तः।
सविधिकरोटीकं ते वपुः स्मरन्तो जगद्गुरो टीकन्ते ॥ ९७ ॥
लघु फलमाशासानश्वरतु जनो नेदमाशुमाशा सा नः।
त्वयि शशिकोटीरमणे भक्तिं याचेम कामकोटीरमणे ॥ ९८ ॥
प्रतिदिवसं सारस्य प्रकटितविपरीतस्थितेः संसारस्य(?)।
इह सपदि व्याहारः शिव इति हरतेऽघमस्त्वदिव्याहारः ॥ ९९ ॥
अमित रसारम्भणतः श्राव्यं शिवनाम चेदसारं भणतः।

स्यान्मम कालापनयः स तु किल कल्याणसाधककालापनयः ॥ १०० ॥

अविहितकुदकाण्डे दण्डितोऽमून्मनोभू-
रकरुणममुनेति स्पर्धमानेव गौरी ।
सकुचवलयमुद्राशालि गात्रं पुरारे-
रकृत मदनजैत्रस्तम्भमेकाम्रमूले ॥ १०१ ॥

प्रणयकलहशान्त्यै पादमूले विनम्रा-
दभिचलति कपर्दादभ्रगङ्गातरङ्गे ।
पुनरुपगतकम्पापूरमोहेन देव्या
दृढतरमुपगूढं ध्यायतैकाम्रनाथम् ॥ १०२ ॥

कुवलयदामकोमलवधूमयवामतनौ
भवतु भवे भवे मम भवेऽतिभवेऽभिरतिः ।
न तु भवने घने परिजने मदनेभमद-
प्रदचरितासु तासु वनितासु सुतादिषु वा ॥ १०३ ॥

काञ्चीनगर्यामालोक्य कामकोटेः किमुन्नतिम् ।
रुद्रकोटिमधिष्ठाय रोचते मदनान्तकः ॥ १०४ ॥

इति स्तुवन्हिमकरमौलिसंनिधेर्जगत्प्रसूचरणसमीपमभ्यगात् ।
अलिर्यथा नवहरिचन्दनान्तिकादुदञ्चितध्वनिरुपकल्पवल्लिकाम् १०५

अपि चैकभागमधिजग्मुषी विभोरतितृष्णयेव परभागमाश्रिता ।
स्तनयोर्मनोजवसतामुपेयुषी परदेवता पथि सुधी दृशोरभूत् १०६

असौ पुनरसदृशप्रतिपत्तिमेदुरः प्रणिपत्य मातरमवाङ्मनसगोचरगुणामाविकुरचरणारविन्दमनुसंदधानो विस्मरानन्दवीचिरिदमवोचत ।

सर्वात्मना स्तवे तव जननि जगत्यां न मादृशो निपुणः ।
निवहोऽपि नित्यवाचां भागत्यागेन भणति यद्रूपम् ॥ १०७ ॥

शम्बरवैरिकृपाणी शैलतनूजे तवासिता वेणी ।
उन्मदयौवनकुञ्जरशुण्डालतिका शुभाय मे भूयात् ॥ १०८ ॥
जननि तव मौलिचन्द्रो भिन्द्यान्मम बहलमान्तरं तिमिरम् ।
वेणीविधुंतुदेन ग्रस्तमिवार्धं न दृश्यते यस्य ॥ १०९ ॥
कान्तिविशेषाधीतिं कलयितुमन्ते वसन्नपि शशाङ्कः ।
वहति न ते वदनरुचिं भवति हि भाग्यानुसारिणी सिद्धिः ॥ ११० ॥
वदनश्रियो विधात्रा विधृतस्य विधुच्छलातपत्रस्य ।
मृगमदतिलकमिषेण च्छायावलयं चकास्ति तव फाले ॥ १११ ॥
उत्तेजितः किमुत्पलबाणो मदनेन भालशाणेऽस्मिन् ।
भाति यदियं भवानि त्वद्भ्रूरूपेण तद्रजोरेखा ॥ ११२ ॥
अधिकमसितोत्पलादपि धरणीधरपुत्रि तावकं नयनम् ।
कर्णाश्रयेण कान्तिमदाद्यं यत्तदतिपीडनेन परम् ॥ ११३ ॥
विषयमरुमार्गसीमाविभ्रमसंजातसंज्वरानस्मान् ।
अम्ब कृपारसपूरैरभिषिञ्चापाङ्गसारणीमुखैः ॥ ११४ ॥
निध्याय किं भवत्या नासावाप्येयमन्तरालगतम् ।
नयनमधुव्रतमिथुनं न कदापि मिथः समागमं भजते ॥ ११५ ॥
कान्तिसुधया करम्बितमाननचषकं तवाधिवासयितुम् ।
नासामणिच्छलेनं न्यस्तं किमु मल्लिकामुकुलम् ॥ ११६ ॥
विरसा विद्रुमवल्ली तुल्या न भवेत्त्वदोष्ठबिम्बेन ।
यदमृतसेवनलोभादीशो धत्ते बहूनि वक्त्राणि ॥ ११७ ॥
भवतु तव स्मितकलिका शिखरिकुलाधीशकन्यके मातः ।
प्रणयकलहप्रसक्तिषु यदवधिरीशस्य भवति चाटूक्तिः ॥ ११८ ॥
सरघोपचितरसे वा सारे वा कालकूटसोदर्ये ।
मधुरिमधियं विमुञ्चति गिरिशः प्रसौषि यदि गिरमपर्णे ॥ ११९ ॥

दर्पहरणेन तावज्जङ्घाकाण्डस्य जननि का श्लाघा ॥ १३१ ॥
संपल्लवास्त्वदङ्घ्रेः सक्ता वल्लीषु किसलयव्याजात् ।
यत्पल्लवा इतीदं नाम्नो नामैकदेशतो ग्रहणम् ॥ १३२ ॥
प्रकृतिकठोरपदावलिरेषा नुतिरेव मत्समारब्धा ।
भवति भवदङ्घ्रिपल्लवशोणिमहेतुरिति शोभते वादः ॥ १३३ ॥
जननि त्वदङ्घ्रिचङ्क्रमलीलालेशापहारसंदेहात् ।
प्रायेण निगलबन्धं नरपतयः कारयन्ति नागानाम् ॥ १३४ ॥
श्रुतिशतशिरोविहारश्रमपरिखिन्नेव चरणरेणुस्ते ।
सुरवरशेखरसुमनोमकरन्दस्यन्दगाहनं तनुते ॥ १३५ ॥
असितकचमायतेक्षणमुल्लसितस्मितमुदारकुचभारम् ।
घनजघनमरुणचरणं कलये कामाक्षि तावकं रूपम् ॥ १३६ ॥

सुधाभजनविधायिनोऽपि सपदि समुदेति सौहित्ती न पुनरम्बागुणकदम्बामृतझरीनिषेवणधुरीणमानसस्य । पुनरपि भूसुरधुरंधरस्तदनुबन्धिनीमेव भारतीमभिधातुमारभत ।

कस्मिन्मुहूर्ते करपल्लवेन तवाददे काञ्चनदर्विकेयम् ।
यस्य प्रसादादयमिन्दुमौलिरैश्वर्यमव्याहतमम्ब भुङ्क्ते ॥ १३७ ॥
धामास्य कैलासगिरिः करस्थो हेमाचलस्त्वं दयितान्नपूर्णा ।
धत्ते हरो भिक्षुकतां तथापि लुब्धः समागच्छति केन तृप्तिम् १३८
गिरीशहेरम्बकुमारवाहमत्तावशिष्टैरचलेन्द्रकन्ये ।
धान्यैरपि प्रस्थमितैः कथं वा जगत्त्रयीपोषणमातनोषि ॥ १३९ ॥
कम्पामपास्य प्रथितोद्गमानां चञ्चूपुटप्रस्तविसाङ्कुराणाम् ।
उद्ग्रीवमोघेन मरालिकानामाकर्ण्यमानाभरणस्वनानि ॥ १४० ॥
मृदुप्रकृत्योर्मणिनिर्मितायां पदाब्जयोरर्पितयोः पदव्याम् ।

तद्बिम्बदम्भादुह्यमानधात्रीमारब्धपद्माभरणक्रियाणि ॥ १४१ ॥
कुचामृतास्वादकुतूहलेन हस्तावकृष्टांशुकपल्लवाभ्याम् ।
अभीष्टवस्त्वन्तरदानपूर्वमाख्यातसान्त्वानि कुमारकाभ्याम् ॥ १४२ ॥
अनुद्रवच्छैकमृगीनिवृत्त्यै वितन्वतो हुंकृतिमाननेन्दोः ।
गात्रीकृतप्रेङ्खितवेणिकासश्वासानिलाकृष्टमधुव्रतानि ॥ १४३ ॥
मध्याय मन्देतरकम्पशालिपयोधरद्वन्द्वभरार्दिताय ।
अनार्यशङ्काकुलितेन भर्त्रा प्रतिक्षणं प्रार्थितमङ्गलानि ॥ १४४ ॥
अचिन्त्यमानस्फटिकारुणोर्वीपुष्पोपहारस्खलनव्ययानि ।
वेगोपयातानुचरीप्रणीतवेणीगलन्माल्यनिबन्धनानि ॥ १४५ ॥
अभीक्ष्णमक्ष्णोः प्रणयारविन्दपरागपर्याकुलभावभाजोः ।
प्रसादनाय प्रणयोधरं पिनाकिना दत्तमुखानिलानि ॥ १४६ ॥
अक्लिन्नपूनमसृणाशयेषु पदे पदे मज्जनभञ्जनाभिः ।
कण्ठातरङ्गानिलकन्दलीभिराचान्तघर्माम्बुकणावलीनि ॥ १४७ ॥
अजस्रमभ्यागतमण्डलाय प्रत्यग्रमग्रं प्रतिपादयन्त्याः ।
आ गण्डपादा घ गलनसाधे कामाक्षि नः पान्तु गतागतानि १४८
॥ घ ।

बहुशो भाविता नासाशिखरन्यस्तलोचनैः।
बहुशोभाविताना सा भवानी परिपातु नः॥ १५२॥
घनसारसगन्धेन वदनेन सितेन च।
घनसारसगन्धेन ललितां ललितां भजे॥ १५३॥
अपत्यमगराजस्य भजमानसभाजनम्।
चन्द्रशेखरचाटूनां भज मानस भाजनम्॥ १५४॥
कलत्रमैशं दृग्भासा सन्नतामरसं सदा।
सेवे श्रितं पदोपान्तसंनतामरसंसदा॥ १५५॥
त्रातोऽस्मि देव्या बन्धूककलिकोपमदेहया।
गङ्गाधरे कृतप्रेम कलिकोपमदेहया॥ १५६॥
जनन्या गिरिशोद्गाढोत्कलिकालसमानया।
वयं धन्या वतंसेन्दुकलिकालसमानया॥ १५७॥
अम्बा तपोवनीभूतकम्पाकान्तारमालिका।
सेव्या शिवस्मृतौ वीतकम्पा कान्ता रमालिका॥ १५८॥
शिवा स्पृहावती कम्पावाहिनीपवनालये।
भासते सुमनोगारवाहिनीपवनालये॥ १५९॥
काशते वलयाङ्कस्य कमनी यतमानसा।
कान्तिसौभाग्यशीलैः किं कमनीयतमा न सा॥ १६०॥
समरच्छिन्नदैतेयसारवद्विपदन्तया।
देव्या जितं कृतोपात्तसारवद्विपदन्तया॥ १६१॥
अत्र गौर्या सदारब्धयागवासरसार्थया।
भूयते गीयते लोके या गवां सरसार्थया॥ १६२॥
भजतः स्युरिमां विद्यां काञ्चीदा मोदराशयः।
साधु जानाति यन्मातः काञ्चीदामोदराशयः॥ १६३॥

श्रये महस्तरुणिमसंपदा मनाध्वदारुणं दृशि यशिनामदारुणम् ।
तनुप्रभातति परिभूतनिर्दलज्जपावनं विनतसमाजपावनम् ॥ १७५ ॥
शिवयागमेषु लसमानवार्तया निजशीलवागलसमानवार्तया ।
स्वगुणोदयस्सकलभावलीलया जगती कृतारिकलभावलीलया १७६
सेवन्ते नतिमिह हारमालिकायै शर्वस्य स्तनधृतहारमालिकायै ।
तारस्यप्रकटिततादृशान्तरङ्गा वागीशादिमवनिता दृशां तरङ्गाः १७७
हितोपसंपन्नवनीपकानना वितापसंपन्नवनीपकानना ।
श्रिता भवानी तरसा लसन्निधौ सदा भवानीतरसालसंनिधौ १७८
अव्याजनिर्मलतरैर्नखरांशुपूरैः कम्पानदीप्रमदभिन्नगजेशयानाम् ।
कर्मीकरोति मनसा भवतीमिदं मे कंपानदीप्रमदभिन्नगजे शयानाम् १७९
सहेतिमस्ताच्छविपल्लवेषु शयेषु लूनाच्छविपल्लवेषु ।
त्वामम्ब सिन्दूरविभासमानां ध्यायन्ति मध्येरवि भासमानाम् १८०

सति स्मरहरन्यस्तायतमानसभावने ।
पाहि मामजहत्सेवायतमानसभावने ॥ १८१ ॥
अम्ब यस्य भवल्लास्यकलनादरसंभवः ।
स वेद तव संगीतकलनादरसं भवः ॥ १८२ ॥
अधिमस्तकमीशेन सह सारसमध्यगाम् ।
अम्बिके भवतीं पश्यन्सहसा रसमध्यगाम् ॥ १८३ ॥
त्वत्कृपा भुवने पुंसां कामाक्षि करसाधिका ।
त्वां विनानन्दलहरी का माक्षिकरसाधिका ॥ १८४ ॥
करोपि देवि दानैस्ते करवैभवनाटनम् ।
कदा ते किंकरीभूय करवै भवनाटनम् ॥ १८५ ॥

नाके वलन्ते नादान्तमनसः परमेश्वरि ।
ना केवलं ते नादान्तदीपिकायास्तु चिन्तकः ॥ १८६ ॥
भगवति कामाक्षि पतिप्रणयिनि भजते श्रियं न कामाक्षिपति ।
तव हि कटाक्षतरङ्गः करुणोर्मिनटीविशङ्कटाक्षतरङ्गः ॥ १८७ ॥
स्थितिमधिकं पारम्ये कलयसि मातः स्थले च कम्पारम्ये ।
सिध्यति तव पदवीक्षणतः सिध्यति पुंसामजादिपदवी क्षणतः १८८
जगदुदयस्थेमहतीः कर्तुं काञ्चीपुरालयस्थे महतीः ।
अतुलं चारित्रेऽधा रूपं निगमान्तसौधचारि त्रेधा ॥ १८९ ॥
द्विपति पुरामारमसे रुपमधिमौलि धृतजलधिरामारमसे ।
त्वमिव परा का रमिता तस्य शिवे दक्षिणेतराकारमिता ॥ १९० ॥
इह पिबतः स्तन्यं ते कस्य न वाचः सुधाभृतस्तन्यन्ते ।
अम्ब तवाशु भवत्या मदीयतामस्य सर्वदा शुभवत्या ॥ १९१ ॥
शुभमनसा कमनेन द्युपतिसुताया गुहेन साकमनेन ।
स्तनरसदायजुषो मे समयं गमय स्तुते सदा यजुषोमे ॥ १९२ ॥
कार्या देवि चिकित्सा कुक्षिरुजः का दयापदे विचिकित्सा ।
स्तन्यरसायनमस्ते तमसि प्रदिशाद्विसारसाय नमस्ते ॥ १९३ ॥
चिदुदधिराकारजने त्रिभुवनमातः कृतस्मराकारजने ।
तव नुतिवाचा रचये मपदनमजहत्प्रियोत्सवाचारचये ॥ १९४ ॥
अधितशंकरवाणि त्वत्पदसेवां दिवानिशं करवाणि ।
मम न गिराजनि योगं वद वचनं ते वदन्ति राजनियोगम् १९५
श्रितपतिमानसदेशो शाश्वत्काञ्च्यां भवद्विमानसदेशो ।
भवतु शिवा सानुमति शिष्ये तव देवि मतिवासानुमतिः ॥ १९६ ॥

इति विनिहितबुद्धिरीश्वरायां भवनमिवाद्रिपतेरसावयासीत् ।
निजहृदयनिरूढकामकोटे रुचिततरा वरदोपकण्ठयात्रा ॥ १९७ ॥

पार्श्वयुग्मगता यस्य प्रसूते गोपुरद्वयी ।
अन्तरस्थितशैलेभबन्धनस्तम्भविभ्रमम् ॥ १९८ ॥

कथं मनोविस्मयकारि तद्भवेदनन्तरं तत्र यदग्रणीः सताम् ।
समाहितानन्तसरोवगाहनः स पुण्यकोट्या लभते स्म संनिधिम् १९९

अथ सुमतिरयमधिरूढशिखरिकूटभागमवलोकयति स्म विस्मयविधायि विनयगौरवावर्जिताभिरापगावेगसङ्क्षिवेतसविडम्बिनीभिरुत्तमाङ्गपरंपराभिरन्योन्यनमनकर्माणि निर्मिमाणैरापाण्डरोर्ध्वपुण्ड्मरीचिनिबिडशरीरतया श्वेतद्वीपविहरणोचितं परिणतिविशेषमिव गाहमानैः सत्वसमृद्धिमन्तरमान्तीं बहिरिव विगाबयद्भिरतिवेलबोधजलधिपूरावगाहमिलितमिव बहलफेनपटलमाबिभ्राणैरधिकण्ठमाशये च नलिनाक्षगुणमण्डितैः सारसविहंगमैरिव समाचर्यमाणलक्ष्मणाभिगतैः कमलाकरैरिव कमनीयजलजचक्राङ्कशालिभिरम्बरकुटुम्बिभिरिव मकुटामृताभिलापैरञ्जलिसनाथमौलिभिरस्तोकविस्मरस्तवैः परमभागवतसूरिभिराबध्यगानसेवानुवृत्तिमुभयपार्श्वस्थितपरिजनकरावलम्बितैरनवरतविजृम्भमाणपतनोत्पतनकर्मभिरलघुनिर्मलांशुद्दामरैश्चामरैः सकरुणारससुधापयोधिवीचिनिचयैरिव समाचरितविजनोपचारमनधिगतवेपथुभिरपनिमेषचापलमात्तीयरूपसंपदमनुभवद्भिरिव दीपिकाप्ररोहैरवभासितभूषणप्रपञ्चं काञ्चीमध्यमण्डलमाखण्डलनीलमिव लक्ष्यमाणमेकेन पाणिना वारणविरोधियादोनिपूदनाय पत्याद्गमविनियुक्तेति कन्दलितादिव मन्दाक्षभरादधोमुखी कौमोदकीमवष्टभ्य तिष्ठन्तमिदमेव मदावलभयविदारणमित्यभयमुद्रानुबन्धिना करान्तरेण सुदर्शनमिव प्रदर्शयन्तं शुण्डालवरनिवेदितं पुण्डरीकमुकुलमिव

समञ्चितं पाञ्चजन्यमापाटलाङ्गुलीदलशोभावगुण्ठितमचिरखण्डितमार्द्ररुधिराङ्गमिव रथाङ्गमपि हस्तारविन्दयुगलेन संदधानमध्युषितनिकषमप्यामपि कनकरेखामलंकृतगगनाक्रमणामपि तरुणारुणकिरणधोरणीमभ्युदक्रूतावलम्बामपि शम्पालतामधिक्षिपन्त्या वक्षोनिविष्टया लक्ष्म्या समाश्लिष्टवपुषमभिनवबन्धूकरोचिषि दन्तवाससि चन्द्रिकाशकलपेशलं स्वीकृतवपैकदेशमिव हसितलेशमुद्वहन्तं पुन्नागमपि भुवनमण्डलीतिलकं पूतचारित्रमपि भुजङ्गभोगभुजं हरिमपि प्रथमानकरिहार्दगरिमाणमसमानमहिमशेवधिं निरवधिविभूतिमनिमेषपतिम् ।

अङ्गत्विषामञ्जनमेचकानां व्याजेन विस्तारयति स्फुटं यः ।
कठोरवक्षःस्थलकेलिभाजो लक्ष्म्या नवेन्दीवरपत्रशय्याम् ॥ २०० ॥
वेदाकरा नीलमणेस्त्रिलोकीविभूषणानामपि भूषणस्य ।
अलंक्रिया यस्य किरीटमुख्यैरनुग्रहः केवलमेव तेषाम् ॥ २०१ ॥
आपादचूडाभरणेषु लक्ष्मीराभाति यस्य प्रतिबिम्बिताङ्गी ।
आक्रम्य हृन्मध्यमपूर्णकामा समश्नुवानेव तनुं समस्ताम् ॥ २०२ ॥

यद्भूषणेषु हरिनीलमलीमसेव
मुक्ताफलाम्भसि निमज्जति हममायाः ।
शोणोपलातपमुपैति जडीकृतेव
तस्यैव याति हरिदश्मतमालवीथीम् ॥ २०३ ॥

यत्कौस्तुभप्रतिभटोपलसंग्रहेच्छु-
रुद्धृत्य पूर्वजलधेर्मणिमम्बरस्य ।
नक्तंदिवस्फुरणहीनममुं विचिन्त्य
वेधा निरस्यति मुहुश्चरमाम्बुराशौ ॥ २०४ ॥

स्वबिम्बमन्तर्मणिराजमीक्ष्य जायान्तराशङ्किहृदः प्रियायाः ।
क्षणं समुद्यत्किलिकिञ्चितानां यः पात्रतामेति दृगञ्चलानाम् ॥ २०५ ॥

उद्दामबाहुभरसुद्धृतकण्टकस्य
यस्योपधाय सुखसुप्तिजुषखिलोव्याः ।
क्षौमोत्तरीयमिव निःश्वसितप्रणुन्न-
मास्ते महच्चदुलमङ्गदमौक्तिकानाम् ॥ २०६ ॥

यस्य वरदस्य हस्तो रंहस्तो हृतपराग्रहस्तोमः ।
कटकं बिभर्ति मानोत्कटकङ्कमुखीविनोदसंघटकम् ॥ २०७ ॥

शावककष्टिपुरोगतिजगदभयत्यागदृष्टकौशलयोः ।
सव्यापसव्यकरयोर्घटते मणिकङ्कणार्पणं यस्य ॥ २०८ ॥

अन्तर्बहिरपि शुचयः कटकजुषो यस्य वृत्तकमनीयाः ।
हृद्गतपरस्वरूपा मुक्तामणयो विभान्ति मुनय इव ॥ २०९ ॥

कटककुरुविन्दकान्तिस्थगितान्मणिदाममण्डलाद्यस्य ।
करपल्लवः क्षणार्धं हारग्रहणाय हन्त संदिग्धे ॥ २१० ॥

सरसि विहृत्य वधूभिः संतरतो यस्य निर्जरेभस्य ।
कटकहरिन्मणिकान्तिः सृजति कराकृष्टकमलिनीशङ्काम् ॥ २११ ॥

मध्येरणं कटकमौक्तिकधामगौरो
यन्नन्दकः परिपतन्नरिकन्धरासु ।
वैमानिकायतदृशां वरणागतानां
सूते वरार्पितसुरद्रुममाल्यशङ्काम् ॥ २१२ ॥

रणे बलाकृष्टमुरारिलक्ष्मीवेणीव सा दीव्यति यत्कृपाणी ।
उद्भ्रान्तजातीकुसुमानुकारं तन्वन्ति यत्कङ्कणमौक्तिकानि ॥२१३॥

यद्दिव्याभरणोच्चयस्य महिमश्लाघाविधाने तथा
हर्षोत्कम्प्यते फणादशशतीमाशीविषग्रामणीः ।
पर्यस्येत यथा धृतश्चिरमदः प्रत्युप्तरत्नाङ्कुर-
प्रौढालोकनिरर्थकीकृतमणीवृन्दातिभारश्रमः ॥ २१४ ॥

तदनु दनुशासनाय विनयोपहृतमौख्यानतिरसौ कल्याणिनेयः कौतुककविकसितेक्षणो नवनवाक्षराणि कतिचिदेवमस्राक्षीत् ।

काचिन्नीला भासा करुणा विकसद्द्रुमावनीलभ्रमा सा ।
कृतरचनाम्नायततेः स्थितये लोकस्य वरदनाम्ना यतते ॥ २१५ ॥
स्फुरदपदानवलोऽपः सिन्धोरवगाह्य हृतसदानवलोपः ।
नितरामायामी नः श्रियमनवद्यां तनोतु मायामीनः ॥ २१६ ॥
अरिजलजगदाधारं दूरं वचसामशेषजगदाधारम् ।
स्वीकृतकच्छपदेहं सेवेऽहं (तं) कृताब्धिकच्छपदेहम् ॥ २१७ ॥
बाहुषु सुरसालाभः मल्यजलान्तःप्रणीतसुरसालाभः ।
किटिरुरुनासावंशः पूर्णो भावः परस्य नासावंशः ॥ २१८ ॥
अघममितापं चास्मन्नमतां वक्त्रेण भासता पद्मास्यम् ।
सुजंदरिवक्षो दमितं भजत महत्तदसृगभिनवक्षोदमितम् ॥ २१९ ॥
निजपदराजीवेन न्यकृतदैतेयशेखराजीवेन ।
कलितमहामहिमानः कल्पयतां शर्म घनमहा महिमा नः ॥ २२० ॥
विरचितपरशुभरणया त्रिसप्तवारावनीपरशुमरणया ।
संहृतवृतवीर्यजया श्रीपतिकल्या भवाम कृतवीर्यजयाः ॥ २२१ ॥
पशुपतिचापलतायाः पाटयिता जयति पदमचापलतायाः ।
यः किल साकेतपतिः स्वयमटवीमाप पितरि साके तपति ॥ २२२ ॥

आहतहालाहलया हतमुष्टिकमुख्यदुष्टहालाहलया।
श्रयत हरिज्यायस्या श्रेयःकलया सशक्तिरिज्या यस्याः॥ २२३॥
धाम्नो वंशस्तस्य प्रकाशतां विभ्रदारवं शस्तस्य।
अतिसुकुमारमयन्तं मधुमयतां गोपसतितमा रमयन्तम्॥ २२४॥
मुरलीं वादयमाना मोदं पशुपालनोत्सवादयमाना।
सदृशी तापिञ्छेन स्फुरति कृपा शिरसि भूषिता पिञ्छेन॥ २२५॥
हरिमभिजातोदन्तं वन्दे कृतबाणबहुभुजातोदं तम्।
वक्षसि परमा यस्य क्रीडति लक्ष्मीरपोढपरमायस्य॥ २२६॥
अधिगतकल्यन्तेषु म्लेच्छेषु सृजत्सु वृषमकल्यं तेषु।
नटितभुजातरवारि ज्योतिरुपासे भयोपजातरवारि॥ २२७॥
सार्थयन्वरदाभिख्यां साधून्पुष्यत्ययं वरैः।
सत्यव्रताधिका··································॥ २२८॥
क्रन्दति करुणमिमेन्द्रे क वैनतेयः क वैनतेय इति।
उत्सया सह फणिशयनादुच्चलतस्ते स पातु संरम्भः॥ २२९॥
श्रीचाटुवाणीश्रवणान्तरेऽपि गजैव भेजे करिणः श्रुतिं ते।
आपन्नरक्षाध्वरदीक्षितानां पुंसां न भोगाभिनिवेशयोगः॥ २३०॥
मधुपानुबन्धमनिशं मदान्धतां रसनाविपर्ययसनमप्यचिन्तयन्।
अतिभक्तिमेव करिणस्त्वमग्रहीर्गुण····ना खलु गुणो महीयसाम् २३१
रमेश कारुण्यरसाम्बुराशेः समुज्जिहानो भवतः सवेगम्।
चक्राग्णो नक्रतमिस्रहारी चकार पद्मिन्यनुकूलभावम्॥ २३२॥

भवरसायुज्यलाभेऽपि भवादतिशयान्तरम्।
भजते स न वेतण्डो भवन्मुक्तैकसंश्रयः॥ २३३॥

यस्ते कटाक्षविधिरार्तिमिते गजेन्द्रे
यश्चास्य पीडनविधायिनि शिंशुमारे ।
तत्तादृशोर्यदुराज तयोरिदानी-
माद्यं निधेहि मयि मद्द्विजिने द्वितीयम् ॥ २३४ ॥

अजाध्वमेधाध्वरकल्पशाखिनः पचेलिमं तत्फलमच्युताकृति ।
अहो यतामिष्टुवतोऽपि सौहिती मनीषिणां मौलिमणेरवर्धत ॥ २३५ ॥

इति समरपुंगवस्य कृतौ चम्पूकाव्ये तृतीय आश्वासः ।

चतुर्थ आश्वासः ।

अन्तर्वाणिरसौ गेहमरुणस्तु नभोन्तरम् ।
तौ विष्णुपदसंसेवातत्परौ लब्धुमैच्छताम् ॥ १ ॥

तथा हि । तरलतत्कान्तिसंपद्विडम्बितजाम्बूनदकुम्भमम्भोजसचिव-
बिम्बमम्बरसौधशिखरमालम्यत ।

मुक्तारुचो मूर्धनि हर्म्यकेतोरासक्तमम्भोरुहबन्धुबिम्बम् ।
तस्याः पुरोऽराजत दण्डशालि हिरण्मयच्छत्रमिवावभासे ॥ २ ॥

प्रादुर्भूतं प्राग्दिशा विप्रयोगादाविभ्राणो हन्त संतापभारम् ।
काले तस्मिन्कामुकः पद्मिनीनामन्यैर्भेजे दुर्निरीक्ष्यामवस्थाम् ॥ ३ ॥

भूत्वा मृदुः पुरा पश्चात्तीव्रो याति दिनेश्वरः ।
प्रायो वसुसमृद्धानां प्रकृतिः किल भिद्यते ॥ ४ ॥

अपहृत्य कुलान्यमीशुमाली जगदन्धंकरणानि शार्वराणाम् ।
प्रकटीक्रियमाणभीममावः प्रतिपेदे परदुःसहं प्रतापम् ॥ ५ ॥

विभज्य विश्वंभरया नदीभिराशागणैरप्यनुभूयमानः ।
जज्ञे वियत्प्रान्तरयानजन्मा तापातिरेकस्तरणेरसह्यः ॥ ६ ॥

उपगच्छति येन साकमुर्धेरुदया(द्रो) जगदुष्णपाणिस्तस्मिन् ।
अखिलात्मनि तापमश्नुवाने तदभूज्जगदिहास्ति किं विचित्रम् ॥ ७ ॥
अदद तनिरशेषदेहभाजामपि पुरतः स्थितिमीक्षितुं तदानीम् ।
अगजत भृशमक्षमामवस्थां त्रिभुवनचक्षुषि दार्शतप्रकोपे ॥ ८ ॥

निरतिशयतापनिर्वापणायेव कमलकुवलयकह्लारविपिनानि किमपि परिममर्श तरणिकरनिकरः । किंतुत्त बहुदूरसरणिसंचरणारचितसंज्वरघनाः पद्मजनाः । तत्क्षणं च नगरमक्षान्तमिहिरसंतापतया सेव्यमानकदलीगृहान्तरमभिनन्द्यमानशशिकान्तमणिवेदिकमधिरुह्यमाणसरसकुसुमास्तरणमभ्यस्यमानकर्पूरालेपनमारभ्यमाणधारागृहासिकमासाद्यमानकासारखेलनमुद्राव्यमानगन्धोदकयन्त्रशीकरासारमुद्धूयमानलामज्जकव्यजनमुपयुज्यमाननवनालिकेरसलिलपरिचीयमानपाटीरपङ्कमेदुरवपुरीकुचाचलमजायत ।

कुचमण्डलमालिलिङ्ग कण्ठं जगृहे वक्त्रसरोरुहं चुचुम्बे ।
स्पृशति स नितम्बमारुरोह प्रमदानां जघनं श्रमाम्बुपूरः ॥ ९ ॥
तालवृन्तपवनादभिकानामुत्तरीयमरुदब्जमुखीनाम् ।
प्रीतयेऽजनि ततोऽपि विसर्पन्वक्त्रसीमनि तदास्यसमीरः ॥ १० ॥
पयोधरोत्सारितकञ्चुकानां प्रासादवातायनसेविनीनाम् ।
स्त्रीणां जहार श्रममब्जगन्धी सद्वीकरो वेगवतीसमीरः ॥ ११ ॥
वीचीकणैः पौरविलासिनीनां व्यत्यस्तवक्त्रश्रमवारिलेशः ।
स्वसौरभक्रीतशिरोजगन्धः क्षीरापगागन्धवहश्चचार ॥ १२ ॥
प्रतिसौधगवाक्षलक्षितप्रमदावक्त्रवता पुरी बभौ ।
मिहिरज्वरवारणोद्यन्मृगलक्ष्मावलिभूषितेव सा ॥ १३ ॥

---

१ पीतच्छवितृणविशेषः ।

तदनु निर्गत्य सरोजनेत्रसदनात्तनुशासनसमाराधनाय नवकुसुमनिचयमवचिचीषुरयमवतरति स विविधतरुकोटरक्रोडपरिक्रीडमानचिक्रोडं पतनदलितनालिकेरफलपरिग्रहव्यग्रशाखाकपरिषदावध्यमाननियुद्धकोलाहलं विटपितलनिषण्णविटजनोत्सङ्गनिद्राणपुष्पलावीपरिष्कृतं दिवसकरभीतशीतलतानिरातङ्कवसतिं गजतुरङ्गसंदोहमन्दुरां चारुतरवीरुत्नटिनीनिवहनर्तनानर्तमहीं प्रमदोपगूढमिव मन्मथारूढहृदयं बहिरिद्धकण्ठकं च विन्ध्यमिव नमेरुविरचितामोदं व्यालनमस्थलं च पथिकशरीरमिव प्रियालोपह्नतशोभं मत्यमलोध्रपाण्डरं च पतिंवरापरिगृहीतमिव भासुरमधूकमालिकाभूषितं मथमानमङ्गलं च राशिमण्डलमिव मन्दारमण्डितपुष्पवदलंकृतं च सुरलोकराज्यमिव सहस्राक्षसमन्वितं संभावितरम्भाविलासं च पार्थिवसदनमिव पृथुलसालवलयितं कोशपरिपूरितं च दैत्यारिरूपमिव भद्रश्रियाश्रितं धात्रीनिषेवितं च सज्जनशीलमिव समधिकद्विजपक्षपातमाश्रितसंतापहरं च वल्कीवाद्यमिव रुचिरप्रवालशोभितमभिरूप्यककुभं च फणिराजशयनमिव कृष्णलाभासितं सदाभोगसहितं च गणिकासनाथमपि विमलस्वभावमविरतजपानुबन्धमपि बहुतरारिष्टं जातिविशिष्टमपि नकुलचरितान्वितं सरलोदितच्छायमपि कुरवकसमग्रं सुकवीरशोभास्पदमपि साध्वसदृगन्तरं प्रकटितस्पर्शनमपि नवनीपकाभिराममुत्फुल्लचिरिबिल्वमुल्लासहरितमल्लिकमुन्निद्रपुन्नागमुन्मुद्रणातिमुक्तमुद्भिन्नकर्णिकारमुन्मेषशोभिकेसरमुज्जृम्भमाणचम्पकमुद्धिक्तासवासन्तिकमभिजातहसितकेतकमारब्धविदलनारग्वधमतितप्रमुचुकुन्दमापूर्णविकचमाकन्दमाकलितजागराशोकमवबोधशालिनवमालिकं निखिलजननयननिर्मोगफलमुन्मीलयता तारतम्यातिशयेन खाण्डवमपि निकर्षताण्डवस्य वृन्दावनमपि मन्दाक्षसंपदो नन्दनमपि सूरिनिन्दनविधेरशोकवनिकामपि निराकरण-

कर्मणो मधुवनमपि पृथुगृणावतरणस्य चैत्ररथमपि महोत्रासपरिणतेः पात्रीकुर्वाणमलिपटलजेगीयमानसरसर्तुसाधिमास्पदं परभृतकदम्बपापठ्यमानपञ्चशरविरुदमपञ्चं शुकशारिकानिकरजोघुष्यमाणपुराणपुरुषहृद्यावदानमुद्यानम्।

पिकनिनदमयीं नयन्प्रियोक्तिं प्रसवरसप्रमदाश्रुबिन्दुवर्षी।
उपवनपवनस्तदाभिधावन्परिरमते स तमानतं सगन्धः॥ १४॥

तत्र पुनरत्रभवानशेषसुमनोविकासहेतुरसौ वसन्त इव समन्ततो विटपिवाटीषु पर्यटन्मवितम्यशिवपदाम्बुजसंपर्कबहुमानसंमदादिव विसयमानमभिजातकुसुममाददानो जयविशिखसंग्रहणशीलमकराङ्कविलासभूयिष्ठतनुरिदमाचष्ट।

मधुव्रतक्षोदसहं म्रदीयः सदोपभोगेऽपि ससौरभीकम्।
पुष्पं प्रसूते भुवि कस्तरूणामग्रेसरं केसरमन्तरेण॥ १५॥

संहृष्टा किमु कापि हानिरियता चाम्पेयलोलम्बयो-
रक्षाक्षीण परस्परं यदुभयोरम्भोजभूः सौहृदम्।
क्ष्मापालैरुपलाल्यते न शिरसा किं चाम्पकः कोरको
भृङ्गः किं कमलाकरेषु न मुहुः प्राप्नोति लीलासिकाम्॥ १६॥

ललिता त्वं····लतावलीषु जाते सुकुमारः समयेषु माधवोऽपि।
प्रणयेद्यदि संगतिं भवत्या भवेत्सर्वगुणाकरस्तदानीम्॥ १७॥

हे कर्णिकार मुहुरीश्वरवल्लभत्वं
संतप्तहेमसमता च तवेति हृद्यम्।
आमोदभारमलिमानसलोभनीय-
माविष्करोषि न यदत्र परं व्यथा मे॥ १८॥

भजतश्चपलोदये विकासं रजसा दूषयति स्वसेविनोऽपि ।
प्रमथेशपदार्चने निषेधो भवतः केतक युक्तमेव मन्ये ॥ १९ ॥

कर्पूरस्य पदे चिताग्निमसितं क्षौमस्य नागत्वचं
प्रासादस्य परेतभूमिमुरगं मत्यग्रमुक्तावलेः ।
दिव्याहारभरस्य किंच गरलं देवेन संतन्वता
स्थाने काञ्चन पारिजातकुसुम स्थाने भवद्धारणम् ॥ २० ॥

प्रमथाधिपार्चनार्थे बिल्व भवत्पत्रभङ्गरचनैव ।
मूल्यमनघेन पुंसा मुक्तिवधूपत्रभङ्गरचनायाम् ॥ २१ ॥

श्रीखण्डसालजगतीविदितानुभाव
तवादृशीं सहनतां तव किं वदामः ।
कामं यतः कठिनदारणदार्यमाण-
देहोऽपि गन्धनिवहेन जनान्धिनोषि ॥ २२ ॥

यौष्यैः कल्पयसे रसैर्मधुलिहां वृन्दस्य संतर्पणं
छायासंपदमातनोषि जनतासंतापनिर्वापिकाम् ।
पुष्णासि स्वयमङ्कुरैः शुभगिरां पुंस्कोकिलानां कुलं
धात्र्यामत्र तवैव चूतविटपिन्धन्या महास्युन्नतिः ॥ २३ ॥

उद्यानादथ मज्जनाय सुमना मध्याह्नद्वेतर-
च्छायानायकसंज्वरप्रशमनोपायादुपायात्सरः ।
पाथोजावलिदीधुहृष्टमधुपव्रातप्रणादक्रिया-
संगीतोच्चरनृत्तकौमलमिलद्भृङ्गालि रङ्गस्थलम् ॥ २४ ॥

अधिगत्य च कासारमयमित्यमापत ।
नीरजानि जलनीलिकाभरैः साकमेव सततं बकैः सह ।
मण्डलीमपि च मानसौकसां पुष्यति स्फुटमसौ जलाशयः ॥ २५ ॥

आहाब्जिनीकण्टकपङ्कराशीनन्तर्दुरन्तानपि संदधानः ।
बहिर्गतैरम्बुजराजहंसैर्विभाति विस्रम्भमयं तटाकः ॥ २६ ॥

हे पद्माकर मा विषीद जगतीचेतःप्रियंभावुको
धत्ते यत्त्वयि चन्द्रमा विमुखतां तस्यैव तल्लाघवम् ।
सौहित्यप्रतिपादने तव पुनः शक्ताः परिष्कुर्वते
पृथ्वीमध्यममी पराकृततमोदर्पा रवेर्भानवः ॥ २७ ॥

अनन्तरमसावनियन्त्रणस्नेहपरवशानुचरो निजकरविलुलितोदकमवगाह्यकमलाकरमवचितसरोजपरिष्कृताग्रहस्तः समुत्तीर्य वारितो निषेवितदिवसबन्धुरयमवनिसुरधुरंधरो मन्दिराय मन्दमन्दमस्पन्दत ।

गत्वोपकार्यो कलितेशपूजः स भुक्तवान्भूसुरभुक्तशेषम् ।
ब्रह्मोद्यपाठं प्रतिपद्यते स सुचर्ययार्याः समयं नयन्ते ॥ २८ ॥

तथा हि ।

एष दुर्हृदनुरोधहेतुकं भेदमात्मपतिना समं गतः ।
आपदामहह भाजनीभवन्पूरुषो भजति भूयसीं व्यथाम् ॥ २९ ॥

ईशवासरमणेरदर्शनादेधमानघनमोहशार्वरः ।
संनिकृष्टमपि शश्वदात्मनो हर्षशेवधिमसौ न पश्यति ॥ ३० ॥

बोधचन्द्रमसि पूर्णविग्रहे मोहराहुमुषिताकृतौ सति ।
स्नानदानयजनादिकान्यसौ मोचनावधि मुदानुतिष्ठति ॥ ३१ ॥

आ रसातलतलादयं विघोरा च वासमवनाद्गतागतैः ।
खिद्यमानहृदयो गवेषते स्फारविश्रमसुखास्पदं पदम् ॥ ३२ ॥

आधिवीचिमदनादिसंसृतिव्याधिमेषजविशेषवेदिनम् ।
शर्मदं शरणमेयुषामयं ब्रह्मनिष्ठभिषजं प्रपद्यते ॥ ३३ ॥

देशिकोक्तिदृढकुञ्चिकाकृते गाढविभ्रमकवाटपाटने ।
आगमान्तवसुमन्दिरान्तरादर्थमिष्टमनघोऽयमृच्छति ॥ ३४ ॥
पण्डितः पटुविचारशालिकाव्यस्तकोशमयवल्कसंहतेः ।
सारमाकलयते जगद्वनक्ष्मारुहात्किमपि नित्यनिर्मलम् ॥ ३५ ॥
मानतर्कमयवारिधारया क्षालितेषु गगनादिपांसुषु ।
अन्तरङ्गफलकान्तरे सुधीरीशताद्रविणमीक्षते निजम् ॥ ३६ ॥
पारदुर्विधसुखप्रकाशके तत्त्वबोधतनयोदये सति ।
अस्य कर्मकरणाधिकारिता नानटीति न कदाचिदप्यहो ॥ ३७ ॥
विश्वकण्टकिफलं विशुद्धया वेदनच्छुरिकया विदारयन् ।
आन्तरं रसममुष्य निर्ममः सर्वथा निरुपमं समश्नुते ॥ ३८ ॥
विप्रयोगसमये स्वमायया विक्रियाशतमुपैति पूरुषः ।
हन्त मुक्तिरमणीमवाप्य तामेष निर्विकृतिरेव तिष्ठति ॥ ३९ ॥
मुक्तिसंगतिमहोत्सवो मुनेरीदृशोऽयमिति केन वर्ण्यते ।
चेतसा सह यतो निवर्तते श्रेणिरागमशिरोगिरामपि ॥ ४० ॥
अपि च ।
चित्तेन वृत्त्या विषयेण संगान्मातृप्रमामेयदशां प्रपन्नः ।
आत्मैक एव प्रतिभासते चेदतः किमन्तर्मुखताऽस्ति भिन्ना ॥ ४१ ॥
निःसन्धिबन्धं निगमान्तवाचः परप्रतीचोरभिदां वदन्ति ।
सा च स्वरूपानतिरेकिणी चेदहंप्रतीतेरपरो न योगः ॥ ४२ ॥
अजादिकीटान्तमनर्थजातमध्यस्तमेवात्मनि बोधरूपे ।
स एव चेदस्ति भवेन्निवृत्तिरतः परं किं पुनरस्ति साध्यम् ॥ ४३ ॥
इतीदृशीमागमदेशिकाभ्यामधीयमानामवबोधनावम् ।
द्रढीयसीमेत्य तपोभिरेकः पारं परं याति भवाम्बुराशेः ॥ ४४ ॥

किं च।

विना मृडप्रपतनं विगमो न हि जन्मनाम्।
भास्वतो दर्शनमृते प्रशमस्तमसामिव ॥ ४५ ॥

आधिक्यमस्माज्जगतोऽधिगन्तुं विश्वाधिकोक्तेर्विषयं प्रपद्ये।
कालग्रहग्राहभयापनुत्यै कृतान्तशिक्षाकृतिनं प्रपद्ये ॥ ४६ ॥
शृङ्गारभूजृम्भणवारणाय प्रसूनकोदण्डरिपुं प्रपद्ये।
विनेतुमार्तिं विषयाध्वजन्यां वटद्रुमाधोवसतिं प्रपद्ये ॥ ४७ ॥
मोहातिरेकक्षयमोषणाय पादार्दितापस्मरणं प्रपद्ये।
कर्माटवीपाटनकौतुकेन पाणौ विराजत्परशुं प्रपद्ये ॥ ४८ ॥
विशुद्धविज्ञानविकासहेतोः प्रबोधमुद्राभरितं प्रपद्ये।
तापत्रयाटोपसमापनाय प्रालेयधामाभरणं प्रपद्ये ॥ ४९ ॥
वैमल्यसंपादनवाञ्छयाहं मन्दाकिनीमास्यधरं प्रपद्ये।
प्रसादलाभं परमीहमानो मुग्धस्मितोल्लासिमुखं प्रपद्ये ॥ ५० ॥
व्यथामशेषां व्यपनेतुकामो नाम्ना मृडं नाथमहं प्रपद्ये।
.... ॥ ५१ ॥
सर्वज्ञतासारभृतं प्रपद्ये निःसीमसौहित्यनिधिं प्रपद्ये।
अनादिबोधायतनं प्रपद्ये स्वतन्त्रतायाः सदनं प्रपद्ये ॥ ५२ ॥
हरं प्रपद्येऽहमलुप्तशक्तिमभेयसामर्थ्यमहं प्रपद्ये।
शिवं प्रपद्ये जनकं विधातुरीशं हृषीकेशगुरुं प्रपद्ये ॥ ५३ ॥

इति प्रपत्तिमीशस्य तन्वते तत्त्वदर्शिनः।
तत्कुतुन्यायरसिकास्तचाद्दशफलाप्तये ॥ ५४ ॥

तदनु तदनुवर्णितशास्त्रसमाकर्णनादिव विरक्तभावमापाद्यमानः कमपि शमप्रकर्षमुपदर्शयन्नरुणसारथिरवततार चरमगिरिशिखरम्।

अस्ताद्रिशृङ्गादतिमात्रतुङ्गादात्माधिनाथं पतयालुमर्व्यो ।
द्रष्टुं नलिन्यो धृतभीतिभारा न्यमीलयन्नीरजलोचनानि ॥ ५५ ॥
नभस्तमालद्रुमपल्लवाभा नव्या बभौ सान्ध्यमयूखरेखा ।
अम्भोधिनिर्मज्जदमीशुमालिरथाग्रकौसुम्भपताकिकेव ॥ ५६ ॥

दिवसकरविप्रयोगतनीयसीनामाशाविलासिनीनामसितजलदानुकारिणी वेणिकाधोरणीव तमिस्रपङ्क्तिरदृश्यत ।
प्रतिवेश्म तमिस्रेण बन्दीकृत्य नियन्त्रिताः ।
प्रभा इव पतंगस्य दीपरेखा दिदीपिरे ॥ ५७ ॥

सपदि गगनपथादपसरता वास(र)करेण सरभसानुसरणोद्धततमःप्रतिभटविलोपनाय विस्तारितानि परिष्करणमुक्ताफलानीव तारकापटलानि ददृशिरे ।
तमिस्रकस्तूरिकयानुलिप्ता मदीयचाम्पेयकृतावतंसा ।
वाटी हरिद्रासकसज्जकानां बबन्ध चन्द्रागमनप्रतीक्षाम् ॥ ५८ ॥
अत्रान्तरे सिन्धुरवापदेशादानन्दयन्सर्वदिगन्तराणि ।
ध्वान्ताम्यमित्रीणतुषारतेजः प्रयाणभेरिध्वनिराविरासीत् ॥ ५९ ॥
आगत्य संकोचभृतः सरोजादिन्दीवरं यावदलिस्ततोऽपि ।
मौनस्पृशो यातुमियेष तावदिन्दुस्तदुद्बोधकरो जजृम्भे ॥ ६० ॥

विगतसकलाशाविकासकर्मणि परिहृतविषयानुभावे संमीलितसरोजचक्षुषि तेजः किमपि दीपाकारमन्तरनुसंदधाने कालकर्मन्दिनि पृथुलतमःपटलभेदमुपपादयन्प्रबोध इव सुधाकरो भगवान्प्रादुरभूत् ।
द्यौरिन्दुनापूतपुरस्तमिस्रा पश्चाच्च रिद्धतिमिरा बभासे ।
हृतोत्तरीया हृदयेश्वरेण तन्वी नितम्बस्थितिमाम्बरेव ॥ ६१ ॥
संध्यारुणं प्रागथ सान्धकारं पश्चात्तमः श्लथितमिन्दुभासा ।

रेजे विराजत्कमजृम्भमाणरजस्तमःसत्त्वमिवान्तरङ्गम् ॥ ६२ ॥
प्रह्लादने महसि तत्र सतिप्ररूढे
याराकराम्बुलहरी ववृधे यथेष्टम्।
चन्द्रोपलाः सरसतामपुरुत्पलानि
चक्रुः स्मितं किमुत यानि सचेतनानि ॥ ६३ ॥
न चेत्पुराणौ पुरुषौ नताङ्गीवशंवदोरःस्खलवामभागौ।
तादात्विकं तावपि न क्षमेतां कामोद्यमं का गणना परेषाम् ॥ ६४ ॥
काञ्च्यां तदा कामकलाजनीति किमद्भुतं तत्र कृतान्तशत्रोः।
तथा सरन्दग्धवतोऽपि देहे संदृश्यते शैलसुतास्तनाङ्कः ॥ ६५ ॥
तथाहि।
विलासिनी काचन विप्रयुक्ता संतापिताङ्गी नवचन्द्रिकाभिः।
विगर्हणापूर्वमिदं विषण्णा जगाद चन्द्रस्मरगन्धवाहान् ॥ ६६ ॥
कोदण्डदण्डः कुरुनन्दनेन मुक्तो रुषा मूर्ध्नि शशाङ्कमौलेः।
हिमद्युते यत्त्वयि नापपात मदुष्कृतानां महिमा स एषः ॥ ६७ ॥
पान्थावलीमञ्जनसंचितेन दोषेण दोषाकरता तवेन्दो।
आलोकिते त्वय्यत एव चक्रैराशास्यते चण्डकरावलोकः ॥ ६८ ॥
क्षपाकरक्ष्वेल विभावये त्वां हालाहलादप्यतिमात्रघोरम्।
स कण्ठ एव स्तिमितः स्मरारेरुपागमस्त्वं पुनरुत्तमाङ्गम् ॥ ६९ ॥
धिग्धिक्त्रिलोकीजनगर्हणीयां चारित्रमुद्रां तव शम्बरारे।
भवन्तमेकं परिहृत्य के वा धनुर्भृतः स्त्रीषु पराक्रमन्ते ॥ ७० ॥
मुग्धासु चेतोभव मादृशीषु मुहुर्भवान्यत्प्रकटीकरोति।
कद्दे पुरद्रोहिणि पौरुषं तत्क वा विनिद्रातुमगास्तदानीम् ॥ ७१ ॥
आखेटमध्वन्यवधूमृगेषु प्रपञ्चयन्पञ्चशरः किरातः।
पिकालिगीतिप्रचुरो वसन्ते महीं मरुद्वागुरया निरुन्धे ॥ ७२ ॥

संभ्राम्यदिन्दिन्दिरचक्रनेमिसीमन्तिताशेषदिगन्तसीमा ।
महीतलान्धंकरणः परागैर्भाति पान्थानतनोः शताङ्गः ॥ ७३ ॥
तथाहशा दक्षिणतागुणेन विभावयन्विश्वसनीयभावम् ।
मरुन्नवोऽयं बत मादृशीषु प्रभञ्जनत्वं प्रकटीकरोति ॥ ७४ ॥
मध्येनितम्बं मलयाचलस्य स्पृष्टो नु दावाग्निशिखाकलापैः ।
विषोर्मिलव्यालमुखच्युतो वा मन्दानिलः सौति ममाङ्गतापम् ॥ ७५ ॥
उष्णः स्वभावादनिलोऽमेकोऽप्ययमुपाधितः शीतलतां दधाति ।
आलिङ्गनादस्य कथं घटेत पत्रावशोषः परथा लतानाम् ॥ ७६ ॥
उष्णच्छिदामुष्णनिषेवणेन भिषग्जनाः प्राहुरिति प्रतीताः ।
कुम्भीनसा घोरविषोष्णशान्त्यै पिबन्ति बालानिलमुग्रवीर्यम् ॥ ७७ ॥
दूराक्षिकीलाभिहता रतीशमाणानिला एव परं धरायाम् ।
पटीरशैलानिलकैतवेन पान्थावलीश्लोषकृतो वलन्ते ॥ ७८ ॥
स्वयं जगत्प्राणतया स्वधाम वियोगिनीविग्रहचक्रवालम् ।
नभस्वतो निर्दहतः कृशानुरवाप्तजन्मामवदाश्रयाशः ॥ ७९ ॥
शितो यतः शैत्यमतो बिभर्ति नवः समीरो न तु शीतभावात् ।
अस्यावलेहं सृजतामहीनां भिन्ना रसज्ञाः परमत्र मानम् ॥ ८० ॥
पटीरशैलेन्द्रफणाधरेभ्यो जनावलीजीवितमोषविद्याम् ।
अभ्यस्यता चेदमुना गृहीता निद्रापि नैष प्रसरेद्द्विपादः ॥ ८१ ॥
अयं भुजङ्गावलिपीतशेषः समीरपोतः सविकासहेतोः ।
वियोगिनीजीवितमास्तानामसंशयं संग्रहणं तनोति ॥ ८२ ॥
निरागसामध्वगसुन्दरीणामुद्वेगदानादुपजातरोषाः ।
स्वच्छन्दमन्तः श्वसनं निरुध्य मन्ये निगृह्णन्ति महानुभावाः ॥ ८३ ॥
जगत्त्रयोपद्रवशातनाय पीताम्बुराशिः प्रथमो मुनीनाम् ।
वाडानिलाब्धिं च पिबेदवेलं न चेदयं नागविलीढशेषः ॥ ८४ ॥

अगस्त्यदिग्धारुतमापतन्तं वृष्टेरवग्राहमुशन्ति वृद्धाः ।
अहो भवत्यस्य समागमेऽपि वियोगिनीलोचनवारिवृष्टिः ॥ ८५ ॥
और्वं पयोधेरवलेपशान्त्यै समीरणस्यापि च सर्पजालम् ।
विधिर्विदध्यान्न यदीयमुर्वी कथं न जायेत कथावशेषा ॥ ८६ ॥
श्रीरामविश्लेषविषण्णसीताप्राणप्रतिष्ठापनवीततन्द्रः ।
स्त्रीणामसुप्रासपटोः समीरादतो हनूमान्कथमाविरासीत् ॥ ८७ ॥
विना जगत्प्राण भवन्तमेषा विश्वत्रयी न श्वसितुं क्षमेत ।
ईदृग्विधेऽपि त्वयि खेदहेतौ वियोगिनीभिर्वद किं विधेयम् ॥ ८८ ॥
धर्मच्युतस्योचितमाशुगस्य तीक्ष्णाकृतेर्देहिवधैकरसम् ।
आविःसुधर्माश्रयणस्य ते तु दाक्षिण्यधन्याशुग तद्विगेयम् ॥ ८९ ॥
भवन्तमाहुः प्रथमेशमूर्तिं पदार्थशुद्धेः परमं च हेतुम् ।
सदागतिं चात्र समीर किं ते युक्तं वियुक्ता युवतीर्निहन्तुम् ॥ ९० ॥
मरूवमन्तः पथिकाङ्गनानां वियोगशोकानलविस्फुलिङ्गम् ।
किं मञ्जरीगर्भरजःकरीषैः समीर संवर्धयतः फलं ते ॥ ९१ ॥
घृणा न ते दक्षिणगन्धवाह तवावतारे तरवोऽपि धाव्याम् ।
वितन्वते व्यक्तशरीरकम्पाः प्रवालपाणिप्रविधूननानि ॥ ९२ ॥
त्वामश्रुतां वाचि तपोधनानामाशीविषाणामपि वक्रसीम्नि ।
विषाग्निवृद्धिर्विदिता नभस्वन्नतो जगत्यामतिदारुणोऽसि ॥ ९३ ॥
सद्धे भृशं क्रोशति षट्पदानां कु(हू)रवाघायिषु कोकिलेषु ।
अपह्नुवानो धृतिमध्वगानां भवान्विविङ्क्ते पवमान बाल्यम् ॥ ९४ ॥
आः क्रूरकर्मासि फणाभृतोऽपि धरातलेऽस्मिन्स हि तीव्रदंष्ट्रैः ।
प्राणानिलानापिबति प्रजानां भवान्पुनःस्पर्शनलीलयैव ॥ ९५ ॥
अये समीरानिशमध्वनीनवधूवधैः पातकमर्जितं ते ।

मा मा मरुन्माणव वर्त्मनानि प्रकाममन्दप्रकृते विधेहि ।
पदे पदे त्वन्मदभञ्जनाय जाग्रत्यमी जातरुषो भुजङ्गाः ॥ १०८ ॥

तदनु मदनपीडां सोढुमक्षमतया तया हरिणशावेक्षणया प्रियतमाय संप्रेषिता सखी समेत्य तमित्यभाषत—

सन्त्येव कान्तेषु समश्नुवाना रागातिरेकं ललना जगत्याम् ।
नालोकितो न श्रुतिमागतो वा तस्या मृगाक्ष्यास्त्वयि भावबन्धः ॥ १०९ ॥
आस्वाद्य शश्वन्मधुनोऽपि हृद्यां गुणावलिं ते कुटिलायताक्षी ।
नितान्ततृप्ता नियतं सखीनामाहारवार्तामपि सा धुनीते ॥ ११० ॥
दूरीकृतस्त्वद्विरहार्तिभारादुद्दित्वरोरुश्वसितैरिवास्याः ।
इन्दीवराक्ष्या वदनारविन्दे संदृश्यते जातु न मन्दहासः ॥ १११ ॥
मनोभुवो धूममयैरिवास्त्रैरुत्पादितावूष्मलबाष्पपूरात् ।
भीतेव तस्या भृशमायताक्ष्या निद्रा दृशोर्नैव पदं निधत्ते ॥ ११२ ॥
पराङ्मुखी चन्दनपङ्कलेपधीटीक्रियामाल्यविभूषणेषु ।
बाला विधत्ते भवदोष्ठबिम्बसुधारसास्वादकृते तपस्याम् ॥ ११३ ॥

दूतिकावर्धितस्नेहदीपितं मदनानलम् ।
कामी निर्वापयामास कान्ताश्लेषसुखामृतैः ॥ ११४ ॥

आलीहितोक्तिनिकरादनु दूतिकाना-
माभाषणादनु मनोभवशासनाच्च ।
अम्लानमानकलिकामपरो विलासी
संप्रीणयन्प्रियतमामिदमाबभाषे ॥ ११५ ॥

पाठीनकेतुपरदेवतया त्वया कि-
माज्ञापिते कबरिकारचनादिकृत्ये ।
शंसामुना परिजनेन समुल्लङ्घ्य
पद्मेरुहाक्षि तव केन बभूव कोपः ॥ ११६ ॥

यः शैशवात्प्रभृति पाणितले निवेश्य
संवर्धितोऽजनि मया दयिते स कीरः ।
आख्याति वाक्यमहितं त्वयि रोषवत्या-
मित्यद्भुतं न विरुणद्धि यदात्मजोऽपि ॥ ११७ ॥

बाले मया न गणिता भवदाहृतेन
ये मीनकेतनसमीरकिशोरमुख्याः ।
आसीत्ततोऽपि मम भीतिरहो भवत्यां
वैमुख्यभाजि विषमो विधिदुर्विपाकः ॥ ११८ ॥

मन्तुस्पृशो रचयितुं मम शिक्षणानि
स्वातन्त्र्यमस्ति तव जीवितनायिकायाः ।
कन्दर्पगन्धवहकैरविणीविटानां
का वा कृशाङ्गि मम निग्रहणे प्रसक्तिः ॥ ११९ ॥

आगःसमीक्षणकृतस्तव चेदमर्षः
शोणाधरे विरचय स्वयमेव शिक्षाम् ।
मां विप्रयोगिजनमारणवीततन्द्र-
कन्दर्पपातकिकरे न समर्पयेथाः ॥ १२० ॥

पादारविन्दतलताडनवाहुयन्त्र-
निक्षेपतुङ्गकुचदुर्गनिवेशितानाम् ।
कामं त्वया कनकगौरि समाहिताना-
मर्हो भवामि मयि चेदपराधशङ्का ॥ १२१ ॥

प्रारभ्य पद्यपदिनानि तव प्रसाद-
मभ्यर्थयन्नतिपतेरधिदेवतायाः ।

ध्यानाशनव्रजनजागरणादि कुर्वे
प्रीतिर्न ते तदपि यत्स ममैव दोषः ॥ १२२ ॥
शातोदरि भ्रुकुटिजैत्रधनुर्लतया
भङ्गे कृतेऽपि सति कोपनया भवत्या।
अश्रान्तमाशुगभरेण विचित्रकर्मा
मर्माणि हन्त मम कृन्तति पञ्चबाणः ॥ १२३ ॥
विश्वत्रयोदरभुवां विशिखव्रजानां
शश्वद्व्ययं रचयतो मयि शम्बरारेः।
नाणीयसा भुजगदेन नताङ्गि शङ्के
वेणीलता विरहिता तव मालिकाभिः ॥ १२४ ॥
क्रीडाचकोरशिशवोऽपि कृशाङ्गि नून-
मेते परं यथमिव त्वयि सापराधाः।
मन्दस्मितामृतमरीचिकरैरमीषां
तृप्तिं यदा रचयसे न तृषातुराणाम् ॥ १२५ ॥
तत्तादृशैः कुरबकीभवनं तपोभिः
प्राप्यं न मेरुपदवीमपि दूरभूताम्।
हित्वा चकोरनयने भवतीमिदानी-
मभ्यर्थये तिलकभावमशोकतां च ॥ १२६ ॥
प्राणेश्वरस्य पटुचाटुकृतः कुचाद्रि-
कस्तूरिकाभिरनुलिप्य भुजान्तरालम्।
येलातिलङ्घनचणप्रणयाभिरामा
रामा ददौ रदपटी मुखवीटिकां च ॥ १२७ ॥

शक्रकोपशकलावलीसदृग्वीटिका····तिम····ला वमौ ।
चक्रतुः प्रकटरागमेदुरस्तमानसनिवेशनं मिथः ॥ १२८ ॥
पाणिना प्रसवसङ्गिनीमलिश्रेणिकामिव निगृह्य वेणिकाम् ।
मुग्ध्रुवो मुखसरोरुहासवं सेवते स स्मरादरो विटः ॥ १२९ ॥
पाटलोष्ठपरिचुम्बने द्वन्द्वं मेलनामधिगता मिथस्तयोः ।
चारुतामरसमुद्रकश्रियं व्यानशे वदनमण्डलद्वयी ॥ १३० ॥
आत्मनेतुरनुरागसंपदः श्लाघनं विदधतीव संमदात् ।
गाढपीडितरदच्छदामुना कामिनी व्यधित मौलिधूननम् ॥ १३१ ॥
अन्वकारि पुलकैरणूदरीबाहुनद्धपरिणेतृसंवृतैः ।
निर्भरस्तननिपीडनोद्गता शम्बरारिशरशल्यमण्डली ॥ १३२ ॥
मध्यमुष्य नितरां पचेलिमं मा स्म सौहृदमितश्चलत्विति ।
स्तननाग्रमणिकीलयोर्युगं सा हृदि प्रियतमस्य संदधे ॥ १३३ ॥
अस्पृशत्करयुगेन कामिनः पश्चिमाङ्गमुपगूहने वधूः ।
न्यस्तमस्य हृदि मत्कुचाचलं निःसरेद्ध्रुवमिहेति किं धिया ॥ १३४ ॥
चित्तजार्चनचिरात्ययैनसो मज्जनाय भृगुपातसाहसम् ।
कर्तुमेष किमु कामुको द्रुतादध्यरुक्षदबलाकुचाचलम् ॥ १३५ ॥
या पुरा विरहिणी स्मरांशुगैराप खेदमतिकोमलैरपि ।
सा बभूव वनितारतार्भटी(?)निर्दयप्रियविमर्दनक्षमा ॥ १३६ ॥
निर्विशङ्कनखसंनिवेशनः पाणिरोधरहितोष्ठचुम्बनः ।
स्वस्तिकोज्झितकुचोपगूहनः स्वैरलब्धरशनावमर्शनः ॥ १३७ ॥
विप्रलम्भविहितानुतापयोः संप्रहृष्टमनसोः समागमात् ।
तत्क्षणं तरुणयोस्तयोरभूदद्वितान्यपथो रतोत्सवः ॥ १३८ ॥

तदानीं च तरुणिमनदानीतरसमसमुत्पत्य केलीवल्लरतादुद्वेलमेसला-टम्बरविभाव्यमानसंरम्भा निजनर्मसचिवस्य समरविनोदर्शनादमसदमा-

नेव तमधो निपातयन्ती तव कितव दर्पातिरेकमुत्पाटयामीति तर्जयन्तीव परिहृतार्जवगुणां भ्रूवल्लीमादधाना दशनदष्टाधरोष्ठपल्लवमाविष्क्रियमाणकण्ठग्रहणचण्डिमातिशया मानद, सपदि मारयामि भवन्तमिति सविकारमुदीरयन्ती श्रवणावतंसकुसुमपरिमलाकृष्टमधुकरकुलवाचालतया स्वबन्धुभिरिव दीयमानबन्धभेदोपदेशा साटोपविधीयमानचपेटाभिघातमायतवितायमाननिःश्वासपवनपरिवीतमाहितनवपिष्टातपांसुमुष्टिभिरपनीयमाननिरवधिस्वेदमतिनिशितनखरायुधवितीर्यमाणनानाविधमर्मवेदमाश्चर्यगरिमनिश्चलविलोकनोद्ग्रीवपरिसरगतप्रदीपजातं किमपि विपरीतमदनरणरतिप्रसरीचकार शातोदरी ।

तस्मिन्विलासी तनुभूनियुद्धे पराजयं प्राप्तमिवातिमात्रम् ।
हस्तारविन्देन नितम्बभारमास्फालयामास मृगेक्षणायाः ॥ १३९ ॥
संलुम्पता तादृशसाहसिक्यान्मीनध्वजेनेव कृता मृगाक्ष्याः ।
पर्यस्तधम्मिल्लपरिच्युतानां बभूव वृष्टिः प्रसवावलीनाम् ॥ १४० ॥
कुचौ कराभ्यां कुलशैलतुङ्गौ जग्राह कान्तो जलजेक्षणायाः ।
मदायमानादनयोः प्रकम्पान्मध्यव्यथा मा भवतादितीव ॥ १४१ ॥
सा मेखलामङ्गलवाद्यघोषैः कण्ठोदयत्काकुनिनादगीतैः ।
वक्षोजनृत्तैरपि वारिजाक्षी चिचेशयं दैवतमाराध ॥ १४२ ॥
अस्या भृशं पौरुषमाश्रितायाः प्रपेदिरे विक्लवतां प्रतीकाः ।
नीरोरनीका····नसे प्रकामं शैथिल्यमङ्गानि खलु श्रयन्ते ॥ १४३ ॥
श्रान्ता पुनः सामिनिमीलिताक्षी कान्ता पपातोरसि कामुकस्य ।
क्रीडासमावद्धवियातभावव्रीडादिवामुष्य तनुं विशन्ती ॥ १४४ ॥

संभोगान्ते किमपि सुमनश्चापनार्डिधमेन
प्रत्युप्तायाः प्रियतमहृदि स्त्रीमणेः स्थैर्यसिद्ध्यै ।

गाढोत्पीडावलयितकुचोद्भ्रान्तकाश्मीरलक्ष्म्या-
प्रायो रेजे वल्लवदमितो घट्टिता हेमरेखा ॥ १४५ ॥

चुम्बनोद्गमितवीटिकाप्रपद्दूषितप्रियदृगुत्थिता वधूः ।
गात्रकामकरवाल्यवल्लरीमाहवप्रकटितामथावृणोत् ॥ १४६ ॥
इति किल परमात्मनः सुखाब्धेर्विषयसमीरविसारितैस्तरङ्गैः ।
जगदिदमभिषिच्यमानमासीदमितभवज्वरवेदनानभिज्ञम् ॥ १४७ ॥

धाधूलवंशधूर्यस्तु यावदूको निर्वर्तितसांध्यकृत्यसंतानप्रस्तुतनियमादरप्रवाहनिर्मज्जदखिलविषयाभिलाषोऽपि मानसपथनीतमकरकेतुशासनः सुखमशेत । तदनु दिगङ्गनाहठसमालिङ्गनचन्द्रिकाङ्गरागः मकटकलङ्ककैतवादतिचिरोपभोगपरिश्रान्तिगरिमविश्रान्ततनुलतां हृदन्तरेण विभावरीं दधानो दरनिमीलदानीलसरोजलोचनमारभ्यमाणनिद्रारसानुभूतिरियमुत्पलिनीति तदुपगूहनविधायिनीं करसंहतिमात्मनः शनैरुपसंहरन्प्रचुरविहारखेदपरिम्लानमूर्तिरपरात्रिनिकेतशयनमजिह्मीत तुहिनदीधितिः ।
गगनमणिसौधशिखरादभिसरति दिशं निशाकरे चरमाम् ।
प्राप कुलिशायुधाशा परिपाण्डुदशां वियोगविवशेव ॥ १४८ ॥
शीर्णपाण्डुरिमजीर्णपलाशा रूढसांध्यरुचिपल्लवपङ्क्तिः ।
पूर्वदिग्व्रततिरम्बरलक्ष्मीभूषणं तपनगुच्छमपुष्णात् ॥ १४९ ॥
आत्मनश्चिरमसंनिधिहेतोर्वैकृतं किमपि वारिधिनेमेः ।
चिन्तयन्निव शनैरुपतस्थे लोकबन्धुरय मध्यमलोकम् ॥ १५० ॥
नभोमणिप्राङ्गणनर्मभाजस्ताराभिधाः केचन राजदाराः ।
आलोकमार्गादरविन्दबन्धोरपासरन्नभ्युषितोदयाद्रेः ॥ १५१ ॥
दिशो दशानन्दयितुं विधाय तिरस्कृतिं ध्वान्ततिरस्करिण्याः ।

महा····त्मा महसां स राशिराकाशरङ्गस्थलमाससाद ॥ १५२ ॥
अर्कोदयात्प्रागधिगत्य बोधं प्राज्ञस्तु स प्रातरुपास्य संध्याम् ।
पिनाकिसेवां प्रणयन्नैषीच्छिशात्रयं निस्तुलसत्त्ववृत्तिः ॥ १५३ ॥

इति समरपुङ्गवस्य कृतौ चम्पूकाव्ये चतुर्थ आश्वासः ।

पञ्चम आश्वासः ।

निष्कांचिरैक्षिष्ट स निम्नगां तां पयस्विनीं पाण्डरफेनजालाम् ।
सुपर्वधेनोः सुतवत्सलायाः स्तनान्तरात्स्रस्त इव प्रवृत्ताम् ॥ १ ॥
शैवालपालिस्तटसीम्नि यस्या निलीयते वीचिनिरस्यमाना ।
कृतावगाहेन गणेन नृणां प्रक्षालिता पातकघोरणीव ॥ २ ॥
सविलासविवर्तनेषु शश्वद्विवृतावर्तगभीरनाभिगर्तम् ।
दधती चलमीनदृष्टि गात्रं भजते रागवतीव या पयोधिम् ॥ ३ ॥

पार्श्वद्वयप्रभवसारणिकासहस्र-
निःसार्यमाणलहरीकतया नितान्तम् ।
आसादितापि कृशता विदधाति यस्याः
सस्यावलीकलनकीर्तिमुखेन शोभाम् ॥ ४ ॥

अघमर्षणमश्रांततेरघमावर्तनमाचरन्सुधीः ।
अवसीयजलान्तरावसत्कलिभीत्येव कदर्थितश्चिरम् ॥ ५ ॥
सलिलैरलिले तस्याः कलिते नित्यकर्मणि ।
आदिष्टतपनो भासा पातिष्ठत स धार्मिकः ॥ ६ ॥
श्रीनन्दिशैलद्विपदानधारां हारावलीमर्णवमेखलायाः ।
पुण्याम्बुपूरामथ भूसुरेन्द्रः पिनाकिनीं प्रापदसौ प्रपन्नाम् ॥ ७ ॥
उरुभिस्तटकेतकैरदभ्रन्महिषी दीव्यति या मनोज्ञसूनैः ।
कलधौतपिधानलग्नहस्तैरभियुक्तैव महाभटैरभीक्ष्णम् ॥ ८ ॥

अतिसंनिहितोच्छ्रयावभङ्गे निपुणामाहितनीचतुङ्गभावाम् ।
अनुगच्छति या महीपतीनामनघां नीतिमदर्शितान्तरङ्गाम् ॥ ९ ॥

तत्र च पवित्रतरपाथसि प्रणीतमज्जनविधिरेष सज्जनशिरोमणिः सरोगणविमुक्तसारणीपूरनिर्वर्त्यमानशालिनिचयसंवर्धनक्रियं कुशसमिदाहृतिकुतूहलवशादमहारशतविनिर्गतैरवनिनिलिम्पमाणवककदम्बकैः ससंभ्रमविडम्ब्यमानसंप्लवनरंहसा शम्बरकुलेन मुहुरलंक्रियमाणजाङ्गलमहीभागमागमजलधिपारगधीरजनमेधामिमूलचण्डीशकुण्डलमतिलङ्घ्य तुण्डीरमण्डलं पातालभुवनमिव फणिराजसमधिष्ठितं विपिनान्तरालमिव व्याघ्रपदलाञ्छितं फलशाब्धिहृदयमिव कैटभद्वेपिनिद्रागृहाश्रितं विपुलगिरिदुर्गमिव विमतभयभीतिसंज्वरचण्डरीतिहरमहिण्डल पुण्डरीकपुरम् ।
प्राकारपद्मे परिखासरस्याग्रुन्मेषवत्युज्ज्वलशृङ्गपत्रे ।
यत्रामितानन्दमयं महान्तः शिलीमुखाः सीधुरसं पिबन्ति ॥ १० ॥

तत्र च धरणीसुराग्रणीरनर्गलश्रद्धासमाहिततीर्थावगाहनः सकौतुकमाक्रान्तचि(वि)रसभान्तरो यवनिकापनयनक्षणलक्ष्यमाणतेजःपुञ्जसंछादितदशदिशावकाशतया वारिदघटाविनिःसृतममृतकरसहस्रमपहसन्तं निपुणतरविनिहितेक्षणनिरूप्यमाणनिम्लिमप्रतीकतया मणिमयनमध्यदेशप्रविष्टमिव दृश्यमानमरुणसुतशिक्षणविधायवपृषदाक्षिण्यमपि दक्षिणं चरणमधो निधाय तिष्ठन्तमाटोपगरिष्ठविक्षेपमाविनीं त्रिभुवनविपथिमिराह्वय सरयमुपरूर्पता सव्यकरपल्लवेन कलितविनिवारणमिव किंचिदाकुञ्चितमितरपदसरोजमुद्यम्य नृत्यन्तमेकहस्ततटविन्यस्तेन सरभसपरिश्रान्तिसंदीपदेतिनापवमानसचिवेना⋯⋯रि(नि)विष्टदेहतया विलसद्दष्टापदसालवेष्टितं कैलासशैलमिव भासमानमियदेव नर्तनव्यानुगुणमित्यन्यपाणिसंतन्यमानमतिस्फुटडमरुडारकारकन्दलं परिच्छेदयतेव परं परनयसरसिजेन विरचिताभीतिमुद्राभिनीतिमादिनटमद्राक्षीत् ।

अवस्थिते मय्यपि गर्भदासे भागीरथी किं भवतैव धार्या ।
जगत्पते स्थापय तामिहेति मन्ये स नम्रीकृतमौलिरासीत् ॥ ११ ॥

आकर्णनव्रजनतीर्थवरावगाह-
निर्माल्यगन्धनिवहग्रहणावलोकैः ।
अन्येन्द्रियावलिमवेक्ष्य भृशं कृतार्था-
मस्तौदमुष्य मृडमक्षमयेव जिह्वा ॥ १२ ॥

संनिधौ मम समस्तदेहिनां नृत्तमेव निखिलार्थसाधकम् ।
तत्फलैवमिति किं नु दर्शयन्पुण्डरीकपुरनाथ नृत्यसि ॥ १३ ॥

नालीकसंभवमुखामरनायकानां
सत्यादिलोकपतिभावसमृद्धिलाभम् ।
प्राञ्चस्त्वदेकपरताप्रमुदाहरन्ति
तेषां पुनः किमभिलप्य तनोषि नाट्यम् ॥ १४ ॥

अमितद्रुहिणाण्डलीनामधिनेतुः सगताणिमादिमूर्तेः ।
घटते खलु कार्मुकस्य गौर्यास्तव सैसद्घटताण्डवानुबन्धः ॥ १५ ॥

साक्षिणोऽपि जगतां तव शम्भो दर्शनाय विचरन्नतितीर्थम् ।
अङ्गगात्मजगवेषणशीलं हन्त लोकमनुयामि विमूढः ॥ १६ ॥

तावकीनपदतामरसार्चाभावसानमसकृद्विदधानः ।
श्रीसदाशिव कदा नु मुदाहं वासरान्क्षणमिव व्यपनेष्ये ॥ १७ ॥

असौ विधानिधेरस्य पार्श्वस्थितपतञ्जलेः ।
ह्रिया किमियतीं कृत्वा स्तुतिं तूष्णीकतामियात् ॥ १८ ॥

अथ बुधपुङ्गवः सह्यगिरिशृङ्गसंदानितां बन्धरज्जुमिव सिन्धुराज-पटमण्डपस्य विधिवनचरप्रसारितां व्यापादनवागुरामिव पातकमरस्थाप-दपरंपरायाः सैकतनितम्बसङ्गिनीं मेखलामिव जगतीमृगीदृशो निरति-

शंयसलिलकेलिनिरङ्कुशचोलीविशङ्कटवक्षोजजघनविक्षोभजातवेदनामिव प्रतिमुहुरूर्मिपवनापदेशेन विनिःश्वसन्तीं बहुदूरगमनखेदालसामिव पदे पदे तरङ्गकरेण तटभूमिमवलम्बमानां कलिविजयकर्मविहितोद्यमस्य धर्मक्षमापतेः कटकसंनिवेशैरिव कलशाम्बुराशिकल्लोलपाण्डरैरमरनिकेतनप्रासादमण्डलैरविरहिततीरदेशां रसिकामिव रमसविभावितभ्रमीसद्मशालिनीं नारायणीमिव नवकुवलयश्यामलां कौमुदीमिव कुमुदवनामोदनीं वनमालिमूर्तिमिव वारिजसमश्चितां पद्मशरवैजयन्तीमिव पाठीनपरिशोभितां विलासवतीमिव विघृतफेनधवलचारुचन्दनामगाहत कवेरनन्दनाम् ।

स्पर्धावती गाढमिवाम्नया सहस्रधा चोलभुवि स्रवन्ती ।
समन्ततः संवसथानुपेत्य पुष्णाति पुत्रानिव या सवित्री ॥ १९ ॥
कदापि नैवात्र पदं करोतु दुर्भिक्षतादोषकथापि चेति ।
प्रवाहवाहापरिवेष्टनेन बध्नाति चोलक्षितिपालनं या ॥ २० ॥

रोधोवनीपिकरुतश्रवणैर्निकामं
सक्षेव या क्वचन संहतलौल्यमास्ते ।
अन्यत्र शारदविलम्बनजन्यमन्ये-
राशङ्कय रोषमिव हन्त रयाद्यथाति ॥ २१ ॥

स्वयमनुतटि यस्याः स्वादु संगृह्य तोयं
पृथुलफलपटीभिः प्रांशवो नालिकेराः ।
गगनमरुपदव्यां गच्छतो लेखपान्था-
श्चलदुरुदलदस्तैः सत्यमाकारयन्ति ॥ २२ ॥

अनन्तरमयमवनिवृन्दारकमणिः प्रचुरफणिवल्लीवेल्लितक्रमुकवन-

१. कावेरी नदीम् ।

जालेषु चोलेषु विश्रुतं मायाघनतमिस्रमार्तण्डलभुवनमपि च्छायावनं साधारण्यपदवीविदूरमपि श्वेतारण्यं नारीव्यापारकमनीयसौधमपि गौरीमायूरं मुक्त्यार्जनरसिकमोदैकहेतुमपि मध्यार्जुनं जृम्भमाणहरिहरावदानघोषमपि कुम्भघोणं संचरदनघशैवसंजवनमपि पञ्चनदं लीलाञ्छितदराङ्गनटननृत्तरङ्गमपि श्रीवाञ्छं विमलाशयपुरुषपरिषदाशास्यमपि कमलालयमधिगत्य, परिशीलयन्कियन्तमपि पन्थानमतिलङ्घ्य, कतिपयदिनैरमलफेनपटलभासुरामपां श्रियमिव सरस्वतो वेलाचलस्तम्भयुगलावलम्बिनं पाशमिव दाशरथिविख्यातिलासिकानाट्यस्य तिर्यगवष्टम्भयष्टिमिव तीव्रतरवातपरिसूतवार्धिमर्दनपटिमशालिनः कल्लोलरूपमल्लस्य वेत्रलतामिव जलधिवीचिनर्तकीनटनविद्योपदेशकारिणः समीरणदेशिकस्य मध्यवंशमिव फणिराजमन्दिरसमावृतिकृतो नीरधिद्वन्द्वनीम(य)द्वयस्य बन्धनदारुभेदमिव सलिलमर्त्यशावकसृतो वीचिमवूर्मिडोलाविशेषस्य विषमसमकरणविरचनाफलकमिव सगरकुलकीर्तिशालि......पोषिणो वारिधिकेदारवसुमतीभागस्य सुवेलगिरिकीलद्वहदमसंजितां दामनीमिव धरणीगवी कमठचरमाङ्कलितविनिवेशनां वैतानवेदिमिव राक्षसाधिपविजयदीक्षानुबन्धिनो रामचन्द्रस्य तूलिकामिव त्रैलोक्यधामनि रामचरित्रचित्रलेखनपटोः सरसिजासनशिल्पिसार्वभौमस्य विधुंतुदमिव दशकन्धरयशश्चन्द्रमसो युगंधरमिव पुरनिषूदनस्यन्दनस्य कालदण्डमिव घनकलुषमण्डलीनां नालमिव पौलस्त्यनगरारविन्दस्य वादनकोणमिव वाराशिदुन्दुभेः स्थूणाप्रकाण्डमिव सरस्खण्डनमथापटमण्डपस्य दारणक्रकचमिव सरिदधिपदारुणो गुरुतरग्रावद्रोणीमिव वाहिनीशखुरलीविहारस्य गाधमावाधिगमकाण्डमिव दशवदनशौण्डीर्यतटिनीविलासिनः शिक्षाकशामिव सिन्धुपतिमञ्जसैन्धवव्रातस्य नलसेतुमवलोक्य कौतुकाक्रान्तमना वचनमिदमाचष्ट ।

जनकतनयाधिनेतुर्जयहेतुर्यातुधानपतिजेतुः ।
सेतुस्त्रिभुवनकौतुकहेतुर्भवतां तनोतु कल्याणम् ॥ २३ ॥
दशमुखरघुवरयशसी तुलयितुमरविन्दजन्मना कृतयोः ।
सिंहलजम्बूद्वीपच्छलघटयोर्यष्टिरवतु वः सेतुः ॥ २४ ॥
रघुवरकीर्तिनटीमणिरङ्गगृहे जयति दीप्यमानस्य ।
आधारयष्टिमेतत्प्रतापदीपस्य सेतुमालम्बे ॥ २५ ॥
मामवतु रामसेतुर्मध्ये वाराकरस्य यो भाति ।
भूपैः पुरा खनद्भिः कियतीव स्थापिता क्षितिर्मितये ॥ २६ ॥
चलकङ्कणैः पयोनिधिशयने वेलावधूर्भिहस्तैर्यैः ।
आस्फालितोरुमार्गः स्वपितीव चकास्ति सेतुराजोऽयम् ॥ २७ ॥
सेतुर्जयति यदाक्रमसंभ्रमलोलाः समुद्रकल्लोलाः ।
विश्वत्रयीविलङ्घनलाघवशिक्षारता इवाभान्ति ॥ २८ ॥
पुष्णातु सेतुः मधुरां मुदं वो महीमुवेलान्तरमानदण्डः ।
वृद्धस्य सिन्धोरतिवेपमानतरङ्गपाणेरवलम्बदण्डः ॥ २९ ॥
कृपांशुकां यद्घटनेन धात्रीं द्रष्टुं धृतापत्रप एव रामः ।
ततान वस्त्रावरणानुकूलं यशोदुकूलं प्रथते स सेतुः ॥ ३० ॥
सेतुः श्रियं पुष्यतु यद्भुजेन सुवेलमालम्बत भूतधात्री ।
पौलस्त्यकीर्तिप्रकराम्बुराशौ विहृत्य वेलामिव यातुकामा ॥ ३१ ॥
यद्व्याजदण्डेन नरेन्द्रवर्येनिवेशितेनेव कृतात्रिरोधात् ।
अपारयन्धावितुमब्धिभोगी विवेष्टते तं विनतोऽस्मि सेतुम् ॥ ३२ ॥
डिण्डीरनिर्मोकधरः स पुष्याद्घनिलान्सेतुफणाधरो नः ।
निशाचराधीश्वरकीर्तिदुग्धं यः पायितोऽभूत्प्रभुणा रघूणाम् ॥ ३३ ॥
न केवलं येन पुरा रघूणां नाथो स्फटेह् लवणाम्बुराशिम् ।
सीतापहारोपचितापवादसिन्धुं च दन्याम्बुजिनं स सेतुः ॥ ३४ ॥

हिनस्तु सेतुर्दुरितानि यस्मिन्मनोज्ञफेनांशुकमण्डलानि ।
आस्फाल्य वेलाद्रिशिलासु वीचिहस्तेन विस्तारयतीव वार्धिः ॥ ३५ ॥
भास्वत्करानीतपयोदकुम्भसहस्रसंभाव्यपयोभरस्य ।
उदन्वदन्योन्यपरिप्रदेशशिलामयीमो नलसेतुरेखाम् ॥ ३६ ॥
स्नपयन्पयसा यदम्बुराशिः परिलिम्पन्नवफेनचन्दनेन ।
मुहुरर्चयतीव रत्नसूनैस्तदुपासे हृदि रामसेतुलिङ्गम् ॥ ३७ ॥
मकरालयचेलमध्यभाजः परितो लक्षितफेनसत्कुराशेः ।
क्षितिचक्रधरङ्गकस्य यष्टिं कलये कल्मषपेषणाय सेतुम् ॥ ३८ ॥
विनिवेश्य यदर्गलां पयोधौ नरकद्वारकवाटिकायमाने ।
क्षितिजापतिरीशलिङ्गमुद्रां विदधे शर्म ददातु वः स सेतुः ॥ ३९ ॥
रघुवीरपदावलीसमर्चारचनायेव पयोधिना वितीर्णैः ।
स्खलदूर्मिरयोदितैः स्फुलिङ्गैरिव रत्नैर्विलसन्मुदेऽस्तु सेतुः ॥ ४० ॥
लघयत्वघराशिमेष सेतुः श्रयतां दीव्यति यः सुवेलमूले ।
दृढदण्ड इवार्पितः समूलं परमुन्मूलयितुं पुलस्त्यसूनोः ॥ ४१ ॥
नलसेतुमहं नतोऽस्मि सीतापतिकीर्तिप्रमदावलम्बनार्हम् ।
चलदब्धिपटीकृतामदीव्यद्धरणीमण्डलतालवृन्तनालम् ॥ ४२ ॥
सुवेलशैलद्विरदेन माधता कृतः सलीलं क्षितिवाशितो(सिनो)परि ।
करोतु वः सेतुकरो भवार्णवप्ररोहदंहोविसिनीसमुद्धृतिम् ॥ ४३ ॥
नमामि सेतुं नदूर्मिपाणिना तटे यदीये ततमौक्तिकावलिः ।
चकास्ति बन्धुः सरितां रघूद्वहप्रशस्तिवर्णप्रकरानिवार्पयन् ॥ ४४ ॥
श्रयामि सेतुं चलदूर्मिकाघटैर्विनिक्षिपन्यस्य तटे वराटिकाः ।
विराजते राक्षसराजविद्विषो गणं गुणानां गणयन्निवार्णवः ॥ ४५ ॥
परिचरितपुण्यपण्यावलीरामविपणिसरणिं पुरुहूतपुरकपाटसमुद्घाट-

नकुञ्चिकां राघवयशःक्षीरसागरमहाझषमर्णवनेमिवरवर्णिनीवेणिकामति-तुङ्गपदलिप्सुतनुभृदधिरोहिणीं दुरितसिन्धुसंतरणहेतुं सुकृततरणितोल-नारित्रं लङ्केशबाहुतेजकडङ्करीयद्दूरीकरणयष्टिकां जलधियुगलसीमावि-भागभित्तिं डिण्डीरवसनपण्डविन्यसनलिङ्गिनीं प्रचेतोनिकेतनप्रासादमा-लिकां दुर्ललितयातुधानसमाजधूमकेतुरामसेतुम् ।

वारिधिः समरवंशजन्मनां क्ष्मासुजाममितकीर्तिशेवधिः ।
यत्र दारुणि तिरश्चि लम्बते संपदे स नलसेतुरस्तु नः ॥ ४६ ॥
सेतुरेप परिपातु पातकव्यालसंहतिविहङ्गपुङ्गवः ।
यस्य पार्श्वविततौ सरित्पती पुष्यतश्चटुलपक्षविभ्रमम् ॥ ४७ ॥
पच्यमानपयसि स्फुटमौर्वज्वालया सरिदधीशकटाहे ।
श्रासिकाविधिकृतोऽवनिदर्व्या नालमद्यत इया नलसेतुम् ॥ ४८ ॥
जलधिचक्रमिपाद्वलयीकृते धनुषि देवरघूद्वहसंहितः ।
रचयतादपराक्षसमण्डलीजयमसौ नलसेतुशिलीमुखः ॥ ४९ ॥
इदं सेतुः सौति यद्रामबाणच्छिन्नाकारे वाहिनीसंनिवेशे ।
श्राम्यद्वीचीबाहुवृन्दा कबन्धश्रेणी नूनं प्रोद्धतं संविधत्ते ॥ ५० ॥
यातायातायामतुङ्गैस्तरङ्गैर्दस्यादस्यो दृश्यतां रामसेतुः ।
यावाधूतं धार्मिचेलं यदूरौ भूयो भूयः स्मारयन्तीव धात्री ॥ ५१ ॥
मृत्स्नापूर्णं मेदिनीनामधेयं विन्यस्यान्तर्विधवद्कुम्भकारः ।
प्रायश्चक्रे मुद्रयत्यम्बिरूपं यष्ट्या येन श्रायतामेप सेतुः ॥ ५२ ॥
सेतुं वन्दे सिन्धुराजस्य गावः कापं कापं प्राञ्जि यत्राङ्कुकानि ।
चारं चारं जन्तुदुष्कर्मतृण्यां दोहं दोहं पुण्यदुग्धान्य(ट)न्ति ॥ ५३ ॥
मध्येनाथोराशि फणालम्बुलद्दुन्नमस्य क्रीडयोर्वीनिवेशेन ।
भाति प्रीवेवादिकूर्मस्य यो मां पारावर्द्धं पावयत्वेष सेतुः ॥ ५४ ॥

शीर्णाब्जकीकसभरं शिथिलप्रवाल-
वल्ल्याप्तनालमवकीर्णवराटदन्तम् ।
भग्नोर्मिबाहु च पतद्भिरगैर्बभूव
यन्निर्मितौ जलधिवर्ष्म स सेतुरव्यात् ॥ ५५ ॥
कुण्ठीकृताशरकुलाधिपगर्वराशिः
खण्डीकरोतु भवतां कलुषाणि सेतुः ।
भारासहिष्णुरिव यस्य पयोधिरङ्गं
वीचीकरैर्विततशङ्कुनखैः क्षिणोति ॥ ५६ ॥
अह्नाय सेतुरशिवानि विहन्तु यत्र
सक्तेतरेतरतरङ्गमुखौ चकास्तः ।
वेलातिलङ्घनविधापणबन्धनाय
श्लिष्यत्परस्परकराविव सिन्धुराजौ ॥ ५७ ॥
सेतुर्मुदे भवतु वो जलमम्बुराशे-
र्वीरेण यत्करणकौतुकिना विभेजे ।
सीतावियोगशिखिरावणबाहुधाम्नोः
कर्तुं पृथक्प्रशमनामभिकाङ्क्षतेव ॥ ५८ ॥
विषं जगद्गुरोरदादयं पुरेति रुष्टयोः
सुवेलगन्धमादनस्मराभियातिमृत्ययोः ।
निधाय मध्यसीमनि प्रवृद्धतोयदर्गलां
विरौति वाहिनीपतिः श्रिये स सेतुरस्तु नः ॥ ५९ ॥
उदञ्चद्दोर्भ्यामुदधिलहरीभ्यामुभयतः
कृतासङ्गः सेतुः कवलयतु पापानि भवताम् ।
भृतक्षोणीकन्यापतिविजयनिःसाणयुगली-
रसत्पार्श्वद्वन्द्वावलितकरिराजन्यविहृतिः ॥ ६० ॥

दक्षाः संगतलोकपातकविधौ तादस्थ्यभाजो नृणां
चेतोभीतिविधायका मलिनतां संबिभ्रतो भूयसीम् ।
तुङ्गाः पातकराशयस्तनुभृतां भृ(भ)ङ्गा इवाम्भोनिधेः
सङ्गाद्यस्य विनिर्दलन्ति शतधा तस्मै नमः सेतवे ॥ ६१ ॥
श्रीमद्रामयशोदुकूलकलनावेमे नतिं मौलिना
कुर्मो गर्हितकर्मदग्धजनताजीवातवे सेतवे ।
शश्वद्यत्र विजृम्भतो रघुपतेः ख्यातिप्रतापाङ्कुरा-
न्व्यक्तान्मौक्तिकपद्मरागमिषतः सिञ्चन्निवाम्भोनिधिः ॥ ६२ ॥
मध्येवारिधि काञ्चनाचलमिलन्मध्या मही दृश्यते
पुंसां नौरिव कापि पुण्यपटली वाणिज्यलाभार्थिनाम् ।
लङ्का तन्निकटस्थितेव तरणिर्लब्धी तयोरन्तरे
सेतुः पाश इव स्फुरन्वितरतु श्रेयांसि भूयांसि वः ॥ ६३ ॥
वरुणमानवीचिकरलीलया मिथः
पृथुकम्बुकन्दुकमिह प्रहिण्वतोः ।
निहितेव यः स्फुरति यष्टिरन्तरे
सरिदीशयोः स नलसेतुरीक्ष्यताम् ॥ ६४ ॥
लङ्काभिव्याप्तिपाटीचटुलरघुवरोद्दामदोर्घामभार्ग-
स्त्रैलोक्यमासन्नाभद्दशवदनयशोरोधविष्कम्भकाण्डः ।
सेतुर्वः संतनोतु श्रियमुभयनदीबान्धवोपान्तलीला-
लोलत्कल्लोलमल्लद्विपयुगलसमीकार्गलीमध्यभित्तिः ॥ ६५ ॥
श्रीमत्कूर्मोरगेन्द्रक्षितिवलयमयैरादिमध्यान्तमार्गै-
रामचन्द्रे मूर्तिमम्भोनिधिवसनसमावेष्टयमानां दधाने ।
पीठे यद्गोमुखाग्रे कनकधरणिभृल्लिङ्गमाभाति तुङ्गं
पायाद्वस्तानपायात्सुकृतनरपतेर्जैत्रकेतुः स सेतुः ॥ ६६ ॥

धर्मकोटेस्तदा तस्य धर्मकोटिमभीप्सतः ।
कथमास्माश्रयोऽप्यासीत्कार्ये न प्रतिबन्धकः ॥ ६७ ॥

अयं पुनरधिरूढगन्धमादनं रतिबन्धुशासनमभिवन्द्य नुतिबन्धमौखरीमविन्दत ।

नलसेतुबन्धतटकेलिशालिने नतिरस्तु शैलतनयाविलासिने ।
सृजतीव यन्मकुटसिन्धुरब्धिना सहनर्मसंल्पनमूर्मिनिःस्वनैः ॥ ६८ ॥

यो वारिराशेरुदराच्चरङ्गमहोरगान्मौलिमृदोषधीशः ।
आकृष्य भूयस्त्यजतीव सोऽयमास्तां मनस्यादिविषापहारी ॥ ६९ ॥

यस्याट्टहासेन्दुरुचा पयोधिलीलां दधाने लवणाम्बुराशौ ।
निद्राणनारायणनर्म धत्ते सेतुः स मां पुंगवकेतुरव्यात् ॥ ७० ॥

रमतां हृदि रामनाथदेवो वितता वारि·········गेहे ।
श्रियमश्नुति सेतुबन्धरेखा शयितोर्वीधरचापनिर्विशेषा ॥ ७१ ॥

चण्डैः प्रगृह्य चलवीचिकरैर्नराणां
पापावलिं पृथुषु सेतुशिलातलेषु ।
यच्छासनेन परिपातयतीव सिन्धुः
सोऽयं ममास्तु हृदि सोमकलावतंसः ॥ ७२ ॥

व्याकीर्णविद्रुमजटावलयं विमुक्त-
फेनाट्टहासमवघूर्णितवीचिहस्तम् ।
संध्यासु यस्य नटनानुकृतिं समुद्रो
निर्माति शर्म वितनोतु स नीलकण्ठः ॥ ७३ ॥

आयात पातककृतो भवतामघानि
संक्षालयानि सहसेति यदग्रभागे ।
अम्भोधिरात्मभवसेतुविलङ्घनेन
सत्यापयन्निव चकास्ति मृडं तमीडे ॥ ७४ ॥

रामेश्वरो विजयते स्वदूर्मिहस्त-
पर्यस्तशुक्तिपटलीकपटेन यस्मै ।
चूडामणीकृतसुधांशुकलान्तराणि
विश्राणयन्निव विभाति तरङ्गमाली ॥ ७५ ॥

पादावनम्रजनपङ्कपरंपराणां
संक्षालनामिव समुद्रजलैर्विधातुम् ।
श्रीरामसेतुतटसीमनि वासलीला-
माम्रेडयन्घटयतां मुदमद्रिधन्वा ॥ ७६ ॥

मुक्ताविद्रुमपद्मरागपटलीमुख्योपदामन्तिके
न्यस्यन्नेत्य समुत्रिव प्रणयिनीनिर्मोचनाभ्यर्थनाम् ।
भूयो याति मुखे यदङ्कनिधिर्भृङ्ग किलापाकृतो
येन प्रत्यहमेधते स भगवानेणाङ्कचूडामणिः ॥ ७७ ॥

जानकीकरसमूढवालुकामूर्तये प्रथितराघवार्तये ।
रामनाथ इति नामशालिने शूलिने नटनशीलिने नमः ॥ ७८ ॥

तदनु पण्डितामण्डलः पाण्ड्यधरणीमण्डनायमानमुत्तरश्रीलासमु-सरमुपगम्य हालासनगरमगणेयगुणविशेषामशेषभुवनमातरमपि सवि-श्रीकुलमलयध्वजपरिश्रीशवल्लभामपरयुवतिदुर्लभाभिरङ्गजनृपालपुंगवन-क्तिभिरिव यशोजवृद्धिभिस्तिसृभिरुपशोभमानयौवनारम्भां विपुलसंरम्भ-विहितनिखिलदिग्विजययात्रावसरनेत्रातिथीभवत्त्रिपुरविरोधिसंनिधिति-रोहिततृतीयपयोधरभरां सपदि मीनाक्षीमध्यक्षयन्मणिपातपूर्वमयमभि-जातपथविहारिणीं वार्गीममाणीत् ।

हरमिव समास्थातुं विधाय वामतनमतो
रचयति कुचे वार्तीयीके भुजान्तरमञ्जनम् ।

सपदि विनतो लज्जासङ्गात्त्वदीयगवेषण-
प्रवण इव नः पायान्मीनाक्षि ते मुखचन्द्रमाः ॥ ७९ ॥
स्तनशिखरिणोः स्पर्धामुत्पाद्य तावकयोः पुरा
कुलमहिधरो दृष्ट्वा तस्थौ तृतीयकुचात्मना ।
अधिगतवतोः पश्चादैक्यं तयोः सविषादसौ
निजपरिभवं प्रायो निर्धार्य देवि तिरोदधे ॥ ८० ॥
तव गिरिसुते वक्षोजेषु त्रिषु स्मरशासिनो
नयनसरसीजातैर्नीतेषु सत्सु ... भक्तताम् ।
वहनघटनत्रासाल्लिल्ये तृतीयपयोधरः
समकुचददश्चिन्ता ... न्यादलीकविलोचनम् ॥ ८१ ॥
पुरहरकरामर्शत्रासेन भूधरनायक-
स्तव कुचयुगोपान्ते प्राप्य स्तनान्तरभूमिकाम् ।
भगवति तिरोभूतः क्वापि प्रतिक्षणभाविनी-
महह पुनराशङ्केशानस्य हस्तविमर्शनाम् ॥ ८२ ॥
भवति विमुखे धैर्ये पाणौ विमुञ्चति कार्मुकं
सुरभिलशरेऽप्याजौ स्वीकुर्वति प्रतिकूलताम् ।
परमवसरं लब्ध्वा पृथ्वीधरेन्द्रशरासनो
जननि भवतीमाविर्लज्जां करे जगृहे हरः ॥ ८३ ॥

इति सुमतिरयमभिदधानो विगलितोपमानसंकथां रूपसंपदमखिलजगदम्बिकाया विभावयन्पुनरिदमभाषत—

अम्ब कदम्बवनान्तरमन्दिरसंजातकेलिसंचारे ।
भूरि पुरवैरिलीलासाक्षिणि मीनाक्षि देहि वाग्देवीम् ॥ ८४ ॥
आचिकुरचरणपल्लवमनवद्यानां शिवे तवाङ्गानाम् ।

उपमां वदङ्गघन्यैरुपमानैः क इव नापराधी स्यात् ॥ ८५ ॥
तदपि भवदीयचिन्तासुकृतानि ····लब्धुमिच्छन्त्या ।
भक्त्या समाहितः परमयमारम्भः सवित्रि सहनीयः ॥ ८६ ॥
विक्षिप्तदक्षिणेतरकरपल्लवमन्यपाणिधृतकीरम् ।
किमपि करुणापयोधरधिदैवतमाविरस्तु मम चित्ते ॥ ८७ ॥
कुलगिरिकुमारिके तव कुन्तलपरिमुषितसंपदो मेघाः ।
क्रन्दन्ति नूनमेते क्षितिभृत्पादेषु कृतनिष्यन्दाः ॥ ८८ ॥
जडमपि दोषाकरमपि समधिककौटिल्यमपि सुधासूतिम् ।
शिरसा वहसि यदेषा जननि कलापक्षपातशैली ते ॥ ८९ ॥
आपाटलाधरच्छविबालारुणकिरणपरिचयात्किं वा ।
अनिशविकसरमास्ते पार्वति भवदीयवदनतामरसम् ॥ ९० ॥
कमलभवन्मुखमेदे कलयेदीशोऽपि देवि मीमांसाम् ।
एकत्र षट्पदावलिरितरत्र भ्रूलता न चेद्दृष्टा ॥ ९१ ॥
शशलक्ष्मणो विशिष्टं शफराक्षि मुखं तवेति मे धिषणा ।
यदिह विशेषकमिन्दोरसुलभममितैस्तपोभिरप्यास्ते ॥ ९२ ॥
तव जननि लोचनद्वयमाभाति मदारुणीकृतोपान्तम् ।
निजगतिनिरोधकारिणि कर्णयुगे किंचिदात्तरोषमिव ॥ ९३ ॥
शर्वाणि ते कटाक्षः शङ्के जगृहे नु कालकूटस्य ।
गलकलितोऽपि स विकृतिं न दिशति नाथं यदेष मोहयति ॥ ९४ ॥
श्यामापि विमलशीलां संततलोलापि संभृतस्थैर्याम् ।
गौरि कुटिलापि ऋज्वीं तनुते श्रियमानतेषु तव दृष्टिः ॥ ९५ ॥
तावकहसितविडम्बनसंभृतगाढागसां विधोर्मासाम् ।
संभाव्यते चकोरीचञ्चुसंदंशकोटिभिश्छेदम् ॥ ९६ ॥

दशनकिरणप्ररोहैस्तन्त्रीममृतैरिवाभिषिञ्चन्ती ।
श्लाघाचलितशिरस्कं गायति शश्वद्यशांसि कामारेः ॥ ९७ ॥
भवदीयकण्ठनालीपरिवादिन्यामलीकदक्कान्ते ।
तन्त्रीगु·····················देयत माङ्गल्यहेमसूत्राणि ॥ ९८ ॥
हालाहलानलाकुलहरगलसंतापकन्दलीहरणात् ।
ब्रूमो भुजद्वयीं तव तनुरुचिममृणालरज्जुयुगलीति ॥ ९९ ॥
कलयामि····················ननि श्यामो यदंशुसंदोहः ।
मूर्च्छति कपोलमूले मङ्गलदूर्वावतंसमतिदायी ॥ १०० ॥
परिणतदाडिमबीजभ्रमचुम्बितपद्मरागमणिमुद्रम् ।
विभ्रमशुकमालोक्य स्मेरमुखीं त्वां भजामि मीनाक्षि ॥ १०१ ॥
आनन्दपारवश्यादपि विस्मृतमन्तरान्तरा गेयम् ।
हैमवति यद्गिरा पुनरनुसंधत्ते स मां शुकः पायात् ॥ १०२ ॥
अङ्गुलिभिरम्ब तन्त्रीताडनसमये तव स्फुरन्तीभिः ।
संगीतविभवसंभृतपल्लवनिवहेव भासते वीणा ॥ १०३ ॥
माभूदयं विलीनो गीतिरसेनेति किं नु मीनाक्षि ।
कुचगिरिमलाबुरुद्धं कुरुषे वीणाविनोदवेलायाम् ॥ १०४ ॥
मध्येगानसुधाम्बुधिमज्जनमभिशङ्कय किं नु वा धन्ये ।
वीणावादनकेलिषु कलयसि कुचयोरलाबुविन्यासम् ॥ १०५ ॥
त्वं वल्लकी च देवि द्वे सख्यौ कृतपरस्पराश्लेषे ।
चारुस्वने भवत्यौ सृजत इवान्योन्यकेलिसंलापम् ॥ १०६ ॥
स्फीते मदःप्रवाहे मज्जनलीलाकृतः स्मरेभस्य ।
उत्पतिताविव कुम्भावुरसिजभारौ तवावभासेते ॥ १०७ ॥
तव तरुणि मानमायी कोऽपि न रोमालिरस्य मणियष्टिः ।

न कुचौ करण्डयुग्मं मौक्तिकमाला न कन्दुकश्रेणिः ॥ १०८ ॥
शिशुतां विजित्य मध्यमसीम्नि निखातो नवेन तरुणिम्ना ।
रोमलतिकात्मना तव राजति जम्भारिमणिजयस्तम्भः ॥ १०९ ॥
कुचगिरिचरद्ध्वाश्रयकरिपातनजातकौतुको मदनः ।
तावकगभीरनाभीदम्भादम्ब ध्रुवं चकार बिलम् ॥ ११० ॥
कुचयुगलभारपीडा कुरुते तनुतां तवावलग्नस्य ।
अविवेकिनः समुन्नतिरन्तिकभाजां विपादनायैव ॥ १११ ॥
त्रिवलीमयेन यौवनदर्वीकरवेष्टनेन किमपर्णे ।
भवदीयतनुपटीरव्रततीमध्यो विगाहते तनुताम् ॥ ११२ ॥
कथमतितरां कठोरैः करद्विशिरःकदलिकाण्डतूणीरैः ।
जननि जघनोरुजङ्घं तुलयन्ति धुतोपमानसङ्गं ते ॥ ११३ ॥
भवगद्दिपि तव पदाभ्यामिदमधरीकृतमिति ध्रुवं वेधाः ।
कलयति कमलमधस्तात्सर्वे कुर्वन्ति सत्समाचरितम् ॥ ११४ ॥
नखरनिकरच्छलोदितनूपुरहीरोपलप्रतिच्छायाः ।
अङ्गुलिदलापदेशाद्भान्ति भवचरणकिरणनिष्यन्दाः ॥ ११५ ॥
कमलकलहोद्यमो वा हिमगिरिहेलाविधानवाञ्छा वा ।
यमिहृदयवारिजक्षितिकलना वा तव पदं करोत्यरुणम् ॥ ११६ ॥
हंसास्त्वया मदालसविभ्रमगत्या विभीषितस्वान्ताः ।
मातः पयोदमालां प्रेक्ष्य भवच्छद्मया पलायन्ते ॥ ११७ ॥
निर्माय निर्मले तव केवलशृङ्गारकन्दलैरङ्गम् ।
उडुराजखण्डमौलेरुपदीकुरुते स किं मनोजन्मा ॥ ११८ ॥
श्रुतिभ्रमविनोदिभिः शुकरवैरभिव्यक्तया
पुरारिगुणसंपदा पुलकितैकगण्डस्थलम् ।

कदम्बविपिनान्तरे कलितसंनिधानं चिरा-
न्महः किमपि दृश्यते मरकतोपलश्यामलम् ॥ ११९ ॥

अनन्तरमुपसृत्य सुन्दरेशमारचितसंनतिरिदममन्यत्—
अभीष्टसिद्ध्यै हरिणाङ्कशेखरं विनौमि हालास्यपुरीविहारिणम् ।
विभोश्चतुःषष्टिविलासकारिणः कियन्मदीयावनकेलिकौशलम् ॥१२०॥
जरद्गवारोहणशीलिना त्वया कदर्थ्यते हन्त नरे(गे)न्द्रकन्यका ।
हयावलीविक्रयिणस्तवेश किं तुरङ्गमः कोऽपि बभूव दुर्लभः ॥१२१॥
गिरिश पाणिषु माधुरयोषितां वलयभूषणमर्पयता त्वया ।
शफरदृक्करपल्लवसंपदा कथय तेषु कदापि किमीक्षिता ॥ १२२ ॥
उत्कूलसिन्धूदकरोधहेतुमृत्क्षेपकर्मावसरे विनम्रात् ।
संसेत गङ्गा यदि मस्तकाचे का वा दशा स्यान्मधुरानगर्याः ॥ १२३ ॥
उरसिरुहत्रयरूपामुपहृत्य तव त्रिवर्गसंपत्तिम् ।
अजनि शफरेक्षणा स्वयमानन्दघनापवर्गसंसिद्धिः ॥ १२४ ॥

अथ निर्गत्य मधुरापुरादधिगत्य च कवेरजां समरमृगयादलितदनुजसारङ्गयूथमपि श्रीरङ्गनाथं परिकल्पितपूजापुण्यततिमपि गजारण्यपतिं चिरमुपास्य निःसृतः सहचरलोकमवलोक्य वाक्यमिदमाख्यातवानवनीसुरशाकरः ।

कलशार्णवान्तरङ्गं कावेरीसङ्गि मन्महे रङ्गम् ।
यदिह घनपीनतुङ्गे पुरुषो निद्राति भोगिपर्यङ्के ॥ १२५ ॥

चारुकवेरजाशरसमीरणपारणया
पोषघने शयान भुजगेशमहाशयने ।
श्रीमहिलामनोज जलदामलधामनिधे
त्वं गुरु मङ्गलं मम तरङ्गय रङ्गपते ॥ १२६ ॥

हृद्यमरुद्वृधाहृदयवर्तनसक्तमते
प्रौढगजाटवीनटनपाटवरूढरुचे ।
संभृतसंपदा विहितकम्बुविडम्बनया
साधय बोधय माशु मम चेतसि भूतपते ॥ १२७ ॥
अज्ञातापचयक्रमं द्विजवरैरास्वाद्यमाने रसे-
ऽप्यर्घं वारिदनीलमर्घमुदयन्मार्तण्डबिम्बारुणम् ।
मूले सह्यकुमारिकातटपरिष्कारस्य जम्बूतरो-
रद्राक्षं फलमेकमीक्षणकृतामश्रान्ततृप्त्यावहम् ॥ १२८ ॥
संसारी स्यन्दनी वा जलधिरशनया लोचनी शेखरी वा
नेत्रा नीलोत्पलानामुदधिपरिवृढेनाल्यी तूणवान्वा ।
पर्यङ्की कङ्कणी वा फणिधरपतिना सह्यभूभृत्कुमारी-
मध्यालंकारलीलावसतिरवतु मां देवतासार्वभौमः ॥ १२९ ॥
वृद्धाचलाधिपमुपास्य ततो विपश्चि-
दाराध्य शोणगिरिसन्निनमङ्गजारिम् ।
नत्वा विरिञ्चिपुरनायकमप्ययासी-
न्न्यग्रोधकाननपुरीं निजवासभूमिम् ॥ १३० ॥
अनेकतीर्थाटनवैभवेन समापतन्तीं सशरीरबन्धाम् ।
कांचित्तपःसिद्धिमिवैष कन्यामन्यां महीयानथ पर्यणैषीत् ॥१३१॥
अनवगुणकलापैरन्यनारीदुरापै-
रनुसृतनिजचित्तं हैमवत्योरिवेशः ।
द्वयमिदमनुरुन्धन्दक्षिणः सारसाक्ष्यो-
रधित मुहुरमान्तीमन्तरानन्दवृद्धिम् ॥ १३२ ॥
इति समरपुंगवकृतौ यात्राप्रबन्धचम्प्वाख्ये पञ्चम आश्वासः ॥

षष्ठ आश्वासः ।

ताभ्यामसौ धर्ममणूदरीभ्यां समाचरन्संशयगोचरेषु ।
निर्धारणाय श्रुतिनिर्विशेषं प्रमाणमासीत्परमङ्गभाजाम् ॥ १ ॥
तस्य तीर्थभजनोचितयात्रामादिशन्निव सुदीधितिकस्य ।
स्मेरपाटलपरीमलवीचीमोदितालिमुखरः समयोऽभूत् ॥ २ ॥
मल्लिकाकुसुममण्डलगौरो मारबाहुमदमान्द्यविधायी ।
दीप्तचण्डकरदीधितिरागात्कालकाल इव कश्चिदनेहाः ॥ ३ ॥
ग्रीष्मसंज्वरकृतामतिपीडामब्जिनीपतिरिवासहमानः ।
मेदुराभविरतं मिहिकाभिर्विश्रवःसुतदिशं विजगाहे ॥ ४ ॥
उत्क्षिपद्भिरटवीतरुकाण्डानुद्भटैरपरदिक्पवमानैः ।
भ्रमरंहसि पतङ्गशताङ्गे द्राघिमानमलभन्त दिनानि ॥ ५ ॥
मेदुरे करसहस्रनिपीतैर्मेदिनीतलजलैरहिमांशौ ।
भारकुण्ठितजवै रथवाहैः प्रादुरास गरिमा दिवसानाम् ॥ ६ ॥
व्योम्नि दावशिखिधूमवितानैर्मांसले खरमरीचिहयानाम् ।
मार्गमार्गणकृतातिविलम्बाद्दीर्घतां समजय(गम)न्दिवसानि ॥ ७ ॥
अस्फुरच्छिखरिगह्वरगर्भव्यापिहेतिरटवीहुतवाहः ।
उद्गतैरिव विशन्निजधूमैरुद्भवं जलमुचामभिशङ्कय ॥ ८ ॥
भाविवैद्युतलतापरिणत्यै बीजसंततिरिव प्रविकीर्णा ।
व्योमसीम्नि विपिनज्वलनानां विस्फुलिङ्गपटली विजजृम्भे ॥ ९ ॥
शोषितेष्विह जलेषु नितान्तं शेषलोकसलिलान्यपि पातुम् ।
दारुणैर्वसुमती करजालैर्दारितेव तपनेन चकाल ॥ १० ॥
प्रस्थितेन मधुमासनृपेण प्रापिता वनमहीशिबिराणि ।
पावकावलिरिव प्रचकाशे पाटलीकुसुमकोरकपङ्क्तिः ॥ ११ ॥
अंशुमालिकपिशाम्बरमध्ये व्यक्तिभाजि मधुवैरिणि काले ।

अङ्गनाः कलिलमम्बु सरस्याः कुर्वते स कुचकुङ्कुमपङ्कैः ।
रञ्जयन्ति विदुषामिव भावैराशयं किमु जलस्य मृगाक्ष्यः ॥ २४ ॥
पादयावकमुरोजपटीरं चक्षुरञ्जनमपि क्षपयन्तम् ।
वीक्ष्य रोषविवशा इव हस्तैस्ताडयन्ति वनिताः स तटाकम् ॥ २५ ॥
कान्तयन्त्रकरवारिभरेण प्लाविते सति पयोधरकुम्मे ।
हृद्गतो मृगदृशां मदनेभः खेदमातपकृतं विससर्ज ॥ २६ ॥
अक्षमा अपि विहर्तुमगाधे कामिनां करगृहीतवलग्नाः ।
बालिकाः प्रसृतपाणिपदाब्जं पाथसि प्लवननर्म वितेनुः ॥ २७ ॥
कैशिके सलिलसंगिनि तासां कान्तचित्तमजनिष्ट रसार्द्रम् ।
शुष्यति प्रचितशोषणमस्त्रैराङ्गजैर्नियमिते च निबद्धम् ॥ २८ ॥
नीलकुन्तलनियन्त्रितमल्लीसूनकन्दुकभरा सुदृगाली ।
वारिदोदरवलद्विधुबिम्बामावलिं क्षणरुचामनुचक्रे ॥ २९ ॥
अथैष पित्रोरमितैस्तपोभरैरुपेयुषोः स्वर्गमुपार्जितैः स्वयम् ।
गयाशिरःसीमनि कृत्यमास्तिकः स्वधर्म इत्याचरितुं समैहत ॥ ३० ॥
धुसिन्धुकाशीतदधीश्वरेषु भारम्य या बाल्यममुष्य भक्तिः ।
करावलम्बप्रतिपादनं सा गयाप्रयाणाभिरतेरतानीत् ॥ ३१ ॥

शुभे शुभे स निरगाद्विदितः सुरेन्द्र-
संतर्पणः सहजनिर्मलशीलशाली ।
दुष्कर्मवर्मितजनागमदूषितानि
तीर्थानि पावयितुकाम इवाखिलानि ॥ ३२ ॥

बलिभोजिबकोटयोर्जवात्प्रतिपत्त्याटनयोः प्रतिक्षणम् ।
किरणच्छलतोऽसितार्जुने किमभातां पुरतोऽस्य निम्नगे ॥ ३३ ॥
अनुपदमपरस्यदयमपसव्यपार्श्वतः सहसा विनिःसृतं धरणीतलादुपरि

बाहुमध्यमादनतितुङ्गे नभसि विहितचङ्क्रमतया संनिकृष्टोदयामिष्ट-......मनक्षरमाचक्षाणमदक्षिणभागविटपिशाखाशिखरविरचितोपवेश-तया भजनीयदेशभाविनीमञ्चितामुन्नतिमभिव्यञ्जयन्तं कमपि खञ्जरीटकखगम्।

अम्बरे मण्डलभ्रान्तिमपदिश्य गरुत्मतः।
तमागतयतस्त्रातुं हरेश्चक्रमदृश्यत॥ ३४॥

उल्लीढमाणिक्यमरीचिकोर्मिहल्लीसल्लीलरुचछवि हरङ्काद्री।
वल्लीसलं धाम वल्लीन्द्रलोकहल्लीनमेकं मतिमाननंसीत्॥ ३५॥

स्मितस्य मध्ये शिवयोर्विभाति वक्त्रावली यस्य समं तदास्यैः।
बिम्बालिरिन्दोरिव भानुमालिस्पर्धाभृतद्वादशविमहस्य॥ ३६॥

अभिवन्द्य च तं भगवन्तमिदं नवनमतानीत्।

गन्धश्रेणीसान्द्रकल्हारचूडं मन्दस्मेरोदारवक्त्रारविन्दम्।
अन्तर्वाणिध्येयमाम्नायगेयं वन्दस्वैनं वाणि वल्लीसहायम्॥ ३७॥

दीनपालनमहाव्रतक्रतौ दीक्षितेयमधिहल्लकाचलम्।
वैनतेयतनयाधिरोहिणी वासना विहरते षडानना॥ ३८॥

कालिकागिरिशयोगसाधितं गाढमग्निजठरे समाहितम्।
गालितं पयसि सौरसैन्धवे काञ्चनीकृतनराटवि रुचा॥ ३९॥

शीलितोपचयकृत्तिकापयःस्वीकृतिप्रकटितातिवैभवम्।
व्यालिहामि मनसा भवामये मञ्जुतां किमपि पारदं रसम्॥ ४०॥

हरेश्वरादेकगुरुप्रवृत्तेरौपलभा............रीरितार्थः।
कल्हारशैलाधिपतिं कथं वा मज्जन्ति संदंशितपादुमुख्यम्॥ ४१॥

कनीनिकांशुप्रथिमाञ्जनाभा षडाननी भाति षडाननस्य।
अम्भोरुहश्रेणिरिवासिताब्जदलस्रजा गाढतरं निबद्धा॥ ४२॥

त्रिसंध्यमाविष्कृतरक्तसंध्यके धराधरेऽस्मिन्निदमन्यदद्भुतम् ।
यदेकनालोपरि शश्वदीक्ष्यते समग्रबोधाकलिता षडम्बुजी ॥ ४३ ॥
कलापिनीनां नटनान्तरेषु कपोल[दो]दोलायितकुण्डलानि ।
नालीकसंदोहनटन्मिलिन्दपालीकनन्नूपुरशोभितानि ॥ ४४ ॥
कह्लारमाघ्रातुमिवेक्षणाभ्यां गाढावलीढश्रवणान्तिकानि ।
नेत्रद्वयीसीमनिबद्धसेतुनर्मस्पृशा नासिकयोज्ज्वलानि ॥ ४५ ॥
न्यस्तस्य द्वन्दोषनिवारणाय बिन्दोः सगर्वं तिलकं वहन्ति ।
प्रियाधरोष्ठामृतपारणायामुच्चैरहंपूर्विकया युतानि ॥ ४६ ॥
उपासकेभ्यो युगपत्प्रणीतषड्दर्शिनीव्याकृतिसंभ्रमाणि ।
कह्लारसौरभ्यघने कपोले स्वैरं शिवाभ्यां कृतचुम्बनानि ॥ ४७ ॥
रसाभिलाषेण रहः प्रियाभ्यां पर्यायपीताधरपल्लवानि ।
धन्यो जनः पश्यति तारकारेर्मुखानि मुग्धस्मितकन्दलानि ॥ ४८ ॥
कुमारसीडे गुरुगर्वयोगादुपोढसंरम्भमुपेत्य यस्य ।
विलासहासेन भवान्विचेष्टः शक्रो जयस्तम्भ इवावतस्थे ॥ ४९ ॥
अहरलङ्घ्यविधेयशतस्य वा निशि निषेवितत्तल्पतलस्य वा ।
उपनिषन्मुखवेद्यमुदेतु मे मनसि षण्मुखवारिरुहं महः ॥ ५० ॥
नीलावनीभृन्निमसौरिथाटीलुलायकोलाहलनुन्नधैर्ये ।
काले सरामः करुणाभिरामविलोकनं तारकवैरिणं तम् ॥ ५१ ॥
वल्लीवक्षारविन्दे मदकलमधुपव्रातसंपातरीत्या
तुल्यानां नृम्भणानामहमहमिकया गुम्फने दुर्निवारैः ।
दृग्धाराद्वावयद्भिर्दिशि दिशि······पङ्क्तिमिन्दीवराणां
कल्याणं वः कटाक्षैः कलयतु करुणाशालिभिः कार्तिकेयः ॥५२॥

सरसकलया चात्रेः संतानरत्नचिरन्तना-
नवचरितान्याजङ्गेगीयसे क्षितिनायकान् ॥ ६० ॥
जनितनलिनीशङ्कावेशे हरिन्मणिकुट्टिमे
शशधरकलामुद्बिम्बां निशासु समंततः ।
बिसधिषणया केलीहंसाः स्पृशन्ति मुखाञ्चलैः
प्रतिबुधगृहं यत्तन्माकप्रभो तव वैभवम् ॥ ६१ ॥
श्रीमन्माकक्षितिधर भवत्कीर्तिशैलूषयोषा
मेरुस्तम्भे भ्रमणनटनप्रक्रियां संविधत्ते ।
तस्यास्ताद्दग्विलसितजुषो रत्नताटङ्कभूषा-
युग्मं तिग्मच्छविरिति शशील्यम्बरे बम्भ्रमीति ॥ ६२ ॥
चक्राणां विदधाति सोऽतिकदनं तेषां शरण्यस्त्वयं
राजा विष्णुपदाक्रमं वितनुते सोऽयं तु तस्याधिकः ।
आस्ते सोऽहिमयैकभाजनमयं तस्यानभिज्ञस्थिति
त्यक्त्वा तं परिकर्ममौक्तिकमिषात्त्वामेव ताराः श्रिताः ॥ ६३ ॥
तव माकविभो धराधिपैरवलेपादकृताभिवन्दनैः ।
इह दिव्यपि चानुभूयते बहुशालीपरिरम्भसंभ्रमः ॥ ६४ ॥
पार्श्ववर्तिजनताप्रतिबिम्बव्याजतो विमतराजसमाजम् ।
सङ्गरे कवलितं किल धत्ते सास्त्र माक तव पाणिकृपाणः ॥ ६५ ॥
वमथुनिकरेण वसुधां सिञ्चति माकनृप तव गजश्रेणी ।
आत्मपदाहतिलीलानिर्मितमूर्छानिवारणायेव ॥ ६६ ॥
श्रीमाकक्षितिपालशेखर भवद्वेतण्डकर्णानिलो
नेष्यत्याशु कुतोऽपि तूलपटलीरीत्या दरिद्रारणान् ।

8252
आलोच्यैवमचञ्चलस्थितिकृते तेषां किमम्भोजभूः ।
क्षोणीमण्डलमारमेव सततं कुम्भस्थलीषु न्यधात् ॥ ६७ ॥
घाटीहेलासु घोटीखुरपुटदलितक्षुण्णरेणूपगूढै-
र्दानैर्जम्यालितासु त्रिदशकरटिनां गण्डभित्तिस्थलीषु ।
रुमा नीलारविन्दच्छदरुचिरलिनां घोरणी कज्जलेन ।
व्यालिप्ता जैत्रवर्णावलिरिव भवतो भासते भाकभूप ॥ ६८ ॥
अध्यासीना समन्तात्क्षितिभरणकृतामावलिः सिन्धुराणां ।
वातैरश्रान्तलोलश्रवणपुटमहातालवृन्तोपजातैः ।
काष्ठानामन्तराले किमपि विसरतस्त्वत्प्रतापानलस्य
प्रायः संधुक्षणानि प्रणयति नितरां भाकराज क्षितीन्द्र ॥६९॥
विपक्षलक्ष्मीः क्रियते त्वया महीवराहवन्दी प्रमदासमञ्जसा ।
रिपुं च भाकेन्द्र करोषि किंकरं वराहवं दीप्रमदासमञ्जसा ॥७०॥
प्रकल्पते त्वत्करवालयष्टी रविप्रभावारिजयापनाय ।
न हि प्रवर्तेत कदापि लोके रविप्रभा वारिजयापनाय ॥ ७१ ॥
इह महिमा कनकपटः पटुघटित····ठा सास्वभाक नकपटः ।
विहरति मानवलोके विलसत्कारुण्यवीचिमानवलोके ॥ ७२ ॥
पापनृकण्ठीरवतः प्रथितादुदितं दिशासु कण्ठीरवतः ।
एत्य धरा भाकेशं हृप्यति हटकृष्टवैरिरामाकेशम् ॥ ७३ ॥
वारिजनाभी राजति सोऽयं कृतस्तवारिजनाभीः ।
जहिहि स्कन्धावारे वसतिं तरसा दिगन्तिकं धावारे ॥ ७४ ।
हेमाकल्प क्षमाकण्ठकहरपटिमा कल्परामाकटाक्ष-
स्तोमार्कापः सुमार्कर्कशमणितिलमा कथं वर्ण्यतेऽसौ ।

क्ष्माकर्पूरभ्रमाकल्पनलटहयशःप्रौढिमा कर्मरूढ-

स्थेमा कारुण्यसीमा कनदनघगुणो गाकराजक्षितीन्द्रः ॥७५॥

अनन्तरमयमवनिभृदन्तिकादभिमुखमापतद्भिरागच्छत सरयमाशिषो वदत भूपतेः श्रीमदवलोकनकुतूहली नृपतिरयमास्त इति निवेदयद्भिरावसरिकपुरुषैरावेद्यमानसरणिरवगाह्य धरणीशमन्दिरमतिलङ्घ्य कतिचिदपि कक्ष्या(क्षा)न्तराणि कविबुधबन्धुसचिवमिश्रसामन्तमण्डलीशोभिनि काञ्चनास्थानमण्डपे मणिमयचतुस्तम्भमध्यमवितर्दिकायामतिमृदुलतूलमालिकामांसलममृतफेनपटलीविनिर्मलमादिपुरुषमिव शेषमास्तरणविशेषमध्यासीनं वारविलासिनीकरकमलडो(दो)लायमानचामरद्वितयभासुरपार्श्वभागतया कलशजलधियुगलीकल्लोलयुगला""रुल्लसन्तमरविन्दिनीबन्धुमपह(स)न्तं कौसुम्भपटखण्डपरिकलितमालतीमसवशालिना मौलिबन्धेन संध्यामयूखसंवलिततारकमम्बरतलैकदेशं विडम्बयन्तमस्तोककुङ्कुमस्थासकपिशङ्गमरीचितरङ्गितां मूर्तिमावृण्वता कण्ठाभरणमुक्ताफलदीप्तिवृन्देन मन्दाकिनीपूरपतनगौरवपुषं सुमेरुमवधीरयन्तं पीतवसनपरिपीतकटिमदेशतया पुष्करजालसंवृतनितम्बभूमिमुदयक्ष्माभृतमधिक्षिपन्तं कलकस्पशालिनः किसलयान्तरालकन्दलितेन कुसुमकोरकेणेव कुरुविन्दमध्यवर्तिना कुलिशोपलेन परिशोभमानमहं वीरकङ्कणं भणितमसीमनि महनीयमुद्वहन्तं मकरध्वजमिव मार्गणोपदर्शितसौमनसं पाकशासनमिव मतिरोधिबलविभेदनं पुरवैरिमित्रमिव समस्ताभिलषितपूरणधुरीणसंनिधानं द्वितीयहरमिवातृतीयलोचनमन्यमिव शतमन्युमितरमिव वदान्यपादपमपरमिव कुसुमाकरमत्रिकुलपवित्रीकरणकुशलचरित्रसंपदं कोनाम्मागर्भकुञ्जगृहसंचारकेलिपञ्चाननं पापजगतीपतिप्राचीनसुकृतपरिपाकं गाकनरलोकनायकमवलोकयन्मनसैवमकरोत्।

यो भोगिप्रवरोऽप्यजिह्मचरितः श्रीशोऽपि हृष्यद्वृषो
भास्वानप्यरिदुःसहः कुवलयाधीशोऽप्यदोषाकरः ।
सर्वज्ञोऽप्यनलीकदृष्टिरचलोऽप्यक्षीणपक्षावलिः
सोऽयं माकनृपो विचित्रमहिमा स्वैरं विजेजीयते ॥ ७६ ॥

तदनु संमदादुत्थाय पार्थिववरिष्ठेन समुचितासन्नविष्टरे समुपवेशितोऽयमतिविचक्षणो दक्षिणमुद्यम्य हस्तं नृपकुलमणेरस्य नमदखिलसामन्तभूपतेराशिषं प्रायुङ्क्त ।

कल्याणाकर माकराज भवते कारुण्यसंशीलना-
द्रार्द्रैरेव जनार्दनो वितरतादालोकनैः संपदम् ।
पारावारसुतासनाथममितो वाहान्तरान्तःपुरं
दोष्णां यस्य चतुष्टयी चिरधृतैः पातीव दिव्यायुधैः ॥ ७७ ॥
लक्ष्मीनित्यविहारकैटभरिपो चक्रावलीरञ्जन-
च्छायावल्लभ कीर्तिवृद्धिकलनाधाराधराभ्यागम ।
दोषापोषणपूर्णचन्द्र सुमनोविस्फूर्तिपुष्पाकर
श्रीव(म)न्साल्वकुमार माक भवतः श्रेयांसि संप्रार्थये ॥७८॥
सकलभवद्गुणसङ्घश्लाघाचातुर्यविश्रुतिकलनायाम् ।
जगति फणिराज एकः शिष्यत इत्येव शेषतां धत्ते ॥ ७९ ॥
पारं भवद्गुणौघानां वाणी भजतु मे कथम् ।
अपर्याप्तस्थितिर्येषामपि ब्रह्माण्डमण्डलः ॥ ८० ॥
तदपास्य भवद्गुणावलीस्तवघाटीरुचिमेतदद्य नः ।
पृथिवीश भृशं निवेदने प्रकृतार्थस्य मनः प्रवर्तते ॥ ८१ ॥
स्थितिगुप्तिमलब्धसंगतिं क्षितिपालाधिगमे फलं विदुः ।
मनुजेशधुरीण मादृशामुचितं तेन तवोपसर्पणम् ॥ ८२ ॥

भुवि ते तु बुधैरवस्थितैरनवाप्तं न किमप्यवेक्षते ।
अपहाय पुरा कृताधिकं सुकृतं दुष्कृतशोधनक्षमम् ॥ ८३ ॥
तदिमां मनुजादिबन्धुतां तव पार्श्वे विनिवेश्य सांप्रतम् ।
अविमुक्तमुपासितुं व(रै)रविमुक्तं वयमाद्रियामहे ॥ ८४ ॥
परिपाहि मदीयबान्धवान्विषये ते विहितक्षितीनिति ।
कथनं खलु सिद्धसाधनं क्षितिसंत्राणकृतस्तयान्तिके ॥ ८५ ॥

इति तमभिलपन्तं हृष्टचेता नरेन्द्रो
भृतमुदमुपचारैः प्राहिणोदत्युदारैः ।
पथि खलु विदधानो भावबन्धं विशुद्धे-
र्बलवदिह सपर्याभाजनं कस्य न स्यात् ॥ ८६ ॥

अथ विनिर्गत्य निःशङ्कदुर्गभुवो निखिलदुर्गतजनसर्गतरोरनर्गलशौर्यविसारितभार्गवस्य भर्गतनुभवस्येव दुर्गाप्रसादलब्धविविधाभिलषितवर्गस्य भोगिवरनिराकृतिपटुविवेकशालिनो माकराजमहीपाकशासनस्य सुजनतातिरेकमनुचिन्त्य मुहुर्मुहुर्मुदमनुसंदधानस्तदयलम्बिभिरेव वचनगुम्भैरनुचरसमाजमपि सभाजयन्सरोजलोचन इव सहचरीद्वयेन कियद्दूरमिव गत्वा स लब्धवर्णः सुवर्णमुखरीं निर्वर्णयन्निदमवर्णयत् । इयं खलु

हुंकृत्य गृध्रनिनदैरुपगृह्य वीची-
हस्तैः शिशूनिव जनानदसीयपङ्कम् ।
प्रक्षाल्य हंसरसितैः परिसान्त्वयन्ती
मोदं प्रसूरिव मुहुर्मुहुरातनोति ॥ ८७ ॥

उत्तरेण सरिदुत्तमामिमां तुङ्गशृङ्गदलितत्रुसिन्धुना ।
पक्षुपोऽदया चिराय नो भूयते भुजगराजभूभृता ॥ ८८ ॥

अत्र कुञ्जगृहासीनकेलिकाराङ्कलालिताः ।
विष्णोः कर्माणि गायन्ति विद्याधरमृगीदृशः ॥ ८९ ॥

अहो वृषधरमहीपतेरमुष्य महिमा ।

पङ्कपनीतैरिह सत्पसूनैः कुणिः सजो गुम्भनमातनोति ।
अम्भोजनामस्य कथामवाचा प्रस्तूयमानां बधिरः शृणोति ॥९०॥

अथ तदानीं

पद्मासद्मायमाने मणिमुरसि वहन्कौस्तुभं वास्तुभूमि-
र्भासामासारदानोन्मुखघनसुषमागर्वनिर्वापिकानाम् ।
स्तुत्यः श्रुत्यावलीभिर्नियमघनजनस्वान्तकान्तारलील-
कुम्भी कुम्भीनसाद्रेरयितरमुनालोकि लोकैकनेता ॥ ९१ ॥

असौ पुनरुरसा विशङ्कटेन विधृतवनमालिकं वेङ्कचे(टे)शमभिवन्ध निर्मलमनाः सपरितोषमिदमभाषत ।

साधूनां हृदयान्तरालसरणौ पुण्यान्यरिष्कारतां
कुक्षेः सीमनि दर्शनीयविभवां कुर्वञ्जगन्मण्डलीम् ।
आरुह्याञ्जनभूभृतो निजतनुच्छाया····रं स्वर्थय-
न्कोऽप्यास्ते मणिरिन्दिराकुचतटीशाणोपलोत्तेजितः ॥ ९२ ॥

अक्ष्णेन्दीवरयोरनङ्गशरयोरुत्तेजिते यद्दृशौ
मञ्चो यस्य समस्तशब्दकुहनामाणिक्यशाणोपलः ।
यन्नामीसरणिश्च सूक्तिजननीश्रूपदस्थायिनी
पायान्मां हृदयंगमसरकरुणातत्वं तदेतन्महः ॥ ९३ ॥

अञ्जनाचल······सर्वैरपि जनैरयम् ।
तटे गुहतटाकस्य मुकुन्दो मुहुरीक्ष्यते ॥ ९४ ॥

अवतंसेन विदुषां भवनंसे ततोऽमुना ।
सामिपुष्करिणीतीरभूमिभूषामणिः·····॥ ९५ ॥

अद्रिप्रभिन्नतटहाटकशैलशृङ्गरिङ्गद्रजोनिचयकुङ्कुमलिप्तगात्रः ।
घोणाहताम्बुनिधिदुन्दुभिघोषहृष्टः पायान्महीपरिणयाभिमुखो (वराहः) ॥

अम्भोनिधेरलघुनिश्वसिताभिषङ्गाद्भ्राम्यतो भ्रमिविलोकनकैतवेन ।
पृथ्वीपुरःप्रणयिनोचितभूपरीक्षां कुर्वन्निवादिमकिटिः कुरुतां मुदं नः ॥

(व्या)धूतदेहरभसव्यपसार्यमाणा-
माशासु वारिलहरीमपदिश्य सिन्धोः ।
जीयात्स्वजन्मिजसमागमभाविपृथ्वी-
व्रीडापनोदनतिरस्करिणीं वराहः ॥ ९८ ॥

आद्यं नमामि············भजन्समुद्रो
यद्रोमकोटिषु कुशाग्रहिमाम्बुरीतिम् ।
तत्कालसंगतधरापरिरम्भकर्म-
घर्मोदबिन्दुविहृतिं घटयांबभूव ॥ ९९ ॥

अम्भोधि कूल············चोरदैत्य-
मुक्ताक्षतिप्रभवमोदपरंपराभिः ।
भूदारतां प्रकटयन्पुरुषः पुराण-
स्तपादृशीमिह तरङ्गयतु श्रियं वः ॥ १०० ॥

कोलस्तनोतु कुशलानि चिरंतनो मे
येन क्षितौ प्रथममीषदुदञ्चितायाम् ।
असा विषादविगमाच्छ्वसितैरिवाब्धे-
रहाय बुद्बुदकदम्बकमाविरासीत् ॥ १०१ ॥

आधारधुर्यं जगदण्डकपालयन्ति
पाथोमिषेण फणिमन्दिरमण्डपस्य ।
उर्वीशिलामुपरि निक्षिपता व्यतानि
येनाम्बुमानमिव तेन वयं सनाथाः ॥ १०२ ॥

भ्रान्तक्षरज्जलधिवारिभरामुदस्य-
न्घोणाञ्चलेन धरणीं कुहनावराहः ।
तादृक्कृतिव्यतिकरश्रमवारणाय
धारागृहान्तरमिवाधिगतः पुनातु ॥ १०३ ॥

मह्यं शुभानि विदधातु महावराहो
दंष्ट्राहितेन विलसन्वलयेन धात्र्याः ।
संरक्षणादिव चराचरमण्डलीना-
मासादितेन महतातपवारणेन ॥ १०४ ॥

अङ्कं महीवरतनोरधिरोपिताया
व्यापारयन्निजदृशा वदनारविन्दे ।
आद्यः पुमानमथमुद्रिकयादसीय-
मस्यन्हठोद्धरणभीतिमिवावताद्वः ॥ १०५ ॥

भयाब्धिरूढव्यसो जनानां पदाब्जमेतद्भजतां ममेति ।
वक्तीव यः सक्थिनिवेशितेन वरप्रदेनापि कराम्बुजेन ॥ १०६ ॥

तदनु शेषाचलभूषामणेररविन्दलोचनस्य चरणारविन्दपरिचरणपुण्यपरिणतेरिव नयनसरणिमवगाहमानमन्तिकनिष्यन्दमानसिन्धुपवनकन्दलआसतुन्दिलशिथिलबन्धस्य फणिराजपरिकर्मणः मतिक्षणदृढीकृतौ कृतदक्षिणं दक्षिणकैलासकटकतटसीमनि शिलावटमूलवद्धरतिं कालहस्तिपतिमासेवमानो भूदेवानन्दनः सानन्दमिदमवादीत् ।

अग्रे लताग्रथितपटलीकल्पितच्छायमास्ते
सिक्तं दन्तावलकरजलैरर्चितं भोगिरत्नैः।
भिल्लाधीशोपहृतपिशितामोदवक्त्रारविन्दं
भाग्यं पृथ्वीधरपतिसुता······योरादितल्पम् ॥ १०७ ॥

पायादपायरहितं परिणम्रमुक्ता-
दायादकायमतिवेलदयाविधेयम्।
दूरे चिरंतनगिरां दुरितापहारि
पारेसुवर्ण·············करं महो नः ॥ १०८ ॥

ब्रह्मादयोऽपि भवदाप्तिकृते यतन्ते
यत्नं विनापि यपुराटविकादयस्त्वाम्।
तातः कृतान्तविजयिन्नतिचित्रशीलं
त्वां मन्महे न सुलभं च न दुर्लभं च ॥ १०९ ॥

मल्लमपुष्करपयःकलिताभिषेके
नागे नटद्गुणततावपि लूतिकायाम्।
प्रीतिस्त्वयास्तु भगवन्नभवत्कथं वा
लुब्धद्विजिह्वविषयः प्रणयानुबन्धः ॥ ११० ॥

अन्योपचारविधिरस्तु महानणुर्वा
मावत्कहर्षपदमान्तर एव भावः।
गौरीश ते मणिगुणप्रतिपादनेन
प्राप्तौ गतिं किल समां फणितन्तुवायौ ॥ १११ ॥

त्वद्भावतोऽपि तुहिनांशुकिशोरमौले
धन्या भृशं भवति तावकभक्ततैव।

श्रीकालहस्तिपुरसीमनि यस्त्वयापि
भक्ताग्रिमस्य जगृहे फणिनः स्वरूपम् ॥ ११२ ॥

निर्मोकपट्टसितमङ्गमसह्यवेगः
क्ष्वेलानलो दुरवबोधतरं पदं च ।
सर्वं यतः सममहेर्भवतश्च शूलि-
न्नन्योन्यरूपपरिवृत्तिरतः किमासीत् ॥ ११३ ॥

देव त्वया यदिह दक्षिणरौप्यशैले
व्यालद्विपेन्द्रतनुरष्टविधा वितेने ।
तद्युक्तमेव कलये तव नीलकण्ठं
पञ्चाननं च यदुशन्ति भवन्तमार्याः ॥ ११४ ॥

घोरस्वभावजटिलः क वनेचरेन्द्रः
शान्तोपसेव्यसरणी सुगमा क मुक्तिः ।
अन्योन्यमेलनविधायनयोः प्रवीणा
त्वत्तादृशी जयति देव तवानुकम्पा ॥ ११५ ॥

प्रालेयभानुशकलादपि पादुकाया-
माकाशसिन्धुसलिलादपि वक्त्रतोये ।
देवीमुखामृतरसादपि दष्टमांसे
को वा गुणस्तव कुतूहलहेतुरासीत् ॥ ११६ ॥

हातुं पुलिन्दपतिराचकिरातभाव-
मासीद्भवन्तमधिगम्य महाकिरातः ।
किं कालहस्तिनगरीश तदद्भुताय
प्राग्वासना बलवती खलु देहभाजाम् ॥ ११७ ॥

अक्षान्तरार्चनविधेरपि ते गरीयः
पादारविन्दपरिपूजनमेव शम्भो।
दत्वा मुखे दृशमगाद्विषमेक्षणत्वं
भिल्लः पदे तु हरिरासमुदर्शनोऽभूत्॥ ११८॥

व्याधः समर्पयतु नाम विलीढशेषं
मांसं विवेकविरहेण मनोभवारे।
अङ्गीकृतं कथमिदं भवतायथैत-
त्संभाव्यते त्वयि वनेचरसार्वभौमे॥ ११९॥

पाणिग्रहव्यतिकरादुपरि प्रजाना-
मुच्छिष्टसंकरमुशन्ति जना जगत्याम्।
प्रागेव मुक्तिपरिणीतिविधेरयं वा-
मासीत्किमेष शबरागमसंप्रदायः॥ १२०॥

स्पृष्टं शिरः शबरपादुकयेति मन्ये
तत्सिन्नमर्त्यतटिनीं बिभृषे तथापि।
दष्टामिषग्रहणदर्शितचापलस्य
नेहास्ति कापि तव निष्कृतिरन्तकारे॥ १२१॥

गङ्गागाण्डिवचापयोर्भेदमरक्षेपाय चूडापदे
गण्डूषाम्बु च पादुका च शबरोत्तंसस्य बभ्रे त्वया।
पद्माक्षसयभञ्जनाय दृगपि प्रत्याददे कस्य वा
दर्पापाकृतये महेश जगृहे दष्टार्नशिष्टामिषम्॥ १२२॥

त्वन्मस्तकाहितपदन्यसनादिदोष-
संशोधकत्वजक्ते शबरो बभार।

चर्माम्बरं कटितटे भसिताङ्गराग-
मङ्गे कपालमधिपाणि जटाश्च मौलौ ॥ १२३ ॥

सन्तु प्राणिवधैकतानमतयः शश्वन्मदान्धीकृता
जिह्मव्यापृतयोऽथवा जनिभृतः स्फारीभवद्भ्रान्तयः ।
मुक्तिस्तान्वृणुते स्वयं यदि कृपा मुग्धेन्दुचूडाल ते
तत्र व्याधगजाहिकीटपतयो दृष्टान्तकाष्ठापराः ॥ १२४ ॥

यामि प्रीतिमहं परान्नमजनैरुच्छिष्टभोजी भवा-
न्मूर्ध्नाहं चरणौ स्पृशामि धनिनां त्वं पादुकाशेखरः ।
सेवेहं घनपापकर्दमनदीं त्वं वक्त्रतोयाप्लुतो
युक्ता किंनु मदीयदोषगणना श्रीकालहस्तीश ते ॥ १२५ ॥

सत्कर्माचरणात्मिकां प्रथमतः संपाद्य नान्दीं ततः
प्रादुर्भाव्य समस्तभक्तिगरिमप्रस्तावनाकौशलम् ।
द्रागुत्सार्य तमःपटीमथ धृते दीपेन विद्यात्मना
चित्ते मे नटनं विधास्यसि कदा श्रीकालहस्तीश्वर ॥ १२६ ॥

गण्डूषाम्बुनिमज्जनाय यदभूद्गङ्गावतंसस्य ते
चूडालङ्कृतिकल्पनाय विधृतज्योत्स्नावतः पादुका ।
तृप्त्यै भक्षितशेषमामिषमपि त्रैलोक्यकुक्षिंभरे-
र्विद्याधीश मुदे तवास्तु तदियं वाणी ऽधिपस्यापि मे ॥ १२७ ॥

भिल्लाग्रणीचरणपल्लवपादुकायै
सेयं क्रियासमभिहारवती नमस्या ।
वेधः करोटिविधुखण्डवियन्नदीनां
सेहे न या गिरिशशेखरताभिमानम् ॥ १२८ ॥

अस्त्येव यद्यवतरेन्मम दृष्टिमार्गे
नैवास्ति चेन्न तटिनीमरणं घटेत।
इत्थं विधेर्विमतिमीश किरीटलक्ष्म्या
यस्याः स्मृतिर्हरति सावतु पादुका नः॥ १२९॥

त्रातं यया हरजटावनचारकेल्यां
वेधःशिर प्रतिहतेः शबराङ्घ्रिपद्मम्।
सा पादुका षडरिवर्गविनिर्जयाय
संनह्यतां भवतु संप्रति नः शिरस्त्रम्॥ १३०॥

अपि च—

जगन्मण्डलीयं त्वयि स्वप्रकाशे नटन्ती रवेरंशुजाले नदीव।
अविद्याविलासाकृतिर्विधया ते भव.........भवत्यन्तकारे॥१३१॥
मनोहारिशब्दादिभिर्व्यज्यमानानहं किंचिदालिङ्य यस्यैव लेशान्।
सुखत्वेन जानामि संसारपीडां तमानन्दवाराकरं त्वामुपासे॥ १३२॥
.........कणस्फूर्तिहेतुः सुखादिप्रपञ्चोऽपि सर्वप्रियत्वेन भाति।
परप्रेमभारास्पदत्वेन तादृक्प्रमोदाकृतिप्रत्यगर्थोऽसि शम्भो॥ १३३॥
न कर्तासि नानाविधानां क्रियाणां प्रसक्तोऽपि नैतत्फलास्वादनेषु।
सदानन्दविज्ञानसान्द्रस्वभावो भवानेव सोऽहं भवामि स्मरारे॥१३४॥
यथा मातृवाक्येन राधेयभावं परित्यज्य कर्णः पृथासूनुरासीत्।
तथा तत्त्वमस्यादिवाक्येन जैवं समुत्सृज्य रूपं त्वमेवाहमस्मि॥१३५॥
भवन्तं वदन्त्येकमेवाद्वितीयं प्रणीतेतरालापसीमायचांसि।
अतः साधयेदावयोर्भेदसत्तामयं कल्पितः किं नु संसारवन्ध्यः॥१३६॥
यथा शुक्तिकादेरिदंतानुविद्धं समारोपितं वस्तु सर्वं चकास्ति।
तथानन्दतेजस्त्वया सत्ययेदं समालिङ्गितं दृश्यजातं विभाति॥ १३७॥

गुणे कल्पितायाः यथा कुण्डलिन्या जनत्रासकम्पादिसंपादकत्वम् ।
तथा संसृतेरीश नानाविधार्थक्रियासाधकत्वं त्वदारोपितायाः ॥१३८॥
त्रयीमौलिना देशिकस्यापि वाचा समावेदिता संगनिर्मुक्तता मे ।
न सा बाध्यते नाथ मिथ्याभिमत्या महारत्नदीपप्रभा वात्ययेव ॥१३९॥
असङ्गस्वधीरात्ममीयं मदीया हृदाद्यच कर्त्रादिभावप्रतीत्या ।
सुधांशूपले शुद्धतार्त विदसि जपोपाधिकारुण्यबुद्ध्येव नेति ॥ १४० ॥
सदा शुद्धबुद्धो विमुक्तस्वरूपस्त्वमेतादृशोऽहं च तर्कागमाभ्याम् ।
अभेदेऽपि सत्यावयोरन्तरात्मग्रहो मे सुखस्फूर्तिरल्पेयमास्ते ॥१४१॥
विरामेण सर्वेन्द्रियव्यावृ(पृ)तीनां सुषुप्तावपि क्षीणशोकोदयायाम् ।
सहाविद्यया संमदस्यानुभूतिः सकाकोलमाध्वीकसेवासमाना ॥१४२॥
विसर्पन्महामोहवेगान्धकारे निरस्येह निःसारसंसारकूपे ।
भृशं क्लेशयित्वालमापन्नबन्धो शिव त्राहि मामीश कारुण्यसिन्धो॥१४३॥
दुरन्तव्यथाहेतुमूलस्य दुष्टव्रणस्येव शस्त्रेण वैद्यो दयालुः ।
हृदो दुःसहं ग्रन्थिमीशान भिन्दन्प्रबोधेन मे देहि मोदातिरेकम्॥१४४॥
वधूयुग्मवाताशनव्यापल्लानराधीशनत्कीरनागार्तिहारिन् ।
त्वं(?)मानर्थनं जनिव्याधिपीडाविहस्तीकृतं कालहस्तीश देव ॥ १४५ ॥
तुषारद्युते .... ।
................पद्मं मया ते वितीर्णा कलामालिकेयम् ॥ १४६ ॥

एकदापि रचितेक्षणापणौ तौ तदैव भवतामिरक्षितौ ।
पार्वतीश पदयोस्तवानिशं दत्तदृष्टिमपि मामुपेक्षसे ॥ १४७ ॥

इत्यादि कीर्तयन्नयमत्यादरादुपेत्य धीरागिमो माराभियातिशरीरार्धहारिणीमाराध्य मातरं शतपत्रमुकुलसच्छात्रताजुषौ मस्तकमुपि हस्तौ निधाय समस्तोपनिषदर्थाधमुरमित्यभि .... श्रीपीद् ।

विष्वद्रीचि मरीचिमद्रुचिभरे वीचीव वारां त्रयी
लोकानां यदवेदनादुदयते यद्वेदनान्मीलति ।
सत्यानन्दसुधासमुद्रलहरी सा काचिदेका .....
..........सि त्वमेव परमा ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १४८ ॥
नित्यानित्यविवेचनादिमजुषो नित्यैर्वचोगुम्भनै-
रातैः स्वस्य तथापि चैक्यमुभयोरापाततो जानतः ।
कल्याणे तव हृत्पथे निपततः कस्यापि पुण्यात्मनो
जिज्ञासा त्वयि जायते भगवति ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १४९ ॥
विध्याद्यासु विधासु कापि भवतु श्रोतव्यवाक्ये विधा
....कर्मविचारक....घटनया प्रत्यग्विचारस्य च ।
लिङ्गैः षड्भिरुपक्रमप्रभृतिभिर्वेदान्ततात्पर्यधी-
राधेया त्वयि तद्विमर्शकलया ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५० ॥
कार्योत्पत्त्यनुकूलवेदनतया कर्त्र्यां भवत्याः पुनः
साक्षादेव निदानतां त्रिजगतीद्वारं तु मायापरम् ।
मृद्वत्कम्बुगणस्य च कलशे सत्यामृतस्ते तत-
स्तस्या जाड्यजुषश्च संगतिरिह ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५१ ॥
कुम्भीजन्मनि कुम्भकार इव भूमर्तेव भूमिस्थितौ
हेतुः किं जगतोऽन्य एव जननस्येशोऽस्त्युपादानतः ।
इत्थं भ्रान्तिमुदित्वरीं शमयितुं त्वन्माहुरेकं जग-
ज्जन्मादित्रयहेतुतां तव बुधा ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५२ ॥
पीठानां द्व्यणुकादिकार्यनिवहप्रारम्भकत्वं यथा
नानारूपघटात्मना परिणतिर्यद्वत्प्रपानस्य या ।

तद्वन्निर्द्वयनिर्विकार·········स्ते तद्वयासंभवा-
व्द्यालस्य स्रगिवास्य कारणमसि ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५३ ॥

देहान्तःकरणस्पृहासुखमुखे रज्जूरगाद्याधिम-
प्रत्येकाध्यसने च जीववपुषा पुष्णास्युपादानताम् ।
आकाशाग्निसमीरवारिधरणीमुख्ये तु साधारणे
रूपेणेव महेशितुस्त्रिजगती ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५४ ॥

नित्यामस्तसमस्तभेदविसरां निःस्यन्दचित्कन्दली-
मानन्दैकरसामगम्यसरणीमाम्नायवाचामपि ।
मूर्तिं जीवमहेश्वरौ विदधती मायावशेनात्मन-
स्तद्वद्वानुगता विशुद्धचिदसि ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५५ ॥

निष्प्रत्यूहमिपत्स्वरूपधिषणासंसिद्धसर्वज्ञता
सर्वोत्पादयितृत्वसर्वभुवनाधिष्ठातृताप्रेसरैः ।
कल्याणैरुपशोभितां गुणगणैः कैवल्यलक्ष्मीमयीं
दिव्यामीशदशामवाप्य जयसि ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५६ ॥

मायाराहुविलीढबोधशशिना चक्षुर्मुखाक्षोदयं
नानावृत्तिमुखावलोकनमिलत्किंचिज्ज्ञताशालिना ।
उन्मीलद्दहशोकवेगगरिमोद्विग्नेन जीवात्मना
वभ्रासीव भवाब्धिमज्जनविधिं ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५७ ॥

छायावल्लभशीतभानुहुतभुङ्नक्षत्रतारादयो
भान्तीं त्वामनुभान्ति केवलचिदालोकातिरेकीकृते ।
चेतोवृत्तिपदार्थभेदकभवन्मातृप्रमामेयता-
धुर्या भासयसि त्वमेव भुवनं ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५८ ॥

ऐक्ये व्यक्तिमुपागते सति बहिश्चक्षुद्दगाभावय
 प्रेक्षद्वृत्तिवशेन साक्षिविषयावच्छिन्नचैतन्ययोः ।
प्रत्यग्बोधमयेन दीपमहसा संबन्धमाध्यासिकं
 प्राप्तेन प्रकटीकरोषि विषयाञ्ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १५९ ॥
सन्त्येवावरणादिशक्तिसहिता मूल्यकूल्यंशका
 मूलाज्ञानपदाभिषेकविधिना संभाविताः सूरिभिः ।
बाह्यैर्वृत्तिभिरीक्षणादिकरणोद्भूताभिरेकैकश-
 स्तैरुद्यन्निखिलव्यवस्थितिरसि ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६० ॥
सामान्यग्रहणात्तदंशविषयाविद्यानिवृत्तावपि
 सम्युरुयेतरभागसंवृतिविधानप्रत्तमोवस्थितेः ।
स्वावातंधयशुक्तिरौप्यमरुभूरिङ्गन्मरीचापगा-
 पूर्वाध्यासशतानि संकलयसि ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६१ ॥
अस्पृष्टैर्भ्रमवञ्चनादिकलुषावच्छेदनिन्दापरैः
 संसर्गाविषयप्रमैकजनकैश्छन्दोगिरां मौलिभिः ।
दुष्टां प्राथमिकीं दृगादिजनितां बुद्धिं भिदागोचरा-
 मस्वद्भिर्घटते तदद्वयमिति ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६२ ॥
तत्त्वावेदनतश्चिरंतनगिरा प्रत्यायिताध्यक्षधी-
 रज्ञानव्यतिरिक्तदोषमहिमाजन्यं प्रपद्यास्पदम् ।
नानाकार्यपरंपरास्त्वनुगतां सत्तां तवातन्वती
 व्यत्यस्तामिव बोभवीति सफला ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६३ ॥
आदर्शाहतिसंनिवृत्तनयनव्यालिह्यमान यथा
 कण्ठस्थं मुखमेव न प्रतिमुखं मिथ्या पदार्थान्तरम् ।

चैतन्यप्रतिबिम्ब एव मुकुरे जीवोऽपि मायामये
त्वद्रूपादतिरिच्यते न हि तथा ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६४ ॥
प्रक्षीणादिकथा समस्तजनिमत्प्रत्यक्षसाक्षालिनी
विक्षेपप्रतिरूपशक्तियुगलीविख्यापितप्रक्रिया ।
मन्दीभूतनिरुंचिमार्गगमना मायाभिधा किंकरी
किं ते दुर्घटमेव नो घटयति ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६५ ॥
स्वच्छन्दारुणबन्धुजीवसुमनोगुच्छाङ्कपालीवशा-
दच्छायां तु यथा सुधाकरमणावध्यस्यते शोणता ।
संसारप्रवणस्वभावभरिताहंकारसान्निध्यतः
शुद्धायामपि संसृतिस्त्वयि तथा ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६६ ॥
दृष्टिं सृष्टिमुशन्ति केचिदपरे दृक्तुल्यकालां तु ता-
मभ्रादिक्रमतस्त्वया प्रथमतः सृष्टस्य दृष्टिं परे ।
लोकानां मृगतृष्णिकाम्बुलहरीसाधारणं सर्वथा
रूपं बोधनिवर्त्यमेव भवति ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६७ ॥
जन्म श्रोत्रियसंततौ शुभतरे काले व्रतलीकृतिः
साङ्गाम्नायसमागमो गुरुमुखाद्धारभद्रः सत्कुलात् ।
निष्कामाचरणं च कर्मविततेर्निष्पद्यते कस्यचि-
त्त्वज्ज्ञानादरहेतुशुद्धि(द्ध)विषमे ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६८ ॥
वर्णी स्नातककाननस्थितिजुषां धर्मैश्च कर्मन्दिनां
संन्यासैरपि कर्मभिः समुचितैः पादोद्भवादेरपि ।
निष्पन्ना निखिलाप्यपूर्वपटली वेगाद्विलम्बादपि
त्वद्विद्याजननोपयोगमयति ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १६९ ॥

---

१. निवृत्तीति भवेत्.

आधानाहितसंस्क्रियोज्ज्वलतरे निष्पादिते पावके
यागोऽपूर्वमिव त्वदेकविषयध्यानक्रियाशीलनात् ।
चित्तेनातिपचेलिमेन सहिता सा तत्त्वमस्यादिवा-
क्यत्वत्साक्षात्कृतिमादधाति विमलां ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १७० ॥
ग्रीवावस्थितमेव रत्नखचितं ग्रैवेयकं विस्मृते-
रन्विच्छ(ष्य)न्पुरुषो यथाप्तवचनाद्दृष्ट्वैव तन्मोदते ।
अज्ञानस्थगितां सतीमपि तथा त्वद्रूपतामात्मनः
प्राप्यैवागमतः प्रहृष्यति सुधीर्ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १७१ ॥
त्रय्यन्तश्रवणे तदर्थमनने तद्भावनायां च स-
न्संप्रासादपरोक्षसंविदुडुपात्संसारपारं गतः ।
यावे····श्वविमुक्ति खेलति भजन्विश्वेशतां त्वन्मय-
ब्रह्मानन्दरसानुभूतिललितां ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १७२ ॥
वस्तुन्याहितचित्तमौपनिषदे वैधेषु वा जाग्रतं
नानाकर्मसु रक्षसीति यदयं नैसर्गिकस्ते गुणः ।
देहात्मभ्रमधूसरं जनमिमं त्वत्कात्मनीनक्रियं
यद्युद्धारयसे यशस्तव तदा ज्ञानप्रसूनाम्बिके ॥ १७३ ॥
वृत्तान्तात्समुखं दयैकरससंवृत्तान्तरङ्गं त्रयी-
सिद्धान्तं स्फुटमात्मसंविदपृथक्सिद्धां तनूमाश्रितम् ।
अध्यान्तप्रणयानुबन्धिनि महत्यध्यान्तधाम्नि स्थितं
॥ शुद्धान्तःकरणाश्रितं पशुपतेः शुद्धान्तमन्तर्भजे ॥ १७४ ॥

---

१. यावद्विश्वेति भवेत्.

अपि च । श्रीमन्नराजमणिपञ्जरकेलिशारि
च्छन्दःशिखासदनमङ्गलदीपरेखे ।
नानागमोपवननास्थकलामयूरि
देवि त्रिलोकजननि त्रिपुरे नमस्ते ॥ १७५ ॥
·····त्रयीपुरहरार्धमिद्यादिरूपे
श्रीकामराजमनुशेखरवर्णमार्गैः ।
कृत्स्नाननस्तनजगत्प्रकृतिप्रतीके
कल्याणि हैमवति कामकले नमस्ते ॥ १७६ ॥
आपाटलं कुटिलकुन्तलमायताक्षं
शोणाधरच्छवि सुधाकरबिम्बवक्त्रम् ।
कुम्भस्तनं सृणिगुणाशुगचापहस्तं
रूपं विधाय कृतलोकहिते नमस्ते ॥ १७७ ॥
मध्येपयोम्बुधि महद्रुमनीपधाम्नो
रत्नान्तरीपतिलकस्य स्वधाममृतम् ।
कूर्मं वदान्यमणिभिर्गृहसार्वभौम-
मास्थाय शश्वदनुभूतरते नमस्ते ॥ १७८ ॥
दीप्ताणिमादितनुदि··········ल-
व्यासान्तरालभुवि विभ्रमशालिकायाम् ।
मञ्चाग्रणीभवदजादिसदाशिवान्त-
पद्मामर्राधृतशिवाङ्कगते नमस्ते ॥ १७९ ॥

1. वेदत्रयीति प्रतिभाति.

सरिद्वराः सप्त विधाय मध्ये विभेदनं यस्य विनिःसरन्त्यः ।
विपाटयामो वृजिनप्रपञ्चमेवं जनानामिति दर्शयन्ति ॥ १८४ ॥

पाटलाञ्चितपदं शरीरिणां घोरतापहरदानकोविदम् ।
मल्लिकार्जुनमसोढमन्मथं तत्र तं शुचिमसावसेवत ॥ १८५ ॥

यस्य सायमुरुनृत्तरंहसा पूर्णतं गुरुतरं समेयुषाम् ।
वासना···तिकरादहर्निशं ज्योतिषां सुरपथे परिभ्रमः ॥ १८६ ॥

तदनु धरणीसुराधिपो भवनाशिनि तटप्रकटितसन्निधानं(?) निधानमिव निखिलनियोगिनां व्यक्तिमिदालेशयञ्चितेऽपि वपुषि व्यञ्जित····रूपमृगजातियुगसमवायमनपायशौर्यवडवानलहेतिशोषितदनुजाधिराजभुजमहोजलनिधिमलोकयदहोबलपतिम् ।

सर्वान्तर्यामिभावे मम निगमशिरःसंप्रदायैकलभ्ये
' दृष्टान्तस्तम्भगर्भो न परमिदमपीत्येव संदर्शनाय ।
हृन्मध्यं दानवेन्दोः सपदि विदलयन्पाणिजैः कूणिताग्रैः
प्रह्लादाह्लादकारी समहृत जगति स्फीतमत्याहितं यः॥ १८७॥

तदनु पाशायुधप्रसाधितमाशावकाशमवगाहमानः प्रकटितसेवमानजनदुरितभद्रमुद्रामधिगम्य तुङ्गभद्रां सुमतिरित्ययमवोचत ।

मातर्भयत्येव महावराहवक्षावतीर्णा न वसुंधरापि ।
त्वमेव कामं न हि तुङ्गभद्रा किंतु त्वया सापि कृतानुपद्रा॥१८८॥

मध्या नितम्बमिव गौरवमाननीय-
सह्याचलं समधिरुह्य सुधीरयासीत् ।
वेलागतं तदनु वीचिभितः प्रतीचो
लीलानिकेतमुपमध्यजयतप्रायाः ॥ १८९ ॥

लम्बालकान्तललितामलिके पटीर-
जम्बालिकान्तधवलच्छविमङ्कयेपु।
बिम्बारुणामधरभासि विनम्य धीमा-
नम्बामधैष वचनैरघिनोन्मनोज्ञैः ॥ १९० ॥

हस्तैश्चतुर्भिरभयं वरमक्षचक्रे
संबिभ्रती त्रिनयना नवचम्पकाङ्गी।
पीताम्बराधितकटी नवचन्द्रखण्डा
काचित्सरोजनिलया करुणाविरास्ते ॥ १९१ ॥

चण्डि प्रसाधयसि यत्प्रियवामभागं
सौभाग्यचिह्नमिदमेव न किं भवत्याः।
अभ्यास्य किं मुहुरमुष्य किरीटसीमां
सद्योऽथवा भवति मातिन्नयः सपत्न्याः ॥ १९२ ॥

दिग्चुम्बिनि इदं विमलस्वभावे
मातर्भवन्मणिकिरीटमरीचिपूरे।
अर्धेन्दुनायमपि रुद्ध मदीयभावः
स्वच्छन्दसंचरणकेलिविधिं विधत्ताम् ॥ १९३ ॥

कल्याणि ते मुखविचुम्बितकौमुदी च
नेत्रारविन्दकरुणामधुनिर्झरी च।
वक्षोजकुम्भगलितामृतवाहिनी च
नन्दन्तु नलिविभवायकल्पतरङ्गिताम् ॥ १९४ ॥

यत्रं निलम्बकल्पेन सराजगन्धं
मध्यं च कष्टविजितं विभुपे कराग्रम्।

आर्या गुरोरिह लघोरथवा निकाम-
मङ्गीकृतस्य परिपालनमाद्रियन्ते ॥ १९५ ॥

प्रार्थ्यं जनेन परमं वरमेतदेव
पादाम्बुजं परमितो न च किंचनेति ।
व्याकुर्वतोऽस्तव वराभयमुद्रिकाभ्यां
सेयं युगाय करयोः शिरसा नमस्या ॥ १९६ ॥

अक्लोपमर्दलवमादियुगावतारे
धृत्वोदरस्य तव सूतवतस्त्रिलोकीम् ।
मातः कथं कथमियेट् महानुभावाः
सद्भाव एव सततं प्रथयन्ति चिन्ताम् ॥ १९७ ॥

सन्मार्गरोधरसिके समयत्मणीत-
न्यक्कारभाजि नवमन्मथपग्निभित्ते ।
अज्ञानुपङ्कमलिने हृदि मामकीने
सर्वाणि विन्ध्य इव ते चरणौ निधेहि ॥ १९८ ॥

मूकाम्बिके मुहुरपान्तजपस्य कामं
रागस्पृशो रचितपल्लवसौहृदस्य ।
भक्तस्य मे पदयुगस्य भवेच्चैव
श्लाघ्या गतिः सकलहंसकुलैर्दुरापा ॥ १९९ ॥

साधाग्र सुगन्दली पशुपतेरेका मनोहारिणी
स्त्राकालोकसुधाकृतस्मरवधूशोकाग्निनिर्वापणा ।
शंकारयमतिपदिदोहनविधौ या कामधेनुः सतां
सा कारुण्यतरङ्गिणी मनसि मे मूकाम्बिका दृश्यते ॥ २०० ॥

इति सपदि हिमाचलेन्द्रकन्यां पशुपतिनेत्रचकोरपौर्णमासीम् ।
समजनि भजतोऽस्य साधुमौलेरकृतकभक्तिसुधाम्बुधेः समृद्धिः ॥२०१॥

इति समरपुंगवस्य कृतौ चम्पूकाव्ये षष्ठ आश्वासः ।

अथ सप्तम आश्वासः ।

अथ मनीषिमणिरेष कुमुदिनीरमणकोरकापीडसेवादरादिव शैवलिनीपतिना प्रतिमुहुरधिष्ठिताभ्यर्णं गोकर्णमधिगम्य मन्मथपरिपन्थिमन्त्रैकसाधकानघवैदिकजनानात्मीयनयनयोः पन्थानमुपनीय चिन्तामिमामतानीत् ।

इह केचन शास्त्रवेदिनो भवदुःखप्रपरम्परादृशः ।
तदपायकृते जपक्रियामधिगोकर्णममी वितन्वते ॥ १ ॥
पारेपारावारमाविर्भवन्तं देवं मारामित्रमाराध्य धीरः ।
सोऽयं भूयो भक्तिपीयूषवर्षादाराोत्कर्षां भारतीमित्यवादीत् ॥ २ ॥
अनुतटमनिशं महाबलो न यदि भवानिह नाथ तिष्ठति ।
जलधिरभिभवेदयं तदा जगदभिप्लुतदिगन्तराकृतः ॥ ३ ॥
अथवा रघुरेष सिन्धुराखां प्रतिविघ्यण्डममी पितामहाद्याः ।
स्थितिमादधते धृतप्रकम्पास्तनुभूशासन शासने त्वदीये ॥ ४ ॥
सृजसि सरजेतरासिकामिह गोकर्णमिते निकेतने ।
दिशसि श्रयतां नु देहिनां कथमाभोगकरम्बितं पदम् ॥ ५ ॥

अयं खलु तदनु संस्थावदग्रणीरतिलङ्घ्य सह्यधरणीधरमतिस्निग्धद्रुचरपटासमावृतो विविधनीवृदावलिमवगाहमानः प्रवरवाहिनीकुलानि पावनस्थलानि च पदे पदे निशामयन्कुशाग्रपरिहसनमतिरतिमात्रपेशलांसूक्तिमभिधातुमाद्रियत ।

पद्माब्जमकरन्दकन्दलीं वरदापगामधिविगाह्य निर्मलाम् ।
ा निजामवयवार्थदुर्विधामिधां समञ्चति मलप्रहारिणी ॥ ६ ॥

वीचीदृष्टा विपुलपुलिनश्रोणिरिन्दीवराक्षी
फेनोदारस्मितविलसिता बन्धुरावर्तनाभिः ।
चक्रोरोजा सरसिजमुखी चारुहंसप्रचारा
पारावारप्रथमगृहिणी भासते कृष्णवेणी ॥ ७ ॥

महाबलेशमकुटीतटजाते तरङ्गिणि ।
सकृष्णापि त्वया शश्वदकृष्णा हन्त मेदिनी ॥ ८ ॥

दोलायितं बालसमीरणेन वीचीदुकूलांशुकमुद्वहन्तीम् ।
पृथ्व्या स्वयं भीमरथीभवन्त्या पताकिकां भीमरथीमुपासे ॥ ९ ॥

पुरुषत्रयमौलिभागभूषामणिनीराजितमञ्जुपादपीठाम् ।
तुलजापुरवासिनीं तुरीयामवलम्बे जगदम्बिकां भवानीम् ॥ १० ॥

फलराजिगलितैरनारतं पिञ्जराम्भसि नवीनकेसरैः ।
पञ्जरासरिति मज्जनाज्जनः किं जरायुवसतिं प्रपद्यते ॥ ११ ॥

नीलश्रीजटा····विगलितां निर्माल्यमालामिव
ब्रह्मश्रोणिभृदुत्तमाङ्गविततां पृथ्वीपरिष्कारिणीम् ।
आगीर्वरधियासितं विदधतीमम्भोनिधानं रसे-
स्मामयादमगण्यपुण्यसुलभां द्रक्ष्यामि गोदावरीम् ॥ १२ ॥

पात्रगा पटुधियामिव संपत्कान्तसिन्धुरमिता करिणीव ।
गौरियाचितपयोधरभारा गौतमी हरति लोचनजाड्यम् ॥ १३ ॥

तापमापहरणाय निर्गता गौतमी हरति कल्मषं नृणाम् ।
नातर्कालिशमनोद्यता जठेरमपद्भिरमिपिपति सनाथ् ॥ १४ ॥

त्रिनयनजटाराजद्राजक्षमारुहकोरक-
व्यतिकरघनामोदा गोदावरीलहरीभराः ।
पशुवधमहाकालीनालीढगोतमपातक-
प्रशमकुशलारम्भाः संभावयन्ति वसुंधराम् ॥ १५ ॥

जगत्सतेरस्य जटाच्युतेति विधेहि गोदावरि मा विषादम् ।
सरोपगौरीचरणाहतीनामलम्भनादामुहि मोदमेव ॥ १६ ॥

स्ववेलान्तर्लीलासुभगतरबालानिलचल-
त्तरङ्गालीतुङ्गातरलवरभृङ्गा तत इतः ।
तटिन्यास्ते धन्या तरुणकमलिन्याकरतया
प्रणीता वैनीतावलिभिरभिधीता शतधृतेः ॥ १७ ॥

पवित्रामद्राक्षं बहलकमलामोदमधुरैः
समीरैरध्वन्यश्रममपनयन्तीं नवनवैः ।
अतिप्रेम्णा भर्तुश्चरमजलधेरर्पितमुखीं
पयोष्णीमुष्णीषप्रतिमलहरीं विन्ध्यनृपतेः ॥ १८ ॥

कलितापीडा कमलैर्महिता पीयूषमधुरतापीना ।
जनतापीतजलेयं मम तापं हरतु मलिनतापीडाम् ॥ १९ ॥

सुधांशुकन्या सदतां जनानां तापं च दूरे तनुतां पयोष्णी ।
कथं त्वमप्यम्ब कठोरधामस्तनूभवे तापि तथाविधासि ॥ २० ॥

अक्ष्णोर्वर्षत्यमृतलहरीमाश्रमैस्तापसानां
नित्योदञ्चन्निगमपठनैरुल्लसत्तीरभागा ।
अश्ममातैरचलधनुषो लिङ्गभूतैरभूतां
मज्जज्ञानामनुजपटलीशर्मदा नर्मदा मे ॥ २१ ॥

पूजनीयविभवासु भूतले जाग्रतीषु शतशो नदीष्वपि ।
किं त्वयैव वितनोति केलिकामर्णवस्त्वमसि येन नर्मदा ॥ २२ ॥

कुचपरिणतिभाजः क्षोणिबिम्बाधराया
विगलितमिव यस्मादुत्तरासङ्गचेलम् ।
नटयति सुदसम्भो नार्मदं शृङ्गसीमा-
मधिवसति महाद्रेरस्य माहिष्मतीयम् ॥ २३ ॥

पुरी जयत्यर्जुनभूपतेरियं वहन्निमां विन्ध्यवसुंधराधरः ।
त्रिविष्टपालम्बतया धृतस्मयं नगाधिराजं न तृणाय मन्यते ॥ २४ ॥

माहिष्मतीमण्डनमार्तिहारि जनस्य दोस्तम्भसहस्ररम्यम् ।
सप्तार्णवीमुद्रितराज्यलक्ष्मीविलासगेहं किमपि स्मरामि ॥ २५ ॥

अवतारविशेषमञ्जनाभेररुणोष्णीषमनल्पहेमभूषम् ।
कृतवीर्यतनूजयेयमीडे जगतीपालनकर्मनिर्निमेषम् ॥ २६ ॥

यदीयभुजमण्डले धरणिरेत्य लीलारतिं
विशङ्कटतरे'''विसृजति स्म दौःस्थ्यव्यथाम् ।
परीक्षणकषोपलः स दशकण्ठबाहूष्मणां
जगन्महितशासनो जयति कार्तवीर्यार्जुनः ॥ २७ ॥

रेवा यस्य परं दुरासदभुजासेतौ न माति स्म सा
तेजोवार्धिरपि क्षपाचरपतेस्त्रैलोक्यकूलंकषः ।
सप्तद्वीपनिखातयूपपुलकच्छन्नावनीविग्रहः
सोऽयं हैहयनायको विजयते शूरक्षितीशाग्रणीः ॥ २८ ॥

काचिन्महाकालनिकेतनस्य पुरामरातेर्भुवि राजधानी ।
श्रिया विशालां जनतामवन्ती चकास्त्यसावुज्जयिनी पुरीणाम् ॥ २९ ॥

मूर्तिं देहि ब्रूहि नामानि शंभोरायं विद्यां लीलयेत्यानन्ती ।
देव्या साकं ध्यायत ध्यायतेति ध्यायन्त्यस्यां देवतं केऽपि धन्याः ॥३०॥
अस्यां मरालीततिरद्रिकन्याकेलीगतिप्रार्थनसापराधा ।
निवारितान्तर्गमनेव नित्यमास्ते बहिः खेयरतिच्छलेन ॥ ३१ ॥
क्रीडाजुषामत्र कृशोदरीणामारज्यमाना घुसृणाङ्गरागैः ।
संभा जगत्पातकसंहतीनामुत्पातसन्ध्येव पुरः समिन्धे ॥ ३२ ॥
अस्यां निरस्ता दिवसान्तनृत्यपिनाकिपूजापटहप्रणादैः ।
निर्याति नृणामिव दुष्कृतालिः सौधेषु कालागरुधूमरेखा ॥ ३३ ॥
आरूढकर्मेन्दिपथा इवास्यामाविर्भवज्झङ्कृतितारनादाः ।
आरामवीथीष्वनुवल्लिगेहमटन्ति भृङ्गा मकरन्दभिक्षाम् ॥ ३४ ॥
स्वयं विशालाप्यवकाशहीना दुष्कर्मलेशस्य शरीरभाजाम् ।
उच्चैर्महाकालमुपाश्रितापि कदापि नैपाश्यति कालभयाय् ॥ ३५ ॥
स्थितं संनिधानेऽपि धीसूक्तिवृन्दं निराकारमप्यर्धनारीशरीरम् ।
अभिधानमप्यस्य विश्वस्य शश्वन्महाकालवास्तव्यमध्यात्महो नः ॥ ३६ ॥
अस्याः सिन्धोरूर्मिहस्तावलम्बादेनःसिन्धोरेत्य पारं भवामि ।
निर्विन्ध्याया निर्मलम्भःप्रवाहे निर्मज्याहं निर्गतः क्लेशविन्ध्यात् ॥३७॥
चर्मण्वत्याः साधु खण्डीकृतांहोमर्मण्यस्या मज्जतां वारिपूरे ।
कुम्भीपाकाद्धोरपीडाविपाकात्किं भीतिः स्यात्किंचिदप्यङ्गभाजाम् ॥३८॥

इदं तावदिह दृश्यते मन्दाकिनीविहितमहितसांगत्यमल्पसलिलपूरसावत्यवितीर्णजलधिसौहित्यमशिशिरकरापत्यम् ।
क्षितिरोमलता कलिन्दभूभृत्करिकायसशृङ्खला सवन्ती ।
नवतापपरीतमानसानां नवतापिञ्छयनीयमाविरास्ते ॥ ३९ ॥

वृषमौक्तिकसंहतेर्विधात्रा वणिजा भुविपणौ विसारितायाः ।
परभागकरी पटीव नीला प्रतिभाति द्युमणेरियं कुमारी ॥ ४० ॥
मिहिरांशुविलीनमेघमार्गद्रवनिष्यन्दततौ परं किलास्याम् ।
यमुनेति कलिन्दजेति सिन्धोरबलेति भ्रमते नृणां विमोहः ॥ ४१ ॥
नतिरस्तु गभस्तिमालिसूनोर्नरकद्वारमहायसार्गलायै ।
जनसद्गतिनर्तकीमसारप्रतिसीराकृतये प्रकाममस्यै ॥ ४२ ॥
असितोत्पलमालिकामयन्या जनतापुण्यशिखावलाग्रपङ्क्तिम् ।
शिशिरामवगाह्य सिन्धुमेनां जनितापं विजहाति जीवलोकः ॥ ४३ ॥
अनुयारमपास्तवारिकेलेरसिताया मुरशासनस्य मूर्तेः ।
अयमाविशदंशुमालिकन्यामभिरामः किमु नीलिमातिरेकः ॥ ४४ ॥
अतिवेलरसोदयानुभावात्कल्पयन्ती निजकामुकाभिसारम् ।
असितावरणांशुकं किमेषा सहजश्यामलकच्छलेन धत्ते ॥ ४५ ॥
अभिषिच्य कलिन्दकन्यके मामतिनीलच्छविनैव वारिणा ते ।
सहसा भवितास्मि तावताहं शरदिन्दीवरकान्ययावदातः ॥ ४६ ॥
दिशि यासमवाप्य दक्षिणस्यां सहजन्मा तव शास्ति पापशीलान् ।
भवती तु परिष्कृतोदराणां कृपया कल्मषमेव देहभाजाम् ॥ ४७ ॥
जननि त्वदवेक्षणं जनानां निरयश्रेण्यनवेक्षणे निदानम् ।
भवदम्भसि मज्जनं तु भद्रे पुनरुन्मज्जनकारणं भवाब्धेः ॥ ४८ ॥
जननामयभेषजैः श्रुतीनां पटवासैस्तटरेणुभिर्भवत्याः ।
चरणाम्बुजवासितैर्मुरारेरनुलिप्तोऽपि भवामि नीरजस्कः ॥ ४९ ॥
रविनन्दिनि नीलरत्नपीठे तटसीमाजनुषोभयोः किरीटम् ।
अभवत्परिकर्म निम्नगेतरं गोस्तवपूरपोषणानाम् ॥ ५० ॥

हसितौषधमोहिताशयानामनुतीरं तव बल्लवाङ्गनानाम् ।
बहुशो हरति स्म नीविबन्धानतिसंधापटुरादिमः स चोरः ॥ ५१ ॥
तदम्ब लवैनदेव शार्ङ्गी निजवंशीविनदामृतैरसिञ्चत् ।
अत एव पुरीयमत्र भान्ती मधुरेति व्यपदिश्यते जगत्याम् ॥ ५२ ॥
महतीषु पुरीषु कामभेषा मधुरेत्यत्र किमाविरास शार्ङ्गी ।
अवतारमहोत्सवेन शौरेरथ चेयं मधुरा किमासु जज्ञे ॥ ५३ ॥
जनिकापथचङ्क्रमालसानामलघुश्रान्तिकलापभङ्गभाजाम् ।
अमृतार्पणलीलया हरन्ती नगरीयं मधुरा भवेन्न केषाम् ॥ ५४ ॥
धरणीतिलकं तरी भवाब्धेः खनिरिन्द्रानुजगारुडोपलस्य ।
दिशति प्रमदं दृशोरियं मे रजनीशान्वयराजराजधानी ॥ ५५ ॥
यदुवंशयशोनिदानभूमिः शिशुताविभ्रमसाक्षिणी मुरारेः ।
नवमुक्तिवधूविवक्षुलोकप्रतिबोधाङ्कुरपालिकेयमास्ते ॥ ५६ ॥
अवकर्णयितुं यशो मुरारेरसकृत्पौरजनोपगीयमानम् ।
गलितावरणैरियं गवाक्षैः परिफुल्लश्रुतिसंपुटेव भाति ॥ ५७ ॥
यमुनालहरीसमीरधूतैरियमाभाति शतैस्तटाकिकानाम् ।
उपकण्ठमुपेयुषां जनानामघसंघातमिवापसारयन्ती ॥ ५८ ॥
निजभक्तिनिरूढमानसानां घनसंसारविषादखण्डनाय ।
अरविन्दविलोचनः किलास्यां परिजग्राह भवानुबन्धलीलाम् ॥ ५९ ॥
चिरकालधृतं हृदा जगत्याः किमपि प्रौढविषादकारि शल्यम् ।
भगवानिह कंसनामधेयं बलसंदंशिकया समुज्जहार ॥ ६० ॥
इह धन्यतमैरलोकि रेखासरसीजातरथाङ्गशङ्खचिह्ना ।
अनुवीथि पदावली मुरारेरकुतोजन्मसरस्वतीविचेया ॥ ६१ ॥

मर्त्याङ्गनागर्भपुटीमितेऽस्मिन्करोषि मिथ्यागरिमाधिरोपम्।
विश्वत्रयव्यापितनोरनेन का हानिरुन्मीलति कैटभारेः॥ ७१॥
किं किं शुभे केशवशाम्बरीभिर्विमोहिता त्वं न समर्थयेथाः।
भजन्तमुत्सृज्य जनं परेषु धात्रीं निबध्नाति तदीयमाया॥ ७२॥
आनन्दामृतसर्वस्वमाश्वासगमरैरपि।
आभीरपतिगेहान्तमभिव्यक्तमुपास्महे॥ ७३॥
पयःपयोधौ बहुकाललीलया वितायमानादिव वासनाबलात्।
हरिर्विहायानकदुन्दुभेर्गृहान्व्रजे सुधाब्धे विहरन्स पातु नः॥ ७४॥
जङ्घोपरि न्यस्य कृते जवेन संक्षालने संविहितां जनन्या।
प्रदक्षिणाम्भःपरिषेकरक्षामन्तर्हसन्वीक्ष्य हरिः पुनातु॥ ७५॥
स्तनं जनन्या धयतेव संमुखं प्रसारितः पातु करो बलिद्विषः।
निशाचरीमम्ब निरीक्ष्य मारितां भयाहि मा भीतिमितीव शंसितुम् ७६
वन्दे मुकुन्दं पदपल्लवाभ्यां वाचालमञ्जीरमनोहराभ्याम्।
प्रहारलीलां मनसि प्रणेतुमभ्यस्तदो(दो)लाफलकाभिघातम्॥ ७७॥
जानुद्वयीचङ्क्रमणेषु धात्र्यां पाणिं निधायैकमुदस्तबाहुः।
तमाहरिष्ये तरुमिन्द्रलोकादिहेति शंसन्निव शौरिरव्यात्॥ ७८॥
अपि त्रिलोकीममिमीत यस्त्रिधा समाहितैरङ्घ्रिसरोजविक्रमैः।
स माधवो नः परिपातु संचरन्करौ समालम्ब्य पितुर्गृहाङ्गणे॥ ७९॥
अमेयमप्यकृतकभारतीशतैरगोचरं यमिवरचेतसामपि।
गृहाङ्गणे किमपि यशोदया गुणैरुलूखले कलितमुपास्महे महः॥ ८०॥
आकुञ्च्य पादाम्बुजमेकमन्यदुत्क्षिप्य नृत्यन्तमुदग्रचूडम्।
पाणिद्वयीपायसगव्यसारो पश्यन्तमीडे पशुपालडिम्भम्॥ ८१॥

पित्रा कियद्दूरमिवानुगम्य वात्सल्यनिघ्नेन विसृज्यमानः ।
वनाय शृङ्गिण्यवनाय चायो विद्योततां चेतसि पूरुषो मे ॥ ९२ ॥
किरीटसंदानितकेकिपिञ्छं वशीकृताभीरवधूप्रपञ्चम् ।
कदम्बगुच्छाहितकर्णपूरं कुर्वे हृदन्तः कुहनाकिशोरम् ॥ ९३ ॥
हेलावलद्भ्रीवमितत्रिभङ्गीवक्राम्बुजन्याप्रृतवंशनालम् ।
व्यत्यासविन्यस्तपदं पुरस्तादास्तामवस्थानमनङ्गशौरेः ॥ ९४ ॥
वंशीमुपासे वसुदेवसूनोरारज्यमानामधरांशुपूरैः ।
शृङ्गारगीतामृतसेचनेन रोहत्प्रवालामिव लोभनीयाम् ॥ ९५ ॥
वंशीसुधां वर्णय वाणि शौरेरास्वादितामर्कसुतामरालैः ।
गलन्मृणालीकवलच्छलेन तृप्तेस्तदुद्गारमिवादधानैः ॥ ९६ ॥

आह्लावयेयुरपि नः श्रवसी कदाचि-
त्कंसाभियातिकलहंसवरामृतानि ।
प्रादुर्भवत्किसलयच्छलतः प्रसार्य
जिह्वां महीरुहकुलैरपि सेवितानि ॥ ९७ ॥

अनुभवेयमहं किमु जातुचिन्मुरभिदो मुरलीनिनदामृतम् ।
किसलयाञ्जलिशालिभुसाञ्जलैः किमपि सेवितमन्यभृतैर्द्विजैः ॥ ९८ ॥
आपाटलान्यङ्गुलिपल्लवानि व्यापारयन्तं विवरेषु वेणोः ।
नादामृतैर्नन्दगवीकुलानां मोदान्दुहन्तं कलये मुकुन्दम् ॥ ९९ ॥
खुराहतिक्षुण्णभुवां पशूनां परागजालैः परिधूसराङ्गे ।
मुखद्दिगन्ते मुरलीनिनादैः खिद्यत्यनन्ते मम शेमुषीयम् ॥ १०० ॥
दृढानि गोपीधृतिबन्धनानि हठादपाकुर्वति हासलेशैः ।
अनीदृशे मे मतिरागमान्तवनीचरे वैणविकावतंसे ॥ १०१ ॥

बिम्बाधरं बन्धुरमन्दहासं लम्बालकासङ्गिललाटदेशम् ।
विरामकालेऽपि न विस्मरामि मुखं रणद्वेणुसखं मुरारेः ॥ १०२ ॥
हसितस्पृशि हारिकण्ठनाले परमानन्दसरःसरूढमूले ।
अधरच्छविकेसराभिरामे श्रुतिसौरभ्यनिधौ शुचां विरामे ॥ १०३ ॥
व्रजयोषिदपाङ्गभृङ्गपीते मकरन्दायितमञ्जुवेणुनादे ।
परिलक्षितशृङ्गिणीपरागे रदमुक्तारमणीयगर्भभागे ॥ १०४ ॥
अमितप्रणयावगाहिनीभ्यां रचितात्राणविधौ रमावनीभ्याम् ।
कुरु मानसराजहंसलीलां कुरुनागोपमुखाम्बुजे विशालाम् ॥ १०५ ॥
वनाद्दिनान्ते व्रजमाव्रजन्तमभङ्गशृङ्गारवपूरिताशम् ।
श्रयः कदम्बस्तबकेन साकं मनागिवाम्लानमुखारविन्दम् ॥ १०६ ॥
वराङ्गनादन्तपटप्रतीति सरोपरापासमुदीक्षितेन ।
बिम्बोष्ठमध्ये भृशपाटलिम्ना विन्यस्तवंशीजनुषा विभान्तम् ॥ १०७ ॥
वृन्दावने प्रीणितया कयापि संभावितं सप्रणयावलोकैः ।
शङ्कितमूर्धितया [redacted] गोप्या संताडितं दारुणदृष्टिपातैः ॥ १०८ ॥
भ्रूक्षेपमन्दस्मितहस्तकाङ्कैः पुष्णन्तमन्तः स्मरमङ्गनानाम् ।
आभीरवृद्धाननुकम्पयार्द्रैरालापभेदैरनुमोदयन्तम् ॥ १०९ ॥
नन्देन सूक्ष्माभिगमेन गाढमालिङ्ग्य दोर्भ्यामभिगम्यमानम् ।
आविःस्तनक्षीरमिलिन्दमाना यशोदया सादरमीक्ष्यमाणम् ॥ ११० ॥
शोभाविशेषोत्सवरणप्रदेशान्मिकेतयन्तं सवयोजनानाम् ।
अमेचरङ्गोकुलनम्बुजाक्षमालम्बतां बालकमाशयो मे ॥ १११ ॥
गोवर्धनव्यञ्जितपौरुषेण गोवर्धनच्छत्रभुजस्य दोष्णा ।
गोपाविनाशीरवृन्दाय यशांदोषादिनाशाय [redacted] ते प्रणामः ॥ ११२ ॥

ऋजूकुर्वन्नपि हरिस्त्रिवक्रामस्त्रजन्मुनः ।
दृगन्तकचभारेषु त्रिषु वक्रां धिनोति नः ॥ ११३ ॥

भवभीतिपराकृतेरुपायं शृणु चेतः श्रुतिमौलिसंप्रदायम् ।
परिशीलय भावनां मुरारेः कुरु दारादिकुतूहलानि दूरे ॥ ११४ ॥

प्रसूरियमसौ पिता मम सुतो नवाङ्गीति किं
विमोहमरुगाहनव्यतिकरेण वा ताम्यसि ।
यदूद्वहवधूटिकाजठरशुक्तिमुक्तामणौ
मनो भज विनोदनं मधुविदारके दारके ॥ ११५ ॥

अशौरिकुलपावनानकृतनन्दगोपालका-
नकालियविमर्दनानकरनीतगोवर्धनान् ।
अकंसमदभञ्जनानकलितावनीरञ्जना-
नबाणभुजदारकानलमुपास्य वृन्दारकान् ॥ ११६ ॥

अलूनवृषभासुरैरशिखिपिच्छकाभासुरै-
रगव्यरसलालसैरपटुरासलीलारसैः ।
अगोभरणदीक्षितैरकमलानुवादीक्षितै-
रभृङ्गसचिवालकैरलमशाम्बरीबालकैः ॥ ११७ ॥

कृष्णस्य वृन्दावनकन्दरान्तराभीरदाराभिरतेः कथाभिः ।
अलं विमुक्त्यै कृतमर्चनायामायासभारैरमरान्तराणाम् ॥ ११८ ॥

वनमालिवशीकृताशयानां पदविन्यासपवित्रितो वधूनाम् ।
यमुनातटरेणुरेव पुंसामलमंहो विनिहन्तुमङ्गसङ्गी ॥ ११९ ॥

परःसहस्राणि परस्य धाम्नः सन्त्येव रूपाणि जगद्विभूत्यै ।
भूयो भृशं गोपविलासवीर्यलावण्यसौरभ्यलवोऽपि तेषु ॥ १२० ॥

पशुभैरपि वाह्यदृष्टिशीलैर्ददृशे दशरथाङ्गजाङ्घ्रिचिह्ना ।
अधिनन्दनिवासमागमान्तैरपि भूम्या पदपङ्क्तिरब्जनाभेः ॥ १२१ ॥
उरुभक्तिसुधारसोर्मिलानामपनेतुं जनिखेदमङ्गभाजाम् ।
स्वयमादृतसंभवानुबन्धे महनीये रमतां मनो मुकुन्दे ॥ १२२ ॥
किंच—वन्दे महः किंचन वंशनालीशृङ्गाङ्कुशाजिह्मगचापहस्तम् ।
गुञ्जारुणं क्वापि ततोऽपि नीलं बर्हावलीबालमृगाङ्कचूडम् ॥ १२३ ॥
शृङ्गाटमध्ये कृतसंनिधाना मुखारविन्दे मुरलीं दधाना ।
ममास्तु चित्ते महनीयशीला विधा मुरद्वेषिविचित्रलीला ॥ १२४ ॥
इदं मदंशद्वयमेवमेव कृतव्यतीहारमजायतेति ।
विभावयन्ती विनिमाय पादौ विधा परा वेणुमती समिन्धे ॥ १२५ ॥
क्वचिदिभकुञ्जरमचारं परतो भावितराजहंसयानम् ।
कटिसीमनि वाससी वसानं कनकाद्धासिकुसुम्भरागशोणम् ॥ १२६ ॥
हृदि कौस्तुभमेकतो दधानं परतस्तुङ्गपयोधरोपरुद्धम् ।
गिरिधारणकर्कशैकपाणिं कुसुमादप्यतिकोमलान्यहस्तम् ॥ १२७ ॥
हरिणाधिपकोकिलावलेपान्क्षपयन्तं निजकण्ठनादमङ्ग्या ।
क्वचिदुज्ज्वलकुण्डलाभिरामं पटुताटङ्कपरिष्कृतं कुतोऽपि ॥ १२८ ॥
विनतार्तिहरं विलोचनाभ्यां कमलेन्दीवरगर्वमोचनाभ्याम् ।
धृतचित्रकदम्बसरोरुहा(भ्यां) निटिले निर्जितबालचन्द्रभासि ॥ १२९ ॥
प्रियकस्तबकासितोत्पलाभ्यां प्रतिपन्नश्रवणावतंसकृत्यम् ।
शिरसा शिखिनः शिखण्डमालां शशिखण्डं च सहैव लालयन्तम् १३०
वलभिन्मणिवन्धजीवशोभं धृतपाशाङ्कुशपुष्पबाणचापम् ।
मुरलीवरमूर्च्छनासु शश्वन्महनीयासु निबद्धमौलिकम्पम् ॥ १३१ ॥

गिरिशार्धगृहान्तरे विहारान्कलयन्तं नवकल्पशाखिमूले ।
परितः परिवारदेवतानां प्रकरेणाहितसेवनानुबन्धम् ॥ १३२ ॥
इतरेतरयोगमेयुपाभ्यामतिहृद्यन्मकरन्दशर्कराभ्याम् ।
कृतिनः खलु केऽपि भावयन्ते भवशान्त्यै परसंविदोरभेदम् ॥ १३३ ॥
रुचिराङ्गुलरूपसंविधानं परमानन्दसुधापयोनिधानम् ।
उचितं पथि योगिनां विधेये तदहं धाम विचिन्त्य तत्र लीये ॥ १३४ ॥
पुण्यस्थानामगण्यादथ यदुनगरादेष तस्मान्मनीषी
॥ स्थाणवीशाख्यं धरण्याममजत किमपि क्षेत्रमुच्चैः पवित्रम् ।
सद्यः संसिद्धिहेतुं समधिकतपसां पुष्करं दुष्कराणां
॥ सोमावासं प्रभासं सुगतियुवतिसंचारिकां द्वारकां च ॥ १३५ ॥
अथ हुताभीष्टकरीं शतद्रुं पाशापहन्त्रीं भजतो विपाशाम् ।
घरावतीं धरणीधरेन्द्रादिरावतीं चैव निषेवते स ॥ १३६ ॥
सामोगां चन्द्रभागां जगदखिलमिदं पावयन्तीं च सिन्धुं
सेवित्वाथो निवृत्तः परिचितघनदारामगन्धाद्दिगन्तात् ।
प्रौढं जालन्धपीठाभिधमनघपदन्यासधन्यं भवान्या
हृद्यं प्रापद्यतासौ हिमवति किमपि स्थानमानन्दशाली ॥ १३७ ॥

असौ पुनरनेकतटिनीसरोवनीनगरप्रदेशेषु विरचितभ्रमणोऽपि परमपावनपयःपूरनिष्यन्दिनीं शृङ्गिणीमिव पुंगवकिशोरकलिदशतरङ्गिणीं निशामयन्किमपि चिन्तातिशयसंदानिताशयो व्याहर्तुमिति गिरं प्रावर्तत ।

इक्ष्वाकुसंतानयशःपताकां मुक्तामणिं तां मुनिकण्ठशुक्तेः ।
दुर्वर्ण्यकक्ष्यामवनीयशायां निर्वर्णयिष्यामि कदा सपत्नीम् ॥ १३८ ॥

विद्याम्बुजश्रेणिविभातवेलां मायातमश्चन्द्रमरीचिवीचीम् ।
मुक्तालतां मुक्तिविलासवत्या भागीरथीं चेतसि भावयामि ॥ १३९ ॥
गङ्गामुपासे गगनापदेशकासारकेलीकलहंसपङ्क्तिम् ।
स्वयंवरासक्तिसमेतमुक्तिवधूकराम्भोजमधूकमालाम् ॥ १४० ॥
किरीटिकोदण्डकृतप्रहारव्रणोल्वणीभावविशङ्कयेव ।
यामोपधीशेन समं महेशो दधाति मौलौ तटिनीं नुमस्ताम् ॥ १४१ ॥
भागीरथी सावतु या गिरीशजटाटवीपर्यटनोपजातात् ।
आद्याश्रमान्मार्गमजानतीव भगीरथस्यन्दनमन्वयासीत् ॥ १४२ ॥

क्रीडापराधशमनाय नतस्य शंभो-
श्चूडापदे विहरणं समवेक्ष्य यस्याः ।
कोपातिरेकमयते कुलशैलकन्या
सा पावनी दिशतु संमदमभ्रगङ्गा ॥ १४३ ॥

अम्बरगालितमासीद्ब्रह्माण्डपटे बलिद्विषा यस्मात् ।
तस्मादतीव पूतं जज्ञे किल सौरसैन्धवं सलिलम् ॥ १४४ ॥
द्युसिन्धुरुर्व्यां दुरितानि हन्तुमाढौकते वीवधगूढरूपा ।
प्रकाशसंचारविधौ भयेन युक्तोऽपि पापैर्युरितीव बुद्ध्या ॥ १४५ ॥
समुद्धृवा वीवधसंपुटीपु भागीरथी भाग्यवतां जनानाम् ।
आरोहणं मूर्धनि संविधातुं प्रायो विधत्ते पदमंसभागे ॥ १४६ ॥
गङ्गा निजं वारि विगाहमानान्स्मरारिणः कान्दरीकरोति ।
सुधांशुमौलेः समदापहस्य गर्वापहाराय कृतोद्यमेव ॥ १४७ ॥
विष्टपत्रयतमःपरिपाटीखण्डनाय कलितावतरापि ।
अभ्रसिन्धुरनिशाननि लोकानन्धकारयति हन्त किमेतत् ॥ १४८ ॥

निमज्ज्य गङ्गाम्भसि निःसरञ्जनः पयोदनीलप्रतिमागतं गलम्।
विलोक्य जम्बालविलेपशङ्कया करोति भूयोऽपि च गाढमज्जनम् १४९
मातेति पूर्वं महयन्निवृत्ते सुरापगायां सुकृती विगाह्य।
कान्तेति पश्चात्कलयन्नसौ तां कोटीरकोटौ कुरुते विचित्रम्॥ १५०॥

स्मेराम्भोरुहशीघुसारलहरीनिष्यन्दमुष्टिंधयो
रोधोदेशविकासिकेतकरजोविस्तारकुक्षिंभरिः।
वीचीनर्तितराजहंसवनितासंगीतसर्वंकषो
मर्त्यानां हरति श्रमं सुकृतिनां मन्दाकिनीमारुतः॥ १५१॥

कदा तरङ्गे गगनापगाया निमज्ज्य गाढं निवसामि तावत्।
प्रविश्य यावत्प्रतिहृत्प्रतीकं समूलमुन्मूलयते स तापान्॥ १५२॥

अयि नगराजनन्दिनि घनसुकृतसारकन्दलनिष्यन्दिनि परतत्त्वविज्ञानपाथोनिधानकौमुदि भगवति भागीरथि,

निम्नगासु न ते तुल्या नीचेषु न च मे समः।
मयि प्रपातनं मातर्विधातुं किं विलम्बसे॥ १५३॥

अनन्तरमन्तर्वाणिरयमतिदुरन्तभवखेदसंतानभीषितः पिपासित इव पीयूषकन्दलीं परिशुष्यदमेयसस्यसमूह इव मत्यप्रवर्षधारां मतिभद्रानुद्रुत इव प्रबलत[म]मित्रवाहिनीं जिह्मगविषाभिभूत इव जीवातुमूलिकां कल्लोलिनीरमणलहरीविपक्त इव कामपि महातरिं तीव्रनदीपूरनीयमान इव तीरभूमिं घर्माभितप्त इव कर्पूररसनिर्झरीं निर्धनलोक इव निक्षेपसंततिं जगतीधराधीशशिखरान्तरादधिहरिद्वारमापतन्तीममृतायनसरितमुपलभ्य निर्भरानन्दसंभ्रान्तमानसो मौनमहासीत्।

पयः प्रकृतिशृङ्गिण्या ब्रह्माण्डोधसि संभृतम्।
जगदर्भकजीवातु गङ्गेति परिगीयते॥ १५४॥

विध्यादेशकरी सेयं विविधप्रत्ययावहा ।
आगमैरन्विता भाति शब्दविद्येव जाह्नवी ॥ १५५ ॥
उद्दिधीर्षुः सगरजानसौ स्वर्गादवातरत् ।
गणयन्ति न हि क्लेशं परार्थैकपरायणाः ॥ १५६ ॥
गिरिशस्य पुरा केशान्परिगृह्योर्मिपाणिना ।
पादावलम्बिनी पश्चादासीज्जाह्न्यादसौ नदी ॥ १५७ ॥
ईशमुक्ता गिरिदरीरियमाप पदे पदे ।
भगीरथस्य तन्वाना भावं भूयस्तपोविधौ ॥ १५८ ॥
परं नापूरि जाह्नव्या भगीरथमनोरथः ।
पारावारोऽपि निःसीमपरिग्राहविभूषितः ॥ १५९ ॥
त्रिविक्रमपदोद्भूता त्रिलोकीमियमानशे ।
कारणस्यानुकुरुते कार्यं हि गुणसंपदा ॥ १६० ॥
अनन्तपथगाप्येषा हन्त त्रिपथगामिनी ।
भगवत्पादजातापि शुक्ला वर्णेन शोभते ॥ १६१ ॥
नदी नवसुधाधारा वसुधावासवत्यपि ।
प्रतिकूलप्रवृत्तेयमनुकूलापि देहिनाम् ॥ १६२ ॥
गङ्गोरगी गिरीशस्य जटाकन्दरनिःसृता ।
विषोद्गमा वितनुते पापमण्डूकपारणाम् ॥ १६३ ॥
आस्तां किमाहृता गाङ्गे दाहशक्तिरिहाम्भसि ।
निर्दह्यते यतो नृणामस्य सद्यदपाटवी ॥ १६४ ॥
आपगाया जगत्यस्याः कोऽपि शीतलतागुणः ।
पातकानि प्रकम्पन्ते यस्या नामश्रवादपि ॥ १६५ ॥

ननु त्रिपथगावारि समस्ताम्भोविलक्षणम्।
सिक्तः कूलाङ्कुरो येन कल्पते मूलतृप्तये ॥ १६६ ॥
कोऽपि निर्झरवाहिन्या गुणासङ्गी शरोत्करः।
चलत्त्वेन तनुते षडरिच्छेदनं नृणाम् ॥ १६७ ॥
अनादिमलसंघातहरणैकपटीयसीम्।
अन्यगङ्गामपि नदीमन्यामपि गृणन्त्यहो ॥ १६८ ॥
विष्यण्डपुटनिष्पन्नो वियद्गङ्गामयो रसः।
अजरामरणां सिद्धिमाधत्ते सेवितो नृणाम् ॥ १६९ ॥
शिरांसि भजतामाशु सिन्धुरेषाधिरोहति।
विवरीतुं प्रवृत्तेव विश्वमूर्धन्यतां निजाम् ॥ १७० ॥
अस्यामिहावतीर्णायामाविरास्ते भयाद्वयम्।
कालमन्मथयोः शश्वत्कदाचिन्न शरीरिणाम् ॥ १७१ ॥

विमुक्तिविश्राणनधुर्यभावबोधाय बद्धा भुवनान्तराले।
काशीपतेः क्षौमपताकिकेव लेलसवन्त्या लहरी समिन्धे ॥ १७२ ॥
इयं प्रसन्ना हृदये जले च तीरे प्रवाहेऽपि च दीप्रहंसा।
अभीष्टदाने गमनेऽपि शश्वदपास्तमान्द्या तटिनी चकास्ति ॥ १७३ ॥
आपत्तसत्त्वेव वियन्नदीयमाविर्भवत्केतकबर्हशोभा।
बीचीकरालम्बितपार्श्वभित्तिविजृम्भमाणश्वसनं प्रयाति ॥ १७४ ॥
कूलद्विजा कुन्दसगन्धमूर्तिः स्वादुस्तुपारा सुरभिः सरोजैः।
इयं प्रसूतेः फलमिन्द्रियाणां मन्दाकिनी पुष्यति मामकानाम् ॥ १७५ ॥

तदनु भुवनोपतापदमनोपचितरंहसि सुमनोनदीजले कलितावगाहनो बुधजनोत्तंसमणिरतिमनोहरं वचनोपहारमतनोत्।

चेलं चर्म निकेतनं पितृवनं पात्रं शिरो लेपनं
भस्मालंकृतिरस्थिजालमनुगा वेतालपारम्परी ।
भिक्षापर्यटनं च वर्तनमहो नृणां भवत्सेविनां
मातर्ब्रूहि कथं त्वदीयभजनं कुर्वे सुपर्वापगे ॥ १८६ ॥
आकण्ठं सलिले निमज्य पुलिनाभोगोपधाने शिरः
कृत्वा शैलसुतापते सुररिपो गङ्गाधरेत्यालपन् ।
गृह्णन्कर्णपुटे शिवेन कृपया मव्याहृतं तारकं
तीरे जाह्नवि तावके तनुपरित्यागं विधास्ये कदा ॥ १८७ ॥
त्वद्वीचीभुवि भूस्त्वदम्बुनि जलं त्वत्फेनभासि प्रभा
त्वद्वीचीपवने मरुत्त्वदुदकावर्ताम्बरे चाम्बरम् ।
इत्थं देवि मदीयदेहजननी भूतावली लीयतां
त्वत्संनिधिनि जह्नुनन्दिनि महत्येषा मम प्रार्थना ॥ १८८ ॥
इति स्तुत्वा नमःसिन्धुमेष धीमानमोदत ।
मनसा फलिताशेषमनोरथसमृद्धिना ॥ १८९ ॥

इति समरपुंगवकृतौ यात्राप्रबन्धचम्पूकाव्ये सप्तम आश्वासः ।

अष्टम आश्वासः ।

पत्या प्रकाश्यमानं क्षेत्राणामयमुपास्य केदारम् ।
सकलमहितं फलानि सकुलत्राणक्षमाणि लभते स्म ॥ १ ॥
उच्चैर्महागिरिविहारमुपेत्य धीमा-
न्नीहारसंवृतिनिवृत्तिदिनावतारे ।
प्राह्ण्यदादिपुरुषं बदरीवनान्तः
पश्यन्करोदरमिषद्वदराविशेषम् ॥ २ ॥

तदनु कारुण्यत्वनवनिकृन्तकामरूपां कामरूपान्तराहितकामपीठ-स्थितिं कामपि परदेवतामाराध्य नरदेवदुर्नयनाटिकाविभावनपाटवानुव-र्तिभिरालापविशेषैरस्तौषीत् ।

त्वद्भ्रूलीलानुसारित्रिपुरहरणदक्किङ्कराद्योक्तनाना-
निर्वोढृ ब्रह्मचिन्तासमुपनतजगद्धोरणीकोणभाजः ।
उर्व्याः क्वापि प्रदेशे कतिपयविषयाधीशतामेत्य मत्ता
न त्वामर्चन्ति भूपाः समयविषमतां किं ब्रवीम्यद्रिकन्ये ॥ ३ ॥

नत्वा पृच्छामि किंचिद्भगवति भवतीं वाच्यमेतत्कुतश्चि-
त्पुण्यात्पट्टाभिषेकव्यतिकरसमयप्राप्तिमात्रेण राज्ञाम् ।
सौजन्यं क्व प्रयातं क्व मतिरुपरमेत्क्व भवेत्साधुवादः
सौलभ्यं क्वापसर्पेत्क्व पुनरपसरेदातुरेष्वार्द्रभावः ॥ ४ ॥

भूजाने जय जीव कोऽत्र पुरतः शब्दायते वार्यता-
मस्युम्नहमेव कोऽसि कथय त्वं वा त्वदीयाश्रितः ।
आस्तां तद्भवदीयनाम किमहं डिम्भस्त्वया वा तदि-
त्यन्यस्मानपि खेदयन्ति गिरिजे भूपा भवद्भक्तिवान् ॥ ५ ॥

आयाहि भ्रातरेहि क्षणमनवसरो याहि मे देहि सद्यः
स्वर्णान्येतत्पिधेहि प्रतिभुवमथवा ब्रूहि नो चेदपेहि ।
इत्येवं द्रष्टुकामा नरपतिहतकानेतदासन्नभृत्यै-
रायास्यन्ते नितान्तं जननि तव पदद्रोहिणो देहभाजः ॥ ६ ॥

यः शर्वर्यां समज्याविघटनसमये हे क्षुधा युष्मदर्थं
राज्ञेऽस्त्वोचाम किंचिद्वहसि स च तदा प्रीतचेता इवास्ते ।
इत्थं वार्तासारानयि जननि भवद्भक्तितान्वञ्चयन्तो
मन्दाः कुर्वन्ति केचिन्नृपतिनगरीमार्गपाथेयचर्वम् ॥ ७ ॥

आकर्ण्यासाकमभ्यागमनमवनिभृद्दित्रिकक्ष्यान्तराणि
प्रोलङ्घ्याभ्येत्य नीत्वा बहुमतिमतनोदर्धपीठीजुषां नः ।
इत्थं मिथ्यावचोभिः पटव इव जना वञ्चयन्ति प्रपञ्चं
केचिज्जानन्ति नैते भवदुपजनितानम्बिके विप्रलम्भान् ॥ ८ ॥
अद्य प्रातः सभायामखिलनृपतिषु प्रेक्षमाणेषु पीठा-
दुत्थायासत्कराग्रादवनिभृदुपदामग्रहीत्पाणिनेति ।
एतादृक्त्वेन जात्वप्यवनिपतिम[वि]ज्ञातवन्तोऽपि केचि-
द्राजाभिज्ञा इवाज्ञास्त्वयि सति विमुखेष्वैन्द्रजालं सृजन्ति ॥ ९ ॥
नीहाराहार्यकन्ये तव पदकमलध्यानमुद्राविधाने-
रत्यर्थं वर्तयन्ते जनुषि सफलतां केऽपि धन्या धरण्याम् ।
अद्राक्षीदीपदस्मान्नृपतिरधिगतप्रीतिरद्येति सार्थं
मन्वाना जन्म यान्ति प्रतिमुहुरितरे निर्वृतिं दुर्विवेकाः ॥ १० ॥
मातर्दैतेयवैरिप्रमुखसुरवरैः शश्वदध्यासितायां
भावत्कागारबाह्याङ्गणभुवि वसतिप्राप्त्युपायं विहाय ।
हा हा मोहाद्यतन्ते जगति तनुभृतो नैकनिष्ठ्यूतवीटी-
जम्बालैर्दूषितायां नरपतिभवनद्वारि कर्तुं विहारम् ॥ ११ ॥
धिक्कारः सौविदल्लैश्चिरविततबहिर्वेदिकावासकार्श्यं
याच्ञादैन्यानुरोधः करितुरगकुलेष्वाकुला पर्यटाट्या ।
निर्हेतुर्दण्डपातो भृशमुलभरुषा मेदिनीनायकेने-
त्येवंरूपेण मातः परिणमति नृणां त्वत्पदाब्जापराधः ॥ १२ ॥
त्वत्पादाम्भोजपूजाविरचनविमुखीभावदोषावतीर्ण-
क्षोणीभृत्सेवनानां पुरुषपरिषदामद्रिराजन्यकन्ये ।
नाहारो नैव निद्रा न सुखरसिकता नार्चना देवतानां
राजद्वारोपकण्ठेष्वपि तु तत इतः पर्यटाट्यैव कृत्यम् ॥ १३ ॥

नैतत्स्वर्गतिसाधनं न च कुलाचारं(रो) न चाज्ञा गुरो-
राप्तैर्यैर्विहितं च कर्म यदिदं भूपाधमोपासनम्।
प्राग्जन्मन्यचलात्मजे कृतभवत्पादापराधा वयं
प्राप्तं केवलमात्मनः स्वयमहो कर्तुं प्रवर्तामहे ॥ २० ॥
मूर्ध्ना पर्यटने कृतेऽपि करुणामुद्रा न चेत्तावकी
न प्राप्येत नरैर्गुवाकफलमप्यन्तर्घुणास्वादितम्।
जानन्नप्यमुमर्थमर्थपटलीसंपादनाकाङ्क्षया
हा धिक्कष्टमनुद्रवामि धरणीपालाधमानम्बिके ॥ २१ ॥
त्वच्चिन्तां कलयामि चेत्त[दधुना] मत्पूरुजाग्रन्मनः-
क्षोभोत्पादनचञ्चुरौदरशिखिज्वाला समुज्जृम्भते।
तच्छान्त्यै नृपतीन्भजामि यदि तत्त्वध्यानात्त्वदीयस्तुति-
र्नैवोदेति किमाचरामि कथय प्रालेयशैलात्मजे ॥ २२ ॥
प्राचीनक्षेत्रमात्रान्न लगति किल मे स्फारसंसारभारः
कृत्वा भूभर्तृसेवां धरणिरभिनवोपार्जनीया मयेति।
चिन्तासंदानितान्तःकरणसरणिभिर्धस्रैरसह्यैर्घै-
रन्यारब्धा भवत्यां पुरहरदयिते देवि साक्षादुपेक्षा ॥ २३ ॥
उत्थानं प्रातरुर्वीपरिवृढभवनद्वारदेशाभिधानं
निध्यानं भूमिबन्धोः पुनरुपगमनं धामशालं प्रतीति।
एतैर्व्यापारजातैरचलपतिसुते नित्यमावर्त्यमानै-
रह्निक्षन्दं भवत्या गुहुरहह वयं धसारा विसरामः ॥ २४ ॥
ग्रामं वा ग्रामटीं वा मितयुवमथवा हाटकं वा पटं वा
यः कोऽप्यस्माकमेतत्किमिह न वितरेदेकिकां वा वराटीम्।
इत्यम्ब त्वय्युपेक्षाविरचनदुरितप्राप्तदारिद्र्यमुद्रा-
कातर्याः पर्यटाम्यां नगरभुवि वयं बद्धधर्माय कुर्मः ॥ २५ ॥

अन्तःशुद्धान्तमास्ते नृपतिरविरतं नैव निर्याति देवा-
न्निर्गच्छन्तं कदाचिच्चिरयति तरसा खेटकूटैर्भटौघः ।
वक्ता वा नास्मदर्थे स्वयमपि गमनं दुष्करं द्वार्यथापि
त्वद्द्रोहादद्रिकन्ये वयमवनिपतिं द्रष्टुकामाश्चरामः ॥ २६ ॥
विद्यागोष्ठीषु राज्ञो नहि रविकणिकाप्यस्त्युदास्ते प्रधानो
विद्वेष्टि स्वाधिकारक्षतिचकितमनाः सोऽप्यमेधाः पुरोधाः ।
अन्यस्त्वज्ञातविद्वज्जनसरणिरथाप्यम्ब ते शाम्बरीभिः
पश्चात्संचोद्यमानाः सुधिय इति वयं राजधान्यां भ्रमामः ॥२७॥
संनद्धसौविदल्लप्रमदजनसमालोकनाय प्रसर्प-
द्रूलीषु द्वारवेदीशिखरसरणिषु प्रत्यहाभ्यासनाय ।
याच्ञावाणीनिबद्धप्रगुणरसनापारणायापि चास्मा-
न्निष्कारुण्यं सृजन्त्याद्य गिरितनये किं फलं लब्धमासीत् २८
कर्णो मध्याह्नदीनः समयमनुसरत्यम्बुदः सर्गमात्रे
सन्तानस्त्यागशाली वयमपि तु मुहुः सर्वतो दानशौण्डाः ।
इत्युर्वीपालगर्भप्रचलितगरलज्वालजालानि पातुं
कर्णाभ्यां किं नु सृष्टा वयमवनिधराधीशकन्ये भवत्या ॥ २९ ॥
कुम्भीपाकादिनानाविधनिरयकुलेष्वातुलं संनिमज्ज्या-
प्यापारे नास्ति भारः सरसिरुहभुवो यावदायुर्विरामम् ।
दुर्गामस्मारि किंतु क्षणमपि यातिः प्राप्यते नैव कर्तुं
तन्मामन्नद्विपक्षं जननि न कदाप्यम्ब तस्मां निधेहि ॥ ३० ॥
स्वान्तानां मार्दवीमा नृपनिकटभुवो रञ्जनीया मनुष्या
मूढाः सेवनीयः स च स्फुटमनैश्वर्यनीयो प्रयेति ।

चिन्तां संत्यज्य सोऽहं तव पदनलिनोपासनामात्रकृत्यः
प्रेङ्खद्भावः कदा वा वद जननफलान्यम्ब संपादयिष्ये ॥ ३१ ॥

यास्यामो राजधानीं कथमपि नृपतेरन्तिकं तत्र को वा
नेष्यत्यस्थानकस्मात्प्रचुरधनभरैः प्रीणनामन्तरेण ।
दृष्टे वा राशि कृष्टं चिरवसतिमृते नाञ्जसा वाञ्छितार्थ-
स्तस्मादक्लेशलभ्यां द्रुतफलजननीमद्रिजां न त्यजामः ॥ ३२ ॥

लक्ष्मीकुर्वे किमुर्वीसहचरहतकानम्बिके तावकाङ्घ्री
जाग्रत्यश्रान्तमन्तःकरणभुवि ममामीष्टवितरणाय ।
त्वद्भृत्यद्वाःस्थवीटीचिपिटकपटसंवाहककीतदासी-
दासेयमेष्यचेटीसुतजनसदृशाः किं नु ते राजकीटाः ॥ ३३ ॥

कामाक्षि त्वत्कटाक्षव्यतिकरकलिकामोदसाम्राज्यलक्ष्मी-
पर्यासस्वान्तवृत्तेर्नहि मम गणनागोचरे ते नरेन्द्राः ।
सेवाहेवाकभाजां तव जननि जगत्यब्जभूर्वा हरिर्वा
त्र्यक्षो वा लक्ष्यकोटौ विलसितुमनलं केऽपि मूढा नृकीटाः ३४

त्वद्ध्यानैकावधानप्रणयनसुलभानन्दलीलान्तरात्मा
नाहं भूपानुपासे पुरहरयुवतो संपदे किंप्रचानान् ।
पुंसां चिन्तास्ताभिर्हृदि तव चरणोपप्लवामद्रिकन्ये
नावध्यन्ते कतीभाः कति कति तुरगा गेहबाह्याङ्गणेषु ॥ ३५ ॥

कुर्वन्तु स्वैरमुर्व्यां कतिचन समयक्षेपणं भूपगेह-
द्वारावस्थानधारापरिचयरचनोदीतरागा वराकाः ।
त्वद्ध्यानारम्भलब्धोदयनिरतिशयानन्दनिष्यन्दसिन्धो-
रन्तःस्वच्छन्दचारैर्जननि वयममी कालजालं नयामः ॥ ३६ ॥

वारं वारं प्रौढवातानुषङ्गाद्वेगेनायं वेपते वीचिमाली।
कुम्भीयोनेः कुक्षिवास्तव्यमग्निं ध्यायं ध्यायं त्रासमृच्छन्निवोच्चैः॥ ४४॥

मन्थानशैलमथितोऽपि घटीभवेन
ग्रस्तोऽपि दाशरथिना कृतबन्धनोऽपि।
उद्दामवाडवहुताशनपीडितोऽपि
गम्भीरतां न हि कदाचिदयं जहाति॥ ४५॥

अथ नीलाद्रिमासाद्य कृती स कृतवन्दनः।
अस्तौदित्थं जगन्नाथमघनिर्मोथकर्मणे॥ ४६॥

चरितं तव प्रथीयः शक्यं मितया न मे गिरा स्तोतुम्।
नासामणिर्न भवितुमर्हति मानाधिकं रत्नम्॥ ४७॥

अतिलघुनापि च वचसा मधुमथन तव प्रणौमि महिमानम्।
तुभ्यं त्रिभुवनवपुषे तुल्यं कथमर्प्यते माल्यम्॥ ४८॥

मम यन्मनुष्यजन्मनि भवत्सपर्यापराङ्मुखीभवनम्।
स····नवनीतनिर्गमसमये मन्थानगुणमङ्गः॥ ४९॥

अन्यार्थमपि भवन्तं परिचरता प्राप्यते गतिः पुंसा।
आमोदमेणनाभेराजिघ्रति किं न पणितापि॥ ५०॥

भवतः प्रपद्यमानश्चरणौ पदवीं समश्नुते परमाम्।
को गन्धगजाधिरूढः क्षुद्रं प्रतिपद्यते द्वारम्॥ ५१॥

प्रकृतिजयिनस्त्वदङ्घ्रेः पातकराशिरपि किमु भवेल्लङ्घ्यम्।
अरुमरविन्दयोनेश्चटकोपरि किं नु संधेयम्॥ ५२॥

ईषल्लभा मनीषिभिरीहितसंपत्प्रसादविषयैस्ते।
हैयङ्गवीनसदं खादयतो न खलु घृतचिन्ता॥ ५३॥

---

१. 'हैयङ्गवीननिर्गमसमये' इत्युचितमिति प्रतिभाति.

विश्वस्मादपि धरणीधरेन्द्रकन्ये
विन्ध्योऽयं निरवधिभागधेयशाली ।
आक्रान्ताखिलभुवनापि यस्य नाम्ना
विख्याता परमसि विन्ध्यवासिनीति ॥ ६३ ॥

देवि त्वत्पदरुचिदर्शितातिरागा तुङ्गेषु द्रुमविटपेषु लम्बमानाः ।
शैलेऽस्मिन्सततमवाङ्मुखत्वभाजो दृश्यन्ते धृतनियमा इव प्रवालाः॥६४॥
कुब्जत्वं दधदपि कुम्भयोनिभक्त्या विन्ध्याद्रिर्विबुधनिवासतोऽपि तुङ्गः।
संचारं सदयगिरीशपाणिपद्मस्पृष्टाभ्यामिह वितनोषि यत्पदाभ्याम् ६५
मध्विचे·········महिषासुरोत्तमाङ्गे विन्ध्याद्रेरधिशिखरं च विश्वमातः ।
निःशङ्कं निहितपदाब्जया भवत्या काठिन्यं क नु वद काममन्वभावि ६६
वेलायां विषमकृतान्तवाहघण्टासंरावश्रवणसमाहितव्यथायाम् ।
मञ्जीरक्वणितमनोहरं पुरस्तादास्तां नश्चरणसरोजमम्बिकायाः ॥ ६७ ॥

पारीन्द्राः परिभवमापिता निकामं
मध्येन त्वरहरवल्लभे भवत्याः ।
तद्वाहक्लिमिरतरङ्गिताषु मन्ये
बध्नन्ती(न्ति)स्थितिमिह····भ्यतो गुहासु ॥ ६८ ॥

उत्तुङ्गा बलयदुदारकान्तिभाजो वर्तन्तां शतमिह वारणेन्द्रकुम्भाः ।
सोदारस्तव कुचभारवत्किमेते पञ्चास्यप्रसभविमर्दसंभ्रमाणाम् ॥ ६९ ॥
शर्वाणि स्तनभरसंपदा परं ते विन्ध्याद्रिर्विगलिततुङ्गतावलेपः ।
व्रीले(डि) न क्षितिमभजद्द्विजस्तु भेजे प्रख्यातिं शिव शिव भाग्यरीतिरेषा
संत्रातुं जनमिह सर्वहिंसकेभ्यो वात्सल्याद्वहसि वरायुधानि हस्तैः ।
हन्तैतद्भगवति साहसं यतोऽमी रज्यन्ते नवकुसुमनोज्ञिघृक्षयापि ॥ ७१ ॥
चन्द्रस्ते वदननिभेन शैलकन्ये विन्ध्याद्रौ वसति विधुंतुदैकभीत्या ।

पर्यन्तभ्रमणमिप(पा)चरक्षुवीक्षावित्रासव्यतिकरविद्रवत्कुरङ्गः ॥ ७२ ॥
त्वद्बिम्बाधरतुलना शिवे तदानीं प्रादुष्यादिह सहकारपल्लवेषु ।
धात्रा चेन्मकरन्दसारधारानिष्यन्दः कुसुमवदेषु निर्मितः स्यात् ७३
स्वच्छन्दं विलसतु चन्द्रिकाङ्कुराणामुद्भेदः किमपि सुधारसोद्गमश्च ।
वक्त्रेन्दौ तव वरवर्णिनि सरारेराश्चर्यो न किमिह सूतिरम्बुजानाम् ७४
अस्याद्रेरनुवनमध्यमम्बुजातैर्वेतण्डव्रजकरदण्डपातभीतैः ।
सारङ्गैरपि चकितैर्वनेचरेभ्यः सर्वस्वं निहितमिव स्वकं त्वदक्ष्णोः ७५
फुल्लासु क्षितिरुहपुष्पमञ्जरीषु भ्राम्यन्ती ततिरिह भाति षट्पदानाम् ।
पृथ्वीभृत्प्रियतनये विलोकयन्त्याः कान्तारश्रियमिव ते कटाक्षमाला ७६
पाठीनध्वजपरिपन्थिकायमायाकैलासक्षितिधरकालमेघपङ्क्ते ।
मातस्ते हृतजनिमार्गपर्यटाव्या निष्टप्ते मयि निपतत्वपाङ्गधारा ॥७७॥
त्वामभ्रच्छविमिह वीक्ष्य नीलकण्ठास्तुष्यन्तः सपदि वितन्वते कलापान् ।
त्वत्क्लेशश्रुतिविसरापहारशक्तिं निर्मातुं निपुणमिव प्रदर्शयन्तः ॥ ७८ ॥
उद्भिन्नस्मितलवमुल्लसत्कपोलं लोलाक्षिभ्रुवमतिलोभनीयनासम् ।
बिम्बोष्ठं भृतमणिकुण्डलाभिरामं वक्त्रं ते जननि वयं न विस्मरामः ७९
विनिर्गतानविहितपुण्यदुर्लभत्रिमार्गगासलिलविगाहनाय नः ।
पदे पदे बहलविपत्तिशङ्कया विषीदतः सुखयतु विन्ध्यवासिनी ८०

अपि च ।

रक्षति दुर्गा यन्तं विपदः स्वगुणान्कृपामृदुर्गायन्तम् ।
समहृत कासरदनुजं तमपि च या सुम्ममन्तिकासरदनुजम् ॥ ८१ ॥
देवी सा मे दुरितं क्षपयतु कृपया हरिरसा मेदुरितम् ।
शक्तिषु परमा नन्दं जनकं किल या निनाय परमानन्दम् ॥ ८२ ॥
शुचमिह नोपलभन्ते वपुः स्मरन्तो बलार्दनोपलभं ते ।
स्मितमनिदानवलक्षे हर्यक्षे चण्डि दनदानवलक्षे ॥ ८३ ॥

अपि च।

स्कन्धादवप्लुत्य हरेः सलीलमाक्रम्य पद्भ्यामवनीलुलायौ ।
संधित्सया चापगुणैर्निषङ्गादुदर्चिषं मार्गणमुक्षिपन्तीम् ॥ ८४ ॥
प्रहारकेलिस्पृहया रथाङ्गनेमिप्रहव्यमनिजाग्रहस्ताम् ।
तिर्यङ्मुखीं पाणिधृताञ्चलस्य कम्बोः समुद्घोषणकर्महेतोः ॥ ८५ ॥
उदग्रहस्तोपहितत्रिशूलनिर्भिद्यमानं निजपश्चिमाङ्गात् ।
निर्गच्छतो निर्जरशात्रवस्य चर्मासिपाणेः शिरसश्छिदायै ॥ ८६ ॥
आलम्ब्य केशानवधूय खेटं पाणावधिक्षिप्तकृपाणवल्लीम् ।
दरोच्छ्वसन्मध्यमदृष्टिरिङ्खदग्निस्फुलिङ्गावलिभीषणास्याम् ॥ ८७ ॥
विश्वत्रयापद्विनिवारणाय संनाहमेवं समरे दधानाम् ।
किरीटचन्द्रांशुकृताभिषेकामम्बामहं भावयामवलम्बे ॥ ८८ ॥
तमसामर्दिनि विधुतमसाधिपं तमसा जाह्नवीपूरं तमसा विगाहते ।
निर्जेतुं दुरितावलीं सति कलौ निःसीमवीर्योदयां
देवो मेलयति स यत्र सुदृढं तिस्रो महावाहिनीः ।
श्रेयानेष निरीक्ष्यते स शिशिरामोगः प्रयागाभिधो
धीराः स्वैरमिह प्रयान्ति पदवीं देहत्यजं शाश्वतीम् ॥ ८९ ॥
देहिनामिह तटस्थितिस्पृशां पुण्यमात्मजमिमाः पुनः पुनः ।
स्फारविस्मयकृते परस्परं संगताः प्रसुवते सरिद्वराः ॥ ९० ॥
अन्योन्यमायामिभिरूर्मिहस्तैरास्कन्दकर्मण्यनयोः सपत्न्योः ।
साक्ष्यं न साक्षीय इतीह सा किं सरस्वती संवृतमूर्तिरास्ते ॥ ९१ ॥
जाह्नवीरविसुतारजश्चयःशृङ्खलायुगलसंदृतमेनम् ।
क्रीडितुं न हि विमुक्तिसुवत्या केलिमद्यमयमद्यति लोकः ॥ ९२ ॥
यियासतामत्र निमज्ज्य नाकं हित्वा तनुं मुक्तिमभीप्सतां च ।
वैयस्ततीविष्णुपदीमिषेण वेदोपदिष्टाध्वयुगं चकास्ति ॥ ९३ ॥

निर्वापितानामिह विष्णुपद्या नृवर्गकान्तारभवानलानाम् ।
विसृत्वरी धूमपरम्परेव विराजते चण्डमरीचिकन्या ॥ ९४ ॥

सहजमलिनं विद्यावर्त्म स्वभावमलीमसा
विधिपदविका चित्रः पन्था विमिश्रितयोस्तयोः ।
इति पृथगवस्थित्या संमेलनेन च देहिना-
मिह विवृणुतो नानामार्गान्धुसिन्धुकलिन्दजे ॥ ९५ ॥

निर्मोति घर्मांशुसुताभुजङ्गया निर्मोकशङ्कामिह गाङ्गमम्भः ।
यां वीक्ष्य लोकाः समवर्तिलोकयात्राकथामप्यवधीरयन्ति ॥ ९६ ॥

अनेकदेशोन्मिषदब्धसिन्धुप्रवाहखण्डामिव भानुकन्याम् ।
पश्याम्यविद्यामिव तत्र तत्र प्रभिद्यमानां विषयप्रकारैः ॥ ९७ ॥

उन्नेतुमुद्वेलभवाब्धिमग्नान्कृतोद्यमाभ्यां कृपया शिवाभ्याम् ।
प्रसार्यमाणाविव बाहुकाण्डौ पश्यामि नद्योरनयोः प्रवाहौ ॥ ९८ ॥

वेगाविद्धसरोजकुड्मलकुचं विक्षिप्तवीचीभुजं
फुल्लेन्दीवरदृष्टि बुद्बुदनिभाविर्भूतरोमोद्गमम् ।
शुष्यत्फेनविपाण्डुकञ्चुकमुभे दूरात्समभ्यागते
गाढालिङ्गनमत्र हन्त तनुतो गङ्गाकलिन्दात्मजे ॥ ९९ ॥

क्वापि प्रस्तुतदोर्युधे इव मिथो वीचीभरैराहते-
रैतैराप्तजयश्रियाविव क्रुतोऽप्यन्योन्यकृताङ्गमैः ।
विद्राणे इव साध्वसेन कुहचिद्व्यक्तापसारत्वरै-
स्त्रान्ताते सरितौ विडम्बनमुभे तथादृशानां नृणाम् ॥ १०० ॥

कालिन्दीसुरनिम्नगे विलसतः कालवदाते ययो-
रंशूनामिव संतती तनुभृतामन्तस्तमिस्रापहे ।
पुण्यैरद्य पुराकृतैर्वयममी तथादृशौ तावुभौ
वेणीमाधवशूलटङ्कगिरिशौ वीक्षामहे चक्षुषा ॥ १०१ ॥

वामे भागे वरतनुमयं शूलटङ्केशमीडे
संध्यानृत्तभ्रमणरचनासङ्गिनो यस्य कण्ठात्।
स्रस्तां मुक्तास्रजमिव महाकृष्णसर्पाञ्चितार्धा-
मग्रे पश्याम्यमरतटिनीमर्ककन्योपगूढाम्॥ १०२॥
भुवनत्रयपारवर्ति पुंसामधिगन्तुं पदमाहितस्पृहाणाम्।
अनुभूतचरादिविप्रयागादयनं नेह परं भुवि प्रयागात्॥ १०३॥

इत्यालपन्नयमुचीर्य सुरधुनीमनीदृशसंपच्चिपेशलान्कोसलानवलोकय-न्नघगुणपरिभूतधनदपुरुहूतपुरमजिहीत साकेतम्।

विमलां महतीं विवृण्वती सततं भावितसर्वमङ्गला।
यदलंकरणाय कल्पते हिमवन्मानससंभवा नदी॥ १०४॥

परिसरयूपकण्ठमलघूत्तरवेदितटी
परिसरयूपकण्ठपरिबद्धचषालशता।
प्रदिशति यत्र कौतुकमशीतकराभिजन-
प्रभवजनाधिनाथहयमेधवितानमही॥ १०५॥

तत्र स रामभद्रं प्रणिपत्य स्तुतिमित्यतानीत्।

कल्पयत्यवनिकर्णजन्मनो वल्गुहि श्रवणहर्षवैभवम्।
संभवे जनकमोदसंपदामात्मजोक्तिरयते निदानताम्॥ १०६॥
सूनुनैव सुवचं प्रचेतसो यस्तु वर्णयितुमाद्रियामहे।
राघवैकसुगमे रणाङ्गणे व्यापृतं किल वलीमुखैरपि॥ १०७॥
हन्त सत्यपि रघूद्वहे गिरा प्रस्तुवन्ति कवयः परानपि।
यस्य वक्त्रमपदानमेव या प्रादुरास भुवि पद्यरूपिणी॥ १०८॥
तद्विना दशरथावनीसुहृन्मानिनीजठरशुक्तिमौक्तिकम्।
यावदूकजनवाग्रसस्य किं विद्यते भुवि विभूषणान्तरम्॥ १०९॥

संयमिप्रवरसाधितस्य किं पायसस्य परिपाकवैभवात् ।
माधुरीमधिगतो महीयसीं राघवो रमयते ममाशयम् ॥ ११० ॥
दत्तया दिविकृतत्रिशङ्कुना निर्ममो निखिलशास्त्रविद्यया ।
आधिशङ्कुमरमापयन्द्विषामाश्रयेषु रघुनायकोऽवतात् ॥ १११ ॥
पादरेणुपरमाणुयोगतः सिद्धया युवतिसृष्टिकर्मणा ।
साधयन्नपि मतं मुनेः कथं जानकीपतिरतर्कमार्गगः ॥ ११२ ॥
कुर्वतो दृढगुणप्रकृष्टतामात्मनो दशरथाङ्गजन्मनः ।
गौरवं न सहते स कार्मुकं कामशासनकरोपलालितम् ॥ ११३ ॥
धर्मनिर्मथनकर्मठं हठात्कम्पयन्नपि करातिपीडनम् ।
मेदिनीहृदयहारिभिर्गुणैर्मेदुरो जयति मैथिलीपतिः ॥ ११४ ॥
प्रक्रमं रचयतः प्रवर्तितुं विक्रमस्य किल विघ्नशान्तये ।
पेशचापतृणभङ्गमाचरन्नेष दाशरथिरेव सेव्यताम् ॥ ११५ ॥
दोःप्रतापशिखिनः समिन्धने दोहलीव निजबाहुलीलया ।
काकपक्षधर एव कार्मुकं पाटयन्पशुपतेः स वर्ण्यताम् ॥ ११६ ॥
आप भङ्गमवनीसुताभुवः पूर्वमेव पुरवैरिकार्मुकम् ।
अर्कवंशसुकृतैरयं पुनः कीर्तिमाप्नवतु केलिमानुषः ॥ ११७ ॥
हन्तुमुद्यमवतो निशाचरानट्टहास इव रामतेजसः ।
पूरयन्दश दिशः पुनातु वो भैरवः शिवधनुर्भिदारवः ॥ ११८ ॥
मैथिलीहृदयगह्वराश्रमिणः सौरवशायनिकशेखरः प्रभोः ।
पातु वो रघुवतंसदोर्लताभज्यमानभवचापनिस्वनः ॥ ११९ ॥
आत्मवैरिधनुरार्तिनानटद्धीरचोदितविदेहजार्पिताम् ।
हस्तरङ्गवरणोत्पलस्रजं धारयन्नवतु वो रघूद्वहः ॥ १२० ॥
जातरूपफलके शनैः शनैरङ्गसंगतिभियापसत्वरीम् ।
मन्दमन्दमपदेशपूर्वकं मैथिलीमनुसरन्स पातु वः ॥ १२१ ॥

वार्धिनेमिजनुषो वधूमणेराशये शयकुशेशयेऽपि च ।
कौतुकस्य फलयन्निबन्धनं नन्दनो दशरथस्य पातु नः ॥ १२२ ॥
मैथिलीपरिणयोत्सवे मुखं मन्दहासमधुराधरं विभोः ।
घर्मवारिकणहृद्यमस्तु मे [मङ्गलाय] शुभिकाविभूषितम् ॥ १२३ ॥
आश्रमप्रसृमरे शनैर्जवादाहितापसरणे कथंचन ।
संगते सदसि मङ्गलाय मे जानकीरघुवतंसयोर्भुवौ ॥ १२४ ॥
मैथिलीमनुकुलावतंसयोः पुष्णती पुलकजालमङ्गके ।
शोभनस्तुतिमया शुभाय मे कल्पतां सुदगलल्लुकाकपि (?) ॥ १२५ ॥
भाविनि त्रिदशवैरिभञ्जने साध्वि मे कुरु सहायतामिति ।
याचमान इव जानकीकरं पाणिना परिगृहन्मुदेऽस्तु सः ॥ १२६ ॥
चम्पवल्लिकरपीडने रुचः शान्तये किमुपलाधिरोहणे (?) ।
जानकीपदसरोजमामृशन्पाणिना रघुपतिः प्रसीदतात् ॥ १२७ ॥
हन्त दृश्यमपरं मदागमः शंसति ध्रुवमितीर्ष्ययैव सः ।
सप्तदर्शनविधौ धराभुवि मन्दवर्षवचनो धिनोतु माम् ॥ १२८ ॥
मैथिलेन्द्रमहिलाभिरेकतः स्थापितौ सहशतादिदृक्षया ।
..........माहितस्मितौ चिन्तयामि जगदादिदम्पती ॥ १२९ ॥
मैथिलीसहचरं मनः सखे सर्वदैव तदवेहि दैवतम् ।
घोरजन्मकुहनापयोनिधेस्तारकं तव तनुप्रतारकम् ॥ १३० ॥
सन्तनामहं वीनासम्भवपरं (?) देवता विगणयामि नैव ताः ।
राममेकमभिरामवैभवारामभासुरचिराममाश्रये ॥ १३१ ॥

तमालच्छायालः सततमनुकूलमनुमृदां
पयः केलीशे---(?) विशगतमभूलीमधुरिमा ।

जगन्नेता सीतापतिरहितजेता गुणगणैः
स नाथो ह्रस्साधो जनुषि रघुनाथो विजयताम् ॥ १३२ ॥
मणिगणपरिणद्धे मण्डले पुष्पकान्तः-
सुरतरुतलभाजि स्वर्णपीठे निषण्णौ ।
विसरमुपहसन्तौ विद्युदम्भोदभासां
मनसि मम रमेतां मैथिलीरामचन्द्रौ ॥ १३३ ॥
सकृदेव शरीरिणः प्रपन्नान्भवदीयाः स इति प्रजल्पतोऽपि ।
परिपातुममीतिलम्भनेन प्रतिपन्नव्रतमस्ति दैवतं नः ॥ १३४ ॥
अपि च ।
तमुपास्महे तपोधनमहिमार्जितपायसार्थपरिपाकम् ।
पङ्क्तिरथपार्थिवेन्द्रोरन्तिमऋणभागमोचनं द्रविणम् ॥ १३५ ॥
भक्तिपरितोषिताश्रयकं कालिके कलितोपदेशविभवेन (?) ।
त्रिजगदरिष्टविदारणदीक्षादृढपद्धर(ल)क्ष्यतां यातम् ॥ १३६ ॥
सुप्तं तस्य सुफेतं प्रभदनतनुमेदिनीप्रतसस्य (?) ।
आशारकुलाशनोधमभाजः(जं) मा(या)माहुतीकृतसुबाहुम् ॥ १३७ ॥
अपि मं[ग]थ्नद्भिरजसा संहितचिरलब्धनियमिसंसारम् ।
परिणीतधरणितनयं पशुपतिचापाधिरोपणपणेन ॥ १३८ ॥
दैत्यभिदो धनुषा सममात्तभृगुप्रवरशक्तिसर्वस्वम् ।
भ्रातारं वसुधाया अन्ते सह सीतयाऽनुभूतसुखम् ॥ १३९ ॥
जगति परिग्रहयोग्या न खलु श्वश्रूरिति प्रतीत्येव ।
धरणिमनपेक्ष्य साकं तत्सुतयाध्युषितचित्रकूटतटम् ॥ १४० ॥

---

१. भगवतः स्वस्येति व्याख्येयम्. २. नियमोऽस्यास्तीति नियमी मुनिः अत्र गौतमस्तस्य संसारोऽहल्येति बोध्यम्. ३. श्वश्रूः पृथिवी.

स्ववशमुपेयुषि विभवे विमुखस्य भ्रातुरर्पितेन करे ।
चरणत्राणेन चिरं कारितवन्तं क्षमापरित्राणम् ॥ १४१ ॥
आत्मीयादपि चास्त्रादतिरभसमृतो जवातिरेकेण ।
विसेरितामिदैत्य(?)व्यञ्जितकरुणं कृतागसि खगेऽपि ॥ १४२ ॥
ना(सा)कमयगाहमानं जनकापत्येन दण्डकारण्यम् ।
चेतस्तपोधनानां शीतलमम्बश्च·····दायाः (?) ॥ १४३ ॥
सेतुमिवारिमिवाब्धे(?)श्छेदितवन्तं निशाचरीनासाम् ।
मागृ(ह)तविराधपदवीं चारितरक्षश्चतुर्दशसहस्रम् ॥ १४४ ॥
उन्मीलितखरदूषणमुख्यां रिपुयशस्तिरोधानाय ।
चिरकालविरहसीदन्मातृसदेशोपनीतमारीचम् ॥ १४५ ॥
सदयोदयं सपक्षे पत्रिणि दशकण्ठयानपक्षेऽपि ।
हनुमन्मुखेन संहितसुग्रीवं स्वप·····भाजकबन्धे (?) ॥ १४६ ॥
सालान्सप्तमहीद्रा(भ्रा)न्फणिपतिभवने च पत्रिणैकेन ।
दारितवन्तं तरसा सर्वैरविस्रम्भसम्पदं साकम् ॥ १४७ ॥
विमतश्वापदमृगयाविधिशीलतया विधाय निजमूर्तिम् ।
दपहतिमर्मनन्दनदीपकमृगवञ्चितात्मने हरये(?) ॥ १४८ ॥
हरिणपदाना हरिणप्रतिघादिव दूरतः प्रयातायै ।
मणिमणि(गण)मुद्रां प्रेषितवन्तं प्रेयसीमिव वयस्याम् ॥ १४९ ॥ (?)
प्रस्(स्र)मरमहः पुरेहे(?)सुदृशश्चूडामणौ समीरसुता ।
संप्रापितेऽपि संनिधिमाचितमोहान्धकारसंदोहम् ॥ १५० ॥
भुज(भव)जलधिकर्णधारं भजतादे(मे)नं कियान्भवाब्धिरिति ।
सरुपा विभीषणेन प्रतिपत्तिकृताब्धिपाथोधिम् ॥ १५१ ॥

१. विस्रापितादितेयमिति संभवति. २. स्वस्वरेति प्रतिभाति.

दयया हृदयमरातेरनुजं राज्याभिषेकसलिलेन ।
प्लावितवन्तम(न्तं द्य)धिकं प्लवगभटानां च हर्षवाप्येण ॥ १५२ ॥
सेतुपथेन जितवति सुग्रीवभटे तटं सुवेलस्य ।
अवधि जगति वृन्दं तान् प्रापितवन्तं प्रतापयशसी स्वे(?) ॥ १५३ ॥
अखिलजगदन्तरङ्ग·································· ।
आत्मन इवाश्रमस्थितमहिरवन्तं धनुर्गुणस्यापि ॥ १५४ ॥ (?)
छादितसकलदिगन्तैः कपिभिः पुर एव कलितरोद(ध)स्य ।
निजतेजस इव तापान्निर्यातार्य द्विषे प्रपदिष्टवयम् ॥ १५५ ॥(?)
हुतवहक(के)(नि)प(प्प)तितां
स्वकीयचारित्रशुद्धि(द्ध)विसता(न्ता)म् ।
अधिरोप्य पुष्पकं पुनरायान्तं स न (सहैव) साकेतम् ॥ १५६ ॥
प्रकृतिविरचिताभिषेकपाथः प्रमुदित···················· ।
सकलभुवनमाद्य(?) शासनाङ्कमधिगतमखण्डितां समृद्धिम् ॥१५७॥

इति श्रीवाधूलकुलतिलकस्यातिरात्रयाजिनः समरपुङ्गव-
दीक्षितस्य कृतौ यात्राप्रबन्धेऽष्टमाश्वासः ।

अथ नवमाश्वासः ॥

···································
·············निजभाववचः क्रियाभिः ।
संभिद्य यत्र सुमनः सरिता रमन्ते
साके(के) [तके] च (?) सरयूरपि गोमती च ॥ १ ॥
नेदीयसीमतिचिराय निजैस्तपोभि-
र्वाराणसीं प्रति ततो वल········ ।
क्षेत्सान्तराज्यततिरेकमिव सह(?)
स्वेन व्यदायि जगतीतलपर्यवाप्त्याः(?) ॥ २ ॥

प्रदक्षिणप्रक्रमजन्मनोर्व्याः क्लेशेन काशीमुपतिष्ठतीति ।
कृपावती प्रक्रममस्य गङ्गा वातेन वीचीजनुषा व्यनैषीत् ॥ ३ ॥

अनन्तरमवनीसुरधुरंधरेण गच्छता पथि स्वच्छन्दमानन्दनिजभरेण (?)··············भ्यधायि । आः कथमग्रत एव हयखुरक्षुण्णमेदिनीक्षोदमेदस्विभावमासेदुषि समुदये दिशामनुकूलपवनदोलायिताञ्चलैः······ ·····································शतशः शताङ्गयीता······ ··················कावेरीव समावेद्यमानसरणिः परिपदियमालक्ष्यते । अथ खलु माघचतुर्दशीवासरे वाराणसीनगरवास्तव्यस्य शर्वरीरमणचूडामणेः समाराधनाय भक्तिपरवतीयं प्रस्थितवती । अहो पुनरमुष्य वासरविशेषस्य वैभवातिशयः ।

जनयति शिवरात्रिव्रतसंकल्पो निश्चलेष्टसंकल्पम् ।
जागरणं चार्याणां सकलजगद्भारभरणजागरणम् ॥ ४ ॥
आश्रितगिरिशापार्श्वैरपनीतनिमेषवर्तनायातैः ।
पदरि(?)समाक्रमचकितैश्चतुरैरतिवाह्यते शिवरात्रिः ॥ ५ ॥
अवामुमिच्छा यदि वामहर्निशं प्रजाग्रतोः पङ्कजयोः सगन्धताम् ।
विधीयतामस्तनिमेषमुद्गूर्णं दृशौ युवाभ्यां शिवरात्रिजागरः(रे) ॥ ६ ॥
अनिमेषता जनानामनिमेषत्वाय भवतु शिवरात्री ।
इह पुनरभक्तभावो हेतुः कथमीश भक्तभावस्य ॥ ७ ॥
शिवरात्र्युपविधेः शीलं यामि··············यतकृतीनाम् ।
शिवजगत्कदम्बककरोषि तृप्तये······················नालम् ॥ ८ ॥ (?)
·········औपवस्त्यमविश्रान्तरात्रिः··············हसा हसन् जनः ।
अत्र सिद्ध्यति यतोतिरामणो फालकूटगरलेन हारिणा ॥ ९ ॥ (?)
ये स्राणुतां गिरिजयोग्यदला(लो)पहारै-
र्बिल्वद्रुमस्य शिवरात्रिदिने दिशन्ति ।

संसारिणामुदयते [भविकं हि] तेषा-
मात्मीयकर्मफलमत्र न को नु भुङ्क्ते ॥ १० ॥

अहो मम पचेलिमानां प्राचीनतपसामनुभावो यदस्मिन्नहनि विस्मयातिरेकमुपहरिष्यति मदीयं चक्षुषोरसदृशप्रभावसाधीयसी वाराणसी।

अभ्यर्थ्य जम्भरिपुणापि वितीर्यमाणं
सर्गानिकाममपि गणाय मत्पतीक्ष्णान्।
असत्पितृत्रियतमद्य निजाग्रहस्तं
न्यस्तार्घ्यपात्रमुपयास्यति नाभिजन्मा ॥ ११ ॥ (?)

कथमिवैतस्य कथयामि महिमानमानन्दकाननस्य।
कैलासशैलादपिकामशत्रोश्चेतोविनोदोपचयप्रदात्री।
काशी भवाशीविषवैनतेय(सत्) पाटिका पाटयते तमांसि ॥१२॥(?)
बिभर्ति चन्द्रः शशमित्यकीर्तिं कुले निरूढामपनेतुकामः।
वाराणसीजाङ्गलवर्त्मचारी मायेण चन्द्रं बिभृते शशोऽपि ॥ १३ ॥
अधिकाधि तरक्षुरामिषस्पृहया संहरति""वलिमृगम्।
अजिनग्रहणाय राहोर्हरिणश्चायममुं मृगादनम्(!)।
काश्यामुमाकामुकराजधान्यामैश्वर्यलोभेन कृतासिकानाम्।
कैश्चिद्दिनैरेव वयस्यकोटौ संख्येयतामेति धनं शिवोऽपि ॥ १४ ॥
अखण्डमैश्वर्यमपेक्षमाणाः कथं नु काशीं पुरुषा भजन्ति।
भवन्ति यस्यां बहुसंपदोऽपि भिक्षाकमध्ये प्रथमं गणेयाः ॥ १५ ॥
यातुं कुत्र सखे व्यवस्यसि(ति) महाम्या(भवाना)नन्दवन्यन्तरे
मा गाः केन सतो गतस्य न मया दृष्टं परावर्तनम्।
कस्माचत्र समेयुषां वसुभृतां वर्णादिपूर्वस्थितिं
कोऽप्युत्सार्य बलात्प्रयच्छति निजं रूपं किरातग्रणीः ॥ १६ ॥

अविद्यायां द्वेषं चिरपरिचितायां घटयते
निरुन्धे तत्सूनोरपि च मनसो लालनविधिम् ।
न कामक्रोधादीनपि तु सहते तस्य तनया-
नहो पुंसः काश्यामभिनवजनिः प्रेमगरिमा ॥ १७ ॥
अहो भाग्यं काशीवसतिरसिकानां तनुभृतां
यतो भोगानेते चिरमिह समासाद्य विविधान् ।
अलभ्यां ब्रह्मादेरपि समधिकानन्दभरितां
भजन्ते देहान्ते परमशिवसायुज्यपदवीम् ॥ १८ ॥
पुरा भोगत्यागः श्रवणमथ वेदान्तवचसा-
मथोद्बोधः पश्चादमृतमिति शैलीसुलभता ।
चतुर्णामेकस्मात्सकृदुपगता निग्रहवशा-
मलं मुक्त्यै काशीपुरभुवि निवासः क्षणमपि ॥ १९ ॥
आहितनरकावज्ञान् विमुक्तरमाविलासपरितुष्टीन् ।
उच्चैः स्थापितगोत्रानुपास्महे(सहे) चेतसा महापुरुषान् ॥ २० ॥
वरणो(णों)ज्ज्वलन(म)सिद्धां करिमुखजलपाति(लि)तां पुरीं पुरुषाः ।
भैरवदुर्गाधिष्ठितमध्यामध्यासते स्वरक्षायै ॥ २१ ॥
वसतिरविहता परस्य पुंसो भवति तपोभरवैभवेन काश्याम्
जगदवनपरायणस्य शंभोः स्फुरति कृपालहरीव यत्र गङ्गा ॥ २२ ॥
[वाराणसी] वासविदामविघ्नं दिशन्तु देवा मम भैरवाद्याः ।
दिने दिने सादरमानतीनां शतं शतं प्राभृतयानि तेषाम् ॥ २३ ॥
निरुपप्लवनिर्मलस्वभावं परमानन्दघनं प्रबोधसान्द्रम् ।
गिरिजागिरिजापयोः स्वरूपं परिपश्यन्त्यधिकाशि भाग्यभाजः ॥ २४ ॥
आरूढयार्करमपावनहनि(?)माश्लिष्टपार्श्वमुमया हरिणाङ्कचूडम् ।
भमार्धमूर्तिरुदके मणिकर्णिकायाः पुण्यैः कदा पुरत एव विलोकयिष्ये २५

अस्तीति निर्धार्यमकृत्रिमोक्त्या निरञ्जनैरेव निरीक्षणीयम्।
आश्चर्यमानन्दनिधिं कदा वा द्रक्ष्यामि तीरे मणिकर्णिकायाः॥ २६॥

भो भो मन्मथलोभमत्सरमदव्यामोहरोषाः सुखं
युष्माभिः क्षपितानि भूरिदिवसान्यस्मासु कृपासिकैः।
देशानद्य यथामनीषितमितो याता न जानीमहे
यास्यामो भवतामगम्यविषयामेतर्हि वाराणसीम्॥ २७॥

तदनु धरित्रीसुधाशनपवित्रीक्रियमाणसमाश्रितजीववर्गमपवर्गफलम-दानकल्पलतोद्यानमविमुक्तमवलोकयन्नतिनाकसुखभरतरङ्गितो गिरं कृतनवीनमाध्वीकदूषणां साध्वीमिमामभाषत।

वाराणसि त्रिपुरवैरिकरारविन्दा-
देकं त्वया विधिशिरो हृतमामनन्ति।
आसेदुषे सविधमङ्गभृते कदा वा
वेधःकरोटिनिततां भवदानि मान्याम्॥ २८॥ (?)

इदं खलु त्रैलोक्यमहनीयमभ्यर्णविष्णुणा(?)मधिकर्णपुटं वर्णयतः प्रणवमपर्णासहायस्य वक्त्रेन्दुविगलितैर्विद्यासुधार·········विव विहि-तपरिपूर्णं निर्मलं भवतापनिर्वापणक्षममालक्ष्यते परमपावनतीर्थसमुद-यामेसरं च कृतं सरः·············।

अतिकलिलनायिन्याभा नाकभा च रसातला-
दिह भरपरीवाहैर्देवादियं पुरतो मया।
उरुविभरत्वाद्धेतुः पाथः प्रसन्नमुपेयुषी
निखिलजगतीमान्या संवर्ण्यते मणिकर्णिका॥ २९॥ (?)

स्वयमाशु सुदर्शनं खनित्रं खननेऽस्यासुरशासितैव कर्ता(?)।
अभिपूर्तिविधायितप्रयांसिदियं (?) तावदगोचरे नुतीनाम्॥ ३०॥

परस्य पुंसः प्रसृताधिराजादारान्मदीयं मुहुरापतन्ति ।
आक्षिप्यती मामवमूर्मिहस्तैः सर्वस्य रम्यः सहजः स योगः ॥ ३१ ॥
कैवल्यमानक्षमतैकराज्यवैराज्यमूलानवधार्य दोषान् ।
गङ्गानया क्लृप्तविभेदलेशं मेधावती हेलनमादधाति ॥ ३२ ॥
नियतं बिभर्ति निटिलेक्षणायितां-
मपसार्य मूर्तिमगजेव जाह्नवी ।
अत एव भागमदसीयमेककं
मणिकर्णिका किमपि मण्डयत्यसौ ॥ ३३ ॥
कल्लोलमन्दपवनैर्गगनोपगीय-
मासेवते जनमिमां(वा)ति(न्ति)मयाव(न)काले ।
भूरिश्रवापनयपूर्यममुष्य मूर्ध्नि
निक्षिप्यमुद्यमवतीव निजाम्बुभारम् ॥ ३४ ॥(?)
उदयिता(?) किलेन्द्रियोपघाते विषमे जीवितविप्रयोगकाले ।
इह दैवतमेकमाविरास्ते जलदश्यामलकंधरे(रो)जनानाम् ॥ ३५ ॥
अत्रासून्विजहाति सः शिव शिवेत्याकर्ण्य कण्ठध्वनौ
देवीं भूषयितुं गृहीतमनघं धृत्वैव सारं करे ।
आदावप्यतिसंभ्रमेण भगवानर्धेन्दुचूडामणिः
सर्पादेय(ब)विमुक्तिवामदगलंकारं विधास्यन्निव ॥ ३६ ॥
ओंकारमन्त्र(त्र)विपरीतमुपैतु पाणि-
मालम्ब्य शैलजनुषो मुहुरद्रिधन्वा ।
पाशावमोचनकरी परमोच(क्त)विद्या
सैषी(षे)ति किं प्रकटनाय शरीरभाजाम् ॥ ३७ ॥(?)
तीरेऽस्याः सिरशयनस्पृशां जनानां
तत्रारगू विषमजने ततो द्रुमाणाम् ।

आनन्दद्रविणभरापणो विवद्धः-
पार्वत्याः पतिरधमर्णलोकशैलीम् ॥ ३८ ॥ (?)
अमातुराणां चिरकालबन्धादत्रामृतास्वादकृते पशूनाम् ।
तेषामधीशो दयमानचेताः पाशापनीतं(तिं) प्रसभं विधत्ते ॥ ३९ ॥
प्रेङ्खद्दथामीशुभरापदेशादत्रोपदेशावसरे महेशः ।
कुतर्कघोपाविलमङ्गभाजां कर्णान्तरं लक्षयतीव तोयैः ॥ ४० ॥
त्रयीरहस्यं विचितं तपोधनैरनेकवर्णास्पदमेकमक्षरम् ।
शरीरिणामत्र शशाङ्कशेखरो व्यनक्त(क्ति)प(पु)र्योमपि वेधमप्युमे(?)४१
अस्तं कलानामिह षोडशानामादाय दोषाकरमण्डलस्य ।
सतारकस्फूर्तिरहो सममस्यामृतं पुष्यति कालकालः ॥ ४२ ॥
जन्तुः शृणोतीह वृषाङ्कवक्त्रादोंकारमुच्चम्बितपश्चिमाम्भः ।
वामाकृते राशिवधूमवन्त्याः प्रकाशनेमि हृदि वाति लज्जाम् (?) ॥४३॥
भगवदरङ्गतोरन्तः अन्तः प्रणवाम्यतं (?)
स्समुखशशिनः सारं शूली विसारयतीह सः ।
....
............लिह्यमानमिव स्थितम् ॥ ४४ ॥
विद्याविक्षतिसंभ्रमेण मुकुटाद्विश्वेश्वरोऽपि स्थिता-
मादत्ते मुहुरैन्दवीमिह कलामाधातुकामः पथि ।
कांचिन्मौक्तिककुञ्चिकामिव नवां सद्यः प्रसत्तेप्सित-
स्फीतामोदनिदानकोशभवन[द्वा]रार्गलोद्घाटिकाम् ॥ ४५ ॥
चूडाशशिक्षुतविपक्तसुधैकलेश-
व्याजादिह प्रण[य]दानविधौ पिनाकी ।
मध्येललाटफलकं मनुजस्य दृष्टं
कर्तुं पुरा किमपि कल्पयतीव चिह्नम् ॥ ४६ ॥

इह पतिरखिलानामेकहस्तेऽवरुन्धन्
संमयसुरभिपाय(?)शङ्कया ब्रह्मरन्ध्रम् ।
परिकलयतु मत्तः पाणिनान्येन जन्तोः
श्रवणमपि च गृह्णन्स्यन्दयत्युक्तिसारम् ॥ ४७ ॥

तारकार्धविवृतं तनुभाजां कुर्वतः कुमुदिनीविटमौलेः ।
श्लाघते चतुरतामिव चञ्चन् दक्षिणेतरवपुःस्तनकुम्भः ॥ ४८ ॥

वपुरर्पयतीव विश्वमत्रे जनता जीवितमोचनच्छलेन ।
प्रणवाक्षर(वर्णना)पदेशादुररीकारमिवातनोति सोऽपि ॥ ४९ ॥

प्रणवमयमेव तिलकं मियामुखे लिखति वासनातिशयात् ।
अनुसंधातुमिवेशामनुनेष्यत्नहह करुणविवशतां नीतः ॥ ५० ॥

त्वरितमभितो धावं धावं कृपातिशयात्प्रभो-
रतिसुकृतिनां कर्णेष्वोंकारमत्र विशृण्वतः ।
अनभिलपतः..................................
स जयतितरां शश्वन्निःश्रेयसार्पणविभ्रमः ॥ ५१ ॥

असौ पुनरत्र निर्वर्तितावगाहविधिरतिवादितार्थनिदाघसंज्वरो निरस्तनहृदयसद्मनिःशङ्कविहृतिमन्दिरं चिरंतनसुन्दरीसीमन्तसरणिमौक्तिकं समस्तजगन्नमस्क्रियासंकेतशालिकान्तारमञ्जानुरागसागरहरिणाङ्कपरिणताननं शुमणिमरीचिकोचयदुर्जयतमोनिषूदनमनतिकषायचेतसामदृश्यगतिं पश्यतिस्म विश्वपतिम् ।

पुरत्रयी येन पुरा व्यधायि मन्दारमाला भवता रणेन ।
मन्दाकिनी यापि च मौलिमार्गे मन्दारमाला भवतारणेन ॥ ५२ ॥

निध्याय च निटिललोचनवद्धानतिरिदमवोचत ।

स्वर्धुनी प्रकृतितो जडाकृतिः कालिकाश्रितकुटुम्बघातिका ।
धूर्जटे त्वमपि धूर्तशेखरो हा तथापि कथमाश्रयन्ति वः ॥ ५३ ॥

इष्टातिथिं कृतकलामनसौरमेयी
मृष्टान्नहारमृगनाभिमुखैरुदाराम्।
सेवाकृतं मयि गृहं श्रियमावहन्ति
सौवानना पशुपतेरिह संनिधत्ताम्॥ ६३॥

दर्वीशरावौ कृतकङ्कणाभ्यां संबिभ्रती पाणिसरोरुहाभ्याम्।
पट्टांशुकं पाटलमुद्वहन्ती काचित्पुरस्तात् [करुणा] ममास्ताम्॥ ६४॥
त्वमन्नपूर्णापि कृशासि मध्ये श्यामासि संफुल्लजपाभिरामा।
छन्दोवनस्थाप्यवनप्रसक्ता वन्दारुमन्दारलताप्यपर्णा॥ ६५॥
निरस्तवेलानियमं विमुक्तचिरन्तनागन्तुजनव्यवस्थम्।
व्यसेपवेधः कृमिभेदचिन्त(?)मगात्मजे नौमि तवान्नदानम्॥ ६६॥
अपोमिरष्टावशमेदशालिरसैरिह त्वामतिरञ्जयित्रीम्।
न लोलुमीष्टे नलिनासहो(नो)ऽपि वाचं रसैर्वासयिता तदर्थैः॥ ६७॥
आर्ये मुहुः केवलमर्थमन्नैः पुष्णासि वाचं न पुनः कदापि।
भवत्स्वरूपप्रतिपादने किमतः प्रयातीयमशक्तिमत्ताम्॥ ६८॥
प्राचीनवाचापि परं दुरापां त्वामीडितुं यत्त्वरते रसज्ञा।
निदानमस्मिन्भवदीयदर्वीनिवेशदिव्यान्नरसाभिलाषः॥ ६९॥
न स्तौति क्षुत्सान्नमयादिपोषा...................।
संबिभ्रतः स्त्रीयशरीरमात्रं जनस्य का वा जगति प्रशंसा॥ ७०॥
त्वामोपधिप्रस्थपतेस्तनूजां प्राचीनभिक्षाकपरिखिन्नाक्षीम्।
अकिंचनाग्रेसरमध्यगेयां वयं कथं विश्वसिमोऽन्नदात्रीम्॥ ७१॥
न विद्यते पाकसमुद्यमस्ते नैकत्र (वा) भोक्तृजना मिलन्ति।
जगत्त्रयीतृप्तिकरं तथापि चित्रीयते देवि तवान्नदानम्॥ ७२॥
केलीकृते श्रीरिव सारसं वा वाणीव पाणौ मणिवल्लकीं वा।
दधासि चेदम्ब विधूय दर्वीं कथं त्रिलोकी कुशलं लमेत॥ ७३॥

वैपम्यशाली वर्तते जनेषु पदाब्जयोः शारदयोः प्रसादः ।
हिताशनैरेधयितुं त्रिलोकीं दधे तु (?) जागर्तु तवाम्बिकायाः ॥ ७४ ॥
अवस्थिता भर्तुरमुक्तपार्श्वमार्तातिथीनामवनं च भोज्यैः ।
भवानि कर्तुं यदतिप्रवीणा गुणः किलायं कुलपालिकानाम् ॥ ७५ ॥
आर्तिस्पृशामम्ब सुखासु(नु)भूते(ति)रापादि नानाखिलदेहभाजाम् ।
आहारदाने नियमस्तवायमर्थे परेषामनघाय तत्ते ॥ ७६ ॥
अशेपलोकावनमम्ब भोज्यैः कर्तव्यमित्येव करोपि बुद्ध्या ।
तामालिदो (?) दासजनाभिपोषमावश्यकं प्राहुरधीश्वराणाम् ॥ ७७ ॥
स्वार्थे प्रियं सर्वमितीरयन्ती मृषेतरा वागपि सा मृषैव ।
आदिश्य किं पुष्यसि विश्वमन्ते समम्ब संप्राप्तसमस्तकामा ॥ ७८ ॥
कार्या न किं कान्तपदाब्जसेवा नास्ति श्रमः कापि न किंकरीति ।
अङ्गानि धन्ये सयमङ्गभाजां दर्वीमसंत्यज्य धृतां दधासि ॥ ७९ ॥
त्वमेव दर्वीदधतः क्षुधार्तान्पुष्णासि भूयसपि दासलोके ।
स्वपुत्ररक्षाविषये सवित्री परत्र न प्रत्ययमादधाति ॥ ८० ॥
संतर्पयस्यम्ब सदान्नदानैरागन्तुलोकानपि पार(ल)यन्ती ।
आयस्य भिक्षोरनपायि नित्यं जानानि पिनार्तिजनभयासान्(?) ॥ ८१ ॥
भैक्ष्याय मातः प्रतिवीथि कान्द्यामितस्ततो यान्तमतिक्षुधा माम् ।
आहूय वत्सेत्यनुवेलमन्नैर्विधेहि सौहित्यविशेषभाजम् ॥ ८२ ॥
दर्व्यां प्रपञ्चे तव रक्ष्यमाणे विहाय चिन्तां रमते कृपाङ्कः ।
सधर्मिणी चेच्चरितानुरोधात्कुटुम्बिनः शर्म कुतस्ततोऽपि ॥ ८३ ॥
प्रपञ्चमन्नैः परिपोषयन्त्यामार्ये भवत्याममृतांशुमौलेः ।
भिक्षाटनं प्रागवजृम्भितेषु क्रीडाविभेदेषु गणेयमासीत् ॥ ८४ ॥
भ्रातु(मात)र्भवप्रार्थनदैवमिन्दोरलान्तकृत्प्रापणस्य कार्श्यम् ।
दोर्षु भियोर्भिक्षुकृतां च मातः क्षमेतरा त्वं कथमन्नपूर्णा ॥ ८५ ॥ (?)

अज्ञातमन्यैरमितान्नदानादैश्वर्यमैशं भवती न्यनः (व्यनक्ति) ।
प्रकाशभावं प्रमदामुखेन प्रयाति गुप्तोऽसि(पि)भृशं किलार्थः ॥ ८६ ॥
आस्तां नि········श्मशानं वस्तां त्वचं वा विभु(वपु)रस्य भूतिम् ।
कथं विधत्तामखिलं किलेदं सत्यन्नपूर्णे तव संविधाने ॥ ८७ ॥
ईर्ष्यां किमाशाय गिरं वितीर्य गणे सुराणां··········तौघे । (?)
दिवानिशं देवि सुधान्नवृष्ट्या धिनोषि यन्नीण्यपि विष्टपानि ॥ ८८ ॥
जगन्मुखारोपणकृत्कपालं पतिर्दधावित्ययशः प्रमार्ष्टुम् ।
किमम्ब गृह्णासि करेण दर्वीं प्रतिक्षणं विश्वजनप्रतीक्ष्याम् ॥ ८९ ॥
त्रैलोक्यकुक्षिंभरिणा हरेण ताभ्यां च लम्बोदरषण्मुखाभ्याम् ।
अधिष्ठिते धाम्नि तवान्नभूमा जयत्ययं देवि जनार्तिहारी ॥ ९० ॥
तवास्पदं दातुमरुद्धवीना(?)माक्रान्तसुधानममर्त्यसालैः ।
वेश्माभिचिन्तामणिभिः प्रणीतं विश्राणनेनास्य किमम्ब भारः ॥ ९१ ॥
सर्वातिथि(थीं)स्त्वं खलु सर्वकालं निश्चिन्तमन्नानि दिशस्यपर्णे ।
न तत्र हेत्वन्तरमन्तरेण न्यग्रोधमालोम्रजपं प्रियं ते ॥ ९२ ॥
मातर्विशालाक्षि महार्हचेलस्रगङ्गरागप्रभृतौ स्वभूतिम् ।
सर्वोपयुङ्क्ते यदि शैलधन्वा कथं तदा ते घटतेऽन्नदानम् ॥ ९३ ॥
त्रैलोक्यसंतर्पणदानजन्मा दूरे गिरां स्वत्कृतातिरेकः ।
आस्ते कपर्दी यदनुग्रहेण वेधोमुखामर्त्यविरामसाक्षी ॥ ९४ ॥
स्रष्टुं प्रतिष्ठापयितुं जगन्ति हर्तुं तिरस्कर्तुमनुग्रहीतुम् ।
पितामहाद्याः प्रभवन्ति यत्ते सवित्रि दर्वीविभवः स एषः ॥ ९५ ॥
समाप्य नाथे सवनं द्वितीयमारब्धदीनागमनप्रतीक्षे ।
नवीनमन्नं नगजे भवत्या प्रदीयतां माधुणिकाय मह्यम् ॥ ९६ ॥
अपास्य षाण्मातुरमर्धपीतवक्षोजमभ्यागतवत्सले त्वम् ।
आगत्य वेगादमृतौदनं मे पिनाकपाणिप्रमदे प्रदेहि ॥ ९७ ॥

आनर्घमाणीक्कशरापमध्यादातेंन (?) कार्तस्वरदर्विकायाम्।
मैक्षेण दाक्षायणि पावनेन मनोरथं पूरय मामकीनम् ॥ ९८ ॥
संतन्वतेव स्मरणीकल्पटे····पूपदेशात्कुशतानुयोगात्।
हस्तेन कात्यायनि हन्त कामं विश्राणय श्रान्तिविनोदनं मे ॥ ९९ ॥
हैयङ्गवीनद्युतिशालिहस्तनलंपचं नव्यसितानमार्घम्।
करस्फुरत्काञ्चनभाजनात्ते भवानि दिव्यं दिश पायसान्नम् ॥ १०० ॥
दृशोऽनुकम्पारसदीर्घिकाया नीलारविन्दैरिव निर्जहानैः (?)।
अपाङ्गपातैरनुगृह्य मातरामोदयान्नैरिमनन्नपूर्णे ॥ १०१ ॥
श्रान्तः क्षुधा सायमहर्मुखे वात्यन्नं दिश द्वारमुपैमि यावत्।
शिञ्जानमञ्जीरपदं समेत्य प्रयच्छ मे पार्वेति तावदन्नम् ॥ १०२ ॥
आविष्कृतप्रार्थनमप्यकाले वीतक्षुधं मां गिरिजे विधेहि।
प्रतीक्षते किं पृथुको जनन्याः स्तन्यामृतासारसमृद्धिवेलाम् ॥ १०३ ॥
अवश्यकर्तव्यतयानुवेलं महान्ति कर्माणि सदा दिशन्ति।
पर्याप्तमम्ब प्रतिपादयान्नं कर्तुं न किंचिरक्षमते बुभुक्षुः ॥ १०४ ॥
नित्यान्नदे मे निजमूर्तिमात्मचिन्तयित्वाशनमर्पयेथाः।
आदाय दर्वी क्वचिदासिकार्ये जगज्जनन्याः समयः कुतस्ते ॥ १०५ ॥
दूरे क्षिपन्ती गुणदोषचिन्तामिष्टाशनैरेधय मामनव्यम्।
निजे तनूजे किल निर्गुणेऽपि व्यनक्ति वात्सल्यभरं सवित्री ॥ १०६ ॥
अन्नार्थिनं मां यदि चेद्गुणोपि कृपापराची गणये किमन्यत्।
.... ॥ १०७ ॥

दर्वीपायसभाजने कलयता युग्मेन हस्ताब्जयो-
रत्यूढविभावितत्रिजगतीभिक्षाकनेत्रोत्सवा।
वाचालाभरणं महानसगृहादन्नोपहारेच्छया
निर्यान्ती परदेवता मम मुहुश्चिन्तापथं गाहताम् ॥ १०८ ॥

8256

स्वन्यास्वादकृते निरुध्य पुरतः संतन्वते भार्थनां
सेनान्ये सति पूर्वकायमसकृत् स्थित्या दिशन्ती स्तनौ।
चस्तस्वेदपय कणां(णा)प्रणयिनो हस्तेन वक्त्रादुमां(मा)
मृष्टान्नार्पणमर्थिनां विदधती(ती)मेधा महा(या)लम्ब(म्ब्य)ते॥१०९
सेरसेरमलीकचित्रकपरामर्शी श्रमाम्बोर्लव
दिव्यास्ते व्यजनानिराद्धरचलोत्तंसं दधाना मुखम् (?)।
चेतो मे न जहातु सा भगवती कृत्वातिथेर्यी कृपा-
माशी[राशि]परा गिरीशवसतिं प्रत्यावजन्ती जनैः॥ ११० ॥
दृढभक्तितरङ्गितक्रमामथ मश्यन्नधिकालि देवताः।
अविगाढपरं मनोगिरामधितानन्दममन्दमास्तिकः ॥ १११ ॥
आर्यश्चक्रसरोवगाहनियमैरश्रान्तयात्राक्रमै-
रस्माक द्विजनौहिती विरचनैरावश्यकैरध्वरैः।
विद्याव्याकरणैश्च शिष्यसदसे विश्वेशमाराधयन्
वाधूलान्वयमौलिरावसदसौ वाराणसीमृद्धिमान् ॥ ११२ ॥
प्रालेयाद्रिसुतासहायभजनप्रेमानुबन्धस्पृशे
विद्याशीलविनीत ······ पो विश्राणनासङ्गिने।
स्रैणपराङ्मुखाय ···करुणामूर्तिं संविश्रते
मूर्ध्ना संनतिमभ्रजाय महते मोदान्मुहुः कुर्महे ॥ ११३ ॥

इति श्रीवाधूलकुलजलधिकौस्तुभमखातिरात्रयाजिन साहित्यगुरो घनशठपाठविरुदाङ्कस्य वेङ्कटेशसुमतिसद्धर्मिणीमण्यनन्तम्मागर्भशुक्तिमुक्तामणे सगरपुङ्गवदीक्षितस्य कृतौ चम्पूकाव्ये यात्राप्रबन्धे परिपूर्तिशोभितविलासो नाम नवम आश्वास ॥

वीतस्पृहाय विरजस्तमसे समस्तशास्त्र[श्रुति]स्मृतिविदे समदर्शनाय।
सिद्धाशिषे भगवदङ्घ्रिसमस्तभक्तिसान्द्रप्रसन्नमनसे सदसे नमोऽस्तु ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः।